

Evaluatie Wet Eindtoetsing PO

Eindrapportage

Margot Oomens en Frank Scholten (Oberon)
Hans Luyten (Universiteit Twente)

UNIVERSITEIT TWENTE.

Oberon
onderzoek | advies

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
Wet Eindtoetsing PO.....	7
Opzet van het onderzoek.....	7
Procesevaluatie.....	8
Effectevaluatie.....	12
1 Inleiding	19
1.1 Veranderingen in de wet- en regelgeving.....	19
1.1.1 Eindtoets.....	19
1.1.2 Schooladvies.....	20
1.1.3 Toelating vo.....	20
1.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksofzet.....	21
1.2.1 Onderzoeksvragen procesevaluatie.....	21
1.2.2 Onderzoeksvragen effectevaluatie.....	22
1.2.3 Opzet van het onderzoek.....	22
1.3 Leeswijzer.....	23
2 Schooladvies	25
2.1 Advisering door basisscholen.....	25
2.1.1 Criteria en procedure voor vaststellen schooladvies.....	25
2.2 Rol ouders en leerlingen bij advisering.....	26
2.2.1 Ervaringen scholen.....	26
2.2.2 Ervaringen ouders.....	29
2.3 Rol voortgezet onderwijs bij advisering.....	30
2.4 Mening over rol eindtoets bij schooladvies.....	31
2.5 Daadwerkelijke advisering.....	32
2.5.1 Gegeven schooladviezen.....	32
2.5.2 Adviezen voor en na bijstelling.....	33
2.5.3 Meervoudige schooladviezen.....	35
2.6 Samenvatting.....	36
3 Eindtoets	39
3.1 Afgenomen eindtoetsen en ontheffing.....	39
3.1.1 Afgenomen eindtoetsen.....	39
3.1.2 Ontheffing van deelname.....	39
3.2 Keuze voor een eindtoets.....	40
3.2.1 Criteria voor keuze eindtoets.....	40
3.2.2 Wisselen van eindtoets en criteria daarvoor.....	41
3.2.3 Mening over handleiding en rapportage.....	41
3.3 Mening ouders en leerlingen.....	42
3.4 Samenvatting.....	43

4	Heroverweging en bijstelling	45
4.1	Aantal en soorten bijstellingen	45
4.1.1	Relatie schooladvies en eindtoetsscore	45
4.1.2	Bijstelling van het schooladvies	50
4.2	Criteria voor al dan niet bijstellen	54
4.3	Rol ouders bij heroverweging en bijstelling	55
4.4	Omgang voortgezet onderwijs met bijstelling	56
4.5	Samenvatting	58
5	Plaatsing en doorstroom in het voortgezet onderwijs	60
5.1	Plaatsingsbeleid	60
5.1.1	Brugklastypen en plaatsing	60
5.1.2	Overaanmelding	62
5.1.3	Aanvullend onderzoek	63
5.2	Rol ouders en leerlingen bij plaatsing	63
5.3	Daadwerkelijke plaatsing in leerjaar 1 vo	64
5.3.1	Relatie schooladvies en plaatsing in leerjaar 1 vo	65
5.3.2	Relatie eindtoetsscore en plaatsing in leerjaar 1 vo	68
5.4	Tevredenheid ouders/leerlingen over plaatsing in vo en mening scholen	70
5.4.1	Ouders en leerlingen	70
5.4.2	Scholen	70
5.5	Schoolloopbaan in eerste drie jaar vo	73
5.5.1	Relatie schooladvies en plaatsing in leerjaar 3 vo	73
5.5.2	Relatie eindtoetsscore en plaatsing in leerjaar 3 vo	75
5.5.3	Relatie plaatsing in leerjaar 1 en leerjaar 3 vo	77
5.5.4	Vertraging in vo	79
5.6	Samenvatting	79
6	Samenwerking scholen voor basis- en voortgezet onderwijs	85
6.1	Afspraken	85
6.1.1	Aantal scholen met afspraken	85
6.1.2	Inhoud van de afspraken	86
6.2	Overleg	87
6.3	Samenvatting	89
7	Informatie aan ouders	91
7.1	Overgang van basis- naar voortgezet onderwijs	91
7.2	Scholen voor voorgezet onderwijs	92
7.3	Samenvatting	93

8	Onderwijskundig rapport	95
8.1	Informatie in OKR en moment van overdracht	95
8.1.1	Informatie in het onderwijskundig rapport.....	95
8.1.2	Moment van overdracht.....	96
8.2	Gebruik.....	97
8.2.1	Gebruik van het onderwijskundig rapport	97
8.3	Aanvullende informatie	98
8.3.1	Gevraagde informatie.....	98
8.3.2	Gebruik aanvullende informatie.....	100
8.4	Rol ouders	102
8.5	Samenvatting	103
9	Referentieniveaus en leerlingvolgsysteem	105
9.1	Referentieniveaus taal en rekenen	105
9.1.1	Gebruik door bao-scholen	106
9.1.2	Gebruik door vo-scholen	106
9.2	Gebruik leerling- en onderwijsvolgsysteem	108
9.3	Samenvatting	111
10	Ervaren knelpunten	112
10.1	Ervaren knelpunten.....	112
10.2	Suggesties en opmerkingen van scholen en ouders.....	114
10.2.1	Scholen	114
10.2.2	Ouders	116
10.3	Samenvatting	116
Bijlage 1	Opzet van het onderzoek.....	117
Bijlage 2	Aanvullende tabellen en figuren	121

Samenvatting

Wet Eindtoetsing PO

Sinds het schooljaar 2014/2015 is de Wet Eindtoetsing PO van kracht. Volgens deze wet moeten alle basisscholen in groep 8 een eindtoets afnemen bij hun leerlingen. Scholen hebben daarbij de keuze uit door de minister toegelaten eindtoetsen. De afname van de eindtoets vindt plaats tussen 15 april en 15 mei. Voordat de leerlingen de eindtoets maken, krijgen zij een schooladvies voor het voortgezet onderwijs. Als na het maken van de eindtoets blijkt dat de toetsscore hoort bij een hoger onderwijstype dan geadviseerd is in het schooladvies dan moet een basisschool dit schooladvies heroverwegen. Op basis van deze heroverweging kan de basisschool besluiten het schooladvies naar boven bij te stellen. Indien het schooladvies niet wordt bijgesteld moet de basisschool dit motiveren. Het schooladvies is sinds de nieuwe wet- en regelgeving leidend bij de toelating tot het voortgezet onderwijs. De vo-school moet de leerling vervolgens plaatsen in een klas die minimaal het onderwijs op het niveau van het schooladvies aanbiedt.

Afgesproken is dat de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving na twee en na vier jaar geëvalueerd wordt om zicht te houden op de implementatie en de effecten. In opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft Oberon samen met de Universiteit Twente het evaluatieonderzoek uitgevoerd. We presenteren hier de bevindingen van de gehele onderzoeksperiode van vier jaar.

Opzet van het onderzoek

Het onderzoek moet zicht geven op de implementatie en de effecten van de nieuwe wet- en regelgeving. We maken daarom bij het onderzoek een onderscheid tussen een procesevaluatie en een effectevaluatie. De hoofdvragen voor deze twee delen van het onderzoek luiden als volgt:

- Procesevaluatie: hoe verloopt de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving, waarover zijn betrokkenen tevreden en welke knelpunten ervaren zij?
- Effectevaluatie is: leidt de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving tot een verbetering van de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en tot een betere doorstroom in het voortgezet onderwijs?

Voor de procesevaluatie hebben we in het najaar van 2015 tot en met 2018 vragenlijsten afgenomen bij scholen voor basisonderwijs (bao)¹, bij scholen voor voortgezet onderwijs (vo) en ouders. Op basis van de verkregen respons kunnen we een representatief beeld schetsen. Het effectonderzoek is uitgevoerd met behulp van databestanden op leerlingniveau van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), aangevuld met CBS-data voor opleidingsniveau van de ouders. In de DUO-bestanden zijn gegevens opgenomen over onder andere het schooladvies, de eindtoetsscore en de plaatsing in het voortgezet onderwijs. Met behulp van tijdreeksanalyses hebben we gekeken naar veranderingen na invoering van de nieuwe wet- en regelgeving.

In deze samenvatting presenteren we de belangrijkste bevindingen van het onderzoek. Bij het effectonderzoek besteden we daarbij ook aandacht aan verschillen tussen leerlingen met hoogopgeleide

---

¹ We gebruiken de afkorting bao en niet de vaak gebruikte afkorting po (primair onderwijs). Tot het primair onderwijs behoren naast het basisonderwijs, ook het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs. Het onderzoek beperkt zich tot het basisonderwijs.

en lager opgeleide ouders en naar mate van stedelijkheid. Aan het einde van elke hoofdstuk treft u uitgebreidere samenvattingen aan.

Procesevaluatie

De hoofdvraag van de procesevaluatie luidt: **Hoe verloopt de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving, waarover zijn betrokkenen tevreden en welke knelpunten ervaren zij?**

De hoofdconclusies met betrekking tot de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving in de praktijk zijn als volgt.

Drie van de vier inhoudelijke veranderingen worden onderschreven door de helft of meer van de scholen. In afnemende mate van steun gaat het om de volgende veranderingen.

- Leidende rol schooladvies: de leidende rol van het schooladvies bij de overgang van bao naar vo wordt breed onderschreven door zowel bao- als vo-scholen. Voor het bao geldt dit nog sterker dan voor het vo (95% en 72%).
- Keuzevrijheid voor een eindtoets: bao-scholen vinden de keuzevrijheid een stuk belangrijker dan vo-scholen. Een zeer ruime meerderheid van de bao-scholen en ongeveer de helft van de vo-scholen vindt deze (zeer) belangrijk.
- Verplichte afname eindtoets: het verplichte karakter van de eindtoets kan in het vo op meer steun rekenen dan in het bao. In het vo betreft het ongeveer twee derde van de scholen en in het bao ongeveer de helft.
- Latere afname eindtoets: bijna twee derde van de bao-scholen vindt de latere afname een verbetering, terwijl bijna tweede derde van de vo-scholen deze juist geen verbetering vindt.

De belangrijkste knelpunten die scholen ervaren zijn het late moment waarop vo-scholen weten hoeveel leerlingen ze krijgen per onderwijstype en druk van ouders.

Onderstaand lichten we bovenstaande conclusies verder toe door te kijken naar diverse onderdelen van het proces rondom de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs. We gaan achtereenvolgens in op: de gemaakte eindtoetsen; advisering, schooladviezen en bijstelling; plaatsing in het vo; druk van ouders en vo-scholen; informatie aan ouders; afspraken en samenwerking tussen bao- en vo-scholen. We sluiten af met de mening van scholen over een aantal wijzigingen in de wet- en regelgeving en de knelpunten die scholen ervaren.

Gemaakte eindtoetsen

Met ingang van het schooljaar 2014/15 is de eindtoets verplicht in het basisonderwijs. De scholen hebben hierbij de keuze uit door de minister toegelaten eindtoetsen. De Centrale Eindtoets heeft marktaandeel verloren, van 96 procent van de bao-leerlingen in 2014/15 naar 59 procent in 2017/18. Het marktaandeel van de overige eindtoetsen neemt toe, waarbij met name dat van de IEP Eindtoets en de Eindtoets Route 8 relatief sterk gestegen is.

Het percentage leerlingen dat geen eindtoets maakt, loopt geleidelijk op in de periode 2014/15 tot en met 2017/18. In het laatste jaar is het percentage bijna verdubbeld ten opzichte van het eerste jaar (van 0,8% naar 1,5%). Deze toename komt met name door een forse toename van leerlingen met een verblijfsduur in Nederland korter dan 4 jaar.

Advisering, heroverweging en bijstelling

Bij het vaststellen van het schooladvies zijn resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem in eerdere leerjaren en gedragskenmerken de belangrijkste criteria. Bijna alle scholen gebruiken deze criteria. De thuissituatie van leerlingen is het minst belangrijkste criterium en wordt in 2018 door 46 procent van de scholen gebruikt. Bij de eerste meting in 2015 was dat nog 58 procent. Bao-scholen uit de G4 gebruiken het criterium 'thuissituatie' minder vaak dan scholen uit de G33 en de overige gemeenten.

Aan bao-scholen die een of meerdere leerlingen hadden waarbij een heroverweging moest plaatsvinden (schooladvies lager dan eindtoetsscore), hebben we gevraagd welke criteria doorslaggevend zijn om te bepalen dat het schooladvies naar boven wordt bijgesteld. Bij bijna drie kwart van de bao-scholen met een of meerdere leerlingen met een heroverweging (74%) is de score op de eindtoets doorslaggevend om te bepalen dat het schooladvies naar boven wordt bijgesteld en bij iets meer dan de helft van de scholen (54%) is 'leerlingen het voordeel van de twijfel geven' een doorslaggevend criterium. Naarmate het percentage gewichtenleerlingen² op een school toeneemt, geven bao-scholen leerlingen vaker het voordeel van de twijfel. Scholen die aangeven het schooladvies na heroverweging niet bij te stellen, noemen gedragskenmerken het vaakst als doorslaggevend criterium.

Alle ouders hebben een of meerdere gesprekken gehad met de bao-school over het schooladvies van hun kind. Een zeer ruime meerderheid van de ouders (88%) vindt dat de bao-school hen goed geïnformeerd heeft over het schooladvies van hun kind.

Plaatsing in het voortgezet onderwijs

Vo-scholen met brugklastypen van verschillende niveaus gebruiken meerdere criteria voor de plaatsing van leerlingen met een meervoudig advies. Ruim de helft van deze scholen bepaalt de plaatsing op basis van overleg met de bao-scholen en/of houdt bij de plaatsing (ook) rekening met de informatie die de basisschool heeft aangeleverd. Plaatsing van leerlingen met een meervoudig schooladvies in een brugklas die overeenkomt met het hoogste type van het schooladvies is bij ruim een derde van de scholen (35%) (ook) een criterium.

Vo-scholen met (nieuwe aanmelding van) leerlingen met een bijgesteld schooladvies hebben we gevraagd of zij leerlingen met een bijgesteld schooladvies hebben moeten weigeren omdat er geen plaatsen meer beschikbaar waren. Het percentage van deze scholen dat geen leerlingen heeft hoeven weigeren ligt in de jaren 2015/16 tot en met 2017/18 rond de 85 procent. Scholen in de G4 waarbij sprake is van leerlingen met een bijgesteld schooladvies hebben vaker een of meerdere leerlingen moeten weigeren (21%) dan scholen in de G33 (13%) en de overige gemeenten (12%). Van het totaal aantal vo-scholen heeft ongeveer 90 procent geen leerlingen met een bijgesteld advies hoeven weigeren. Van de 10 procent scholen die wel leerlingen hebben moeten weigeren, is onbekend of het om een of meerdere leerlingen gaat.

Volgens de ouders zit een zeer ruime meerderheid van de leerlingen (94%) die in het schooljaar 2018/19 begonnen zijn in het vo zit op de school die zij als eerste voorkeur hadden opgegeven. Vrijwel alle ouders (96%) geven aan dat hun kind tevreden is met de vo-school waar het zit.

---

² Op basis van het opleidingsniveau van de ouders worden leerlingen in drie categorieën onderverdeeld (1.2-leerlingen: de ouders hebben maximaal basisonderwijs afgerond; 0.3-leerlingen: de ouders hebben maximaal lager beroepsonderwijs afgerond; 0.0-leerlingen: overige leerlingen).

Druk van ouders en vo-scholen

Iets meer dan de helft van de bao-scholen ervaart bij het opstellen van het schooladvies en bij heroverwegingen regelmatig druk van ouders voor een hoger advies. Ongeveer 14 procent van de bao-scholen ervaart druk van vo-scholen voor een lager schooladvies. Ruim twee derde van de vo-scholen met verschillende brugklassen ervaart druk van ouders om een leerling in een hoger brugklatype te plaatsen.

Bao-scholen in de G4 ervaren meer druk van ouders voor een hoger advies (bij bijstelling) dan scholen in de G33 en de overige gemeenten. Tevens ervaren bao-scholen in de G4 meer druk van vo-scholen om het advies naar beneden bij stellen. In het vo ervaren scholen in de G4 minder druk van ouders om een leerling hoger te plaatsen. Deze verschillende soorten druk zouden elkaar tot op zekere hoogte kunnen compenseren. Zo willen ouders hogere adviezen en vo-scholen lagere adviezen. En daar waar de druk van ouders voor hogere adviezen het grootst is, is de druk van ouders voor hogere plaatsing juist het kleinst.

Informatie aan ouders

Er zijn verschillende manieren waarop ouders informatie inwinnen of ontvangen over de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en over het aanbod aan vo-scholen in hun omgeving, bijvoorbeeld een informatiegids of -brochure, open dagen van vo-scholen, informatieavonden van bao-school - en vo-scholen en een gesprek met de basisschoolleerkracht van het kind. Van de ouders die informatie hebben ingewonnen of ontvangen (ongeveer 90%) is ongeveer 90 procent van mening dat deze duidelijk en tijdig beschikbaar is.

Afspraken en samenwerking scholen voor basis- en voortgezet onderwijs

Vrijwel alle bao- en vo-scholen (90%) geven aan dat zij over de overgang van bao naar vo afspraken hebben gemaakt. Onderwerpen waarover de gemaakte afspraken gaan, zijn bij een meerderheid van bao- en vo-scholen 'warme overdracht', overdracht van schriftelijke/digitale gegevens en het tijdspad. Het percentage scholen dat afspraken maakt over het geven van zo min mogelijk meervoudige schooladviezen is sterk gedaald tussen 2015 en 2018 (in het bao van 62% naar de 33% en in het vo van 65% naar 38% van de scholen die onderlinge afspraken hebben).

Meningen over veranderingen in wet- en regelgeving

De nieuwe wet- en regelgeving voor de overgang van bao naar vo bestaat uit meerdere veranderingen. Wat vinden de scholen van deze veranderingen?

Verplichte afname van de eindtoets

Het verplichte karakter van de eindtoets kan in het vo op meer steun rekenen dan in het bao. De helft van de bao-scholen vindt dat scholen de vrijheid moeten hebben om wel of geen eindtoets af te nemen, terwijl dit percentage in het vo 33 procent is. Van de bao-scholen onderschrijft 53 procent de verplichting dat alle leerlingen een eindtoets moeten maken, tegenover 63 procent in het vo.

Keuzevrijheid

Uit de door de minister toegelaten eindtoetsen kunnen bao-scholen zelf een keuze maken voor de toets die zij afnemen. Bao-scholen vinden deze keuzevrijheid een stuk belangrijker dan vo-scholen. Het percentage scholen dat de keuzevrijheid (zeer) belangrijk vindt, is gestegen tussen 2015 en 2018; in het bao van 83 procent naar 90 procent en in het vo van 44 procent naar 49 procent.

Leidende rol schooladvies

De leidende rol van het schooladvies bij de overgang van bao naar vo wordt onderschreven door zowel bao- als vo-scholen. Voor het bao geldt dit nog sterker dan voor het vo, respectievelijk 95 procent en 72 procent vindt het goed dat het schooladvies leidend is.

Latere afname van de eindtoets

De afname van de eindtoets vindt plaats tussen 15 april en 15 mei. Voorheen namen veel scholen in februari een eindtoets af. Een meerderheid van de bao-scholen (67%) vindt de latere afname een verbetering en is voorstander van een afname nadat leerlingen hun schooladvies hebben gekregen. Een meerderheid van de vo-scholen vindt de latere afname juist geen verbetering (65%) en ziet graag dat de eindtoets afgenomen wordt voordat leerlingen hun schooladvies krijgen (66%).

Over de gevolgen van de latere afname voor de toelating en plaatsing van leerlingen zijn vo-scholen minder positief dan bao-scholen. Met de uitspraak dat een adequate plaatsing van leerlingen in een brugklas lastiger is te organiseren doordat de eindtoets later wordt afgenomen is 71 procent van de vo-scholen het eens (bao 29%) en met de uitspraak dat het voortgezet onderwijs te laat weet hoeveel leerlingen ze krijgt per onderwijstype is 73 procent van de vo-scholen het eens (bao 25%). Ook zien we bij beide uitspraken dat scholen tussen 2015 en 2018 kritischer zijn geworden (bao-scholen minder positief en vo-scholen negatiever).

Ervaren knelpunten

Voor de bao-scholen is druk van ouders in verhouding het grootste knelpunt (40%), gevolgd door heroverweging van het schooladvies (20%) en beschikbaarheid van plaatsen op vo-scholen waar de leerlingen voor kiezen (20%). Bijna een derde van de bao-scholen ervaart geen knelpunten (31%). Voor vo-scholen is de kwaliteit van de schooladviezen het grootste knelpunt (67%), gevolgd door druk van ouders (62%), bijstellingen van het schooladvies (59%), heroverwegingen van het schooladvies (58%) en tijdspad (41%). Een beperkte groep vo-scholen (7%) ervaart geen knelpunten.

Een vergelijking tussen bao- en vo-scholen laat zien dat meer vo-scholen knelpunten ervaren dan bao-scholen (vo 93% en bao 69%). Verder zijn er een aantal knelpunten die door meer vo-scholen dan bao-scholen genoemd worden. Dat geldt voor de volgende knelpunten: druk van ouders (vo 62% en bao 40%), heroverwegingen van het schooladvies (vo 58% en bao 20%), bijstellingen van het schooladvies (vo 59% en bao 15%) en tijdspad (vo 41% en bao 16%). Verder valt op dat 67 procent van de vo-scholen de kwaliteit van de schooladviezen als knelpunt ervaart, terwijl maar 11 procent van de basisscholen de onderbouwing van het schooladvies als knelpunt noemt.³

---

³ Het grote verschil tussen deze twee percentages kan (deels) samenhangen met het feit dat vo-scholen leerlingen krijgen van meerdere bao-scholen. Stel dat een vo-school leerlingen krijgt van 10 bao-scholen en dat de kwaliteit van het schooladvies op een van deze scholen volgens de vo-school niet goed is, dan ervaart de vo-school dit als een knelpunt. Het ervaren knelpunt heeft dan echter maar betrekking op 10 procent van de bao-scholen.

Effectevaluatie

De hoofdvraag van de effectevaluatie is: **leidt de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving tot een verbetering van de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en tot een betere doorstroom in het voortgezet onderwijs?**

De hoofdconclusies van het effectonderzoek van het effectonderzoek zijn als volgt.

Zowel voor als na invoering van de nieuwe wet- en regelgeving is er bij de overgang van bao naar vo gemiddeld sprake van een goede overeenstemming tussen:

- het schooladvies en de eindtoetscore;
- het schooladvies en de eindtoetscore enerzijds en de positie in het eerste en derde leerjaar van het vo.

Verschillen tussen de periodes voor en na invoering van de nieuwe regelgeving wijzen op een lichte verbetering van de overgang van bao naar vo en van de doorstroom in het vo. Deze blijkt uit:

- een grotere overeenstemming tussen het schooladvies en de eindtoetscore;
- een grotere overeenstemming tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 1 van het vo en anderzijds het schooladvies en de eindtoetscore;
- een grotere overeenstemming tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 3 van het vo en anderzijds het schooladvies en de eindtoetscore;
- een verbetering van de doorstroom van leerlingen in de eerste drie jaar van het vo;
- een positief effect van bijstelling van het schooladvies op de schoolloopbaan van leerlingen.

Niet alle veranderingen doen zich in dezelfde mate voor en ook gelden zij niet voor alle cohorten leerlingen in dezelfde mate.

Onderstaand lichten we de hoofdconclusies nader toe en brengen we nuanceringen aan door de grootte van de verbeteringen te beschrijven en aandacht te besteden aan eventuele verschillen tussen cohorten. We gaan achtereenvolgens in op de hoogte van de schooladviezen, heroverwegingen en bijstellingen, overeenstemming tussen het schooladvies en de eindtoetscore, de plaatsing in het eerste jaar van het vo, de onderwijspositie in het derde jaar van het vo en op- en afstroom en vertraging. Daarna besteden we aandacht aan leerlingen met bijgestelde adviezen en aan de verschillen tussen leerlingen van hoogopgeleide en lager opgeleide ouders. We sluiten af met verschillen naar mate van stedelijkheid.

Schooladvies

Vanaf het tweede jaar van invoering de nieuwe wet- en regelgeving (2015/16) is gemiddeld sprake van een zeer lichte stijging van het adviesniveau in vergelijking met de jaren daarvoor. In het schooljaar 2017/18 zien we een stabilisatie van deze stijging.

We zien vanaf 2010/11 tot en met 2014/15 een gestage daling van het percentage meervoudige schooladviezen (van 32 procent naar 16 procent). Vanaf 2015/16, het tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving, tot en met 2017/18 is het percentage meervoudige adviezen weer gestegen tot 26 procent.

Heroverwegingen en bijstellingen

Als na het maken van de eindtoets blijkt dat de toetsscore hoort bij een hoger onderwijstype dan geadviseerd is in het schooladvies dan moet een basisschool dit schooladvies heroverwegen. Op basis van deze heroverweging kan de basisschool besluiten het schooladvies naar boven bij stellen. Het percentage leerlingen met een heroverweging neemt af in de periode 2014/15 tot en met 2016/17 en stabiliseert in 2017/18. In 2014/15 had 39 procent van de leerlingen een heroverweging, in 2015/16 35 procent en in 2016/17 en 2017/18 30 procent.

Het percentage leerlingen met een bijstelling als percentage van het aantal leerlingen met een heroverweging neemt toe van 2014/15 tot en met 2016/17 (respectievelijk 9%, 20% en 25%). In het 2017/18 is percentage nagenoeg gelijk aan dat van een jaar eerder.

Bijgestelde schooladviezen komen vaker voor naarmate de mate van onder advisering van het oorspronkelijke schooladvies groter is. In verreweg de meeste gevallen ligt het bijgestelde schooladvies een half tot een heel niveau hoger dan het oorspronkelijke schooladvies. Het percentage leerlingen met een 'passend' schooladvies (maximaal een half niveau afwijking van de eindtoetsscore) is na bijstelling groter dan voor bijstelling.

Overeenstemming schooladvies en eindtoetsscore

Sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving is er sprake van een sterkere overeenstemming tussen het schooladvies en de eindtoetsscore. Dat blijkt uit:

- een ombuiging van de dalende trend van het percentage 'passende' adviezen (maximaal een half niveau verschil tussen schooladvies en eindtoetsscore) naar een lichte stijging;
- een ombuiging van de stijgende trend van het percentage leerlingen met een schooladvies minimaal een heel niveau lager dan de eindtoetsscore in een dalende trend.

Een ruime meerderheid van de leerlingen krijgt een schooladvies dat in overeenstemming is met de score op de eindtoets of daar hoogstens een half niveau van afwijkt (in positieve dan wel negatieve zin). Het percentage leerlingen waarvoor dit geldt, is afgenomen in de periode 2010/11 tot en met 2014/15 (van 79% naar 73%). Vanaf 2015/16, het tweede jaar van de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving, komt er een eind aan deze dalende trend en is er weer sprake van een lichte stijging (tot 75% in 2017/18).

Het percentage leerlingen met een advies minimaal een heel niveau lager dan de score op de eindtoets stijgt in de periode 2010/11 tot en met 2014/15 van 12 naar 16 procent. Daarna daalt dit percentage (zeer) sterk ondergeadviseerde leerlingen tot 10 procent in 2017/18.

Plaatsing in leerjaar 1 vo

Sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving zien we een grotere overeenstemming tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 1 van het vo en anderzijds het schooladvies en de eindtoetsscore. Dat blijkt uit:

- een sterkere stijging van het percentage leerlingen met een 'passende' plaatsing in leerjaar 1 van het vo (maximaal een half niveau afwijking van het schooladvies);
- een lager percentage leerlingen dat (meer dan) een heel niveau onder het schooladvies en de eindtoetsscore geplaatst wordt.

Gemiddeld genomen is er sprake van een goede overeenstemming tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 1 en anderzijds het schooladvies en de eindtoetsscore.

Een zeer ruime meerderheid van de leerlingen komt in het eerste leerjaar vo terecht op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt van het schooladvies. Dit percentage stijgt voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2017/18, waarbij de stijging na invoering van de nieuwe wet- en regelgeving sterker is dan daarvoor. Conform de leidende rol van het schooladvies bij de overgang van bas naar vo is de voorspellende waarde van het schooladvies voor de positie in leerjaar 1 vo daarmee toegenomen

Ook in vergelijking met de eindtoetsscore zit een ruime meerderheid van de leerlingen in het eerste jaar van het vo op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt (aflopend van 75% voor cohort 2010/11 tot 69% voor cohort 2017/18). Deze percentages zijn iets lager dan die voor de vergelijking tussen de onderwijspositie in leerjaar 1 vo en het schooladvies. De plaatsing van leerlingen in leerjaar 1 vo is dus iets vaker in overeenstemming met het schooladvies dan met de eindtoets.

Het percentage leerlingen met een onderwijspositie in leerjaar 1 van het vo die een heel niveau of meer lager is dan het schooladvies is afgenomen van 11 procent voor het groep 8 cohort uit 2010/11 tot 7 procent voor het cohort uit 2014/15. Vanaf het tweede jaar van de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving is het percentage nagenoeg stabiel.

De percentages leerlingen met een onderwijspositie in leerjaar 1 van het vo die een heel niveau of meer lager is dan de eindtoetsscore liggen iets hoger dan die in vergelijking met het schooladvies. Sinds de invoering van de nieuwe regelgeving is dit percentage leerling met (zeer) sterke onderpositionering in vergelijking met de eindtoetsscore afgenomen van 17 procent voor het cohort van 2014/15 tot 13 procent voor het cohort uit 2017/18.

Onderwijspositie in leerjaar 3 vo

Sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving zien we een grotere overeenstemming tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 3 van het vo en anderzijds het schooladvies en de eindtoetsscore. Dat blijkt uit:

- een groter percentage leerlingen met een onderwijspositie in leerjaar 3 vo die ten hoogste een half niveau afwijkt van de eindtoetsscore;
- een lager percentage leerlingen met een onderwijspositie (meer) dan een half niveau onder het schooladvies;
- een lager percentage leerlingen met een onderwijspositie (meer) dan een half niveau onder de eindtoetsscore.

De gemiddelde verschillen tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 3 en anderzijds het schooladvies en de eindtoetsscore zijn klein voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2015/16. In alle jaren is er gemiddeld genomen sprake van een lichte onderpositionering.

Een ruime meerderheid van de leerlingen komt in het derde leerjaar vo terecht op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt van het schooladvies. Dit percentage is redelijk stabiel in de loop van de tijd, ruim 70 procent. In vergelijking met de eindtoetsscore zit eveneens een meerderheid van de leerlingen in het derde leerjaar van het vo op een positie ten hoogste een half niveau afwijkt. Dit percentage is groter voor de groep 8 cohorten 2014/15 en 2015/16, die vallen onder de nieuwe wet- en regelgeving, dan voor de eerdere cohorten (respectievelijk ongeveer 66% en ongeveer 63%).

Het percentage leerlingen dat in het derde leerjaar van het vo minimaal een heel niveau lager zit dan het schooladvies, daalt geleidelijk voor de groep 8 cohort uit 2010/11 tot en met 2014/15 (van 20% naar 16%). Het percentage is daarmee voor het eerste cohort vallend onder de nieuwe wet- en regelgeving lager dan in de jaren daarvoor. Voor het groep 8 cohort uit 2015/16 stijgt het percentage weer licht (naar 17%).

Het percentage leerlingen dat in het derde leerjaar van het vo minimaal een heel niveau lager zit dan de eindtoetscore daalt de afgelopen vier jaar van 26 procent naar 19 procent. De daling die zich voordoet vanaf het groep 8 cohort uit 2011/12, zet zich voort na invoering van de nieuwe wet- en regelgeving.

Op- en afstroom en vertraging

Sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving zien we een verbetering van de doorstroom in de eerste drie jaar in het vo. Dit blijkt uit:

- een geleidelijke en lichte stijging van het percentage leerlingen dat in leerjaar 3 een onderwijspositie heeft die ten hoogste een half niveau afwijkt van de positie in leerjaar 1
- een geleidelijke daling van het percentage leerlingen dat minimaal 1 niveau is afgestroomd in de eerste drie jaar van het vo.

Gemiddeld genomen is de positie in leerjaar 3 van het vo iets lager dan de positie in leerjaar 1 van het vo voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2015/16. Gemiddeld is er dus sprake van een beperkte afstroom in de eerste drie leerjaren van het vo.

Een zeer ruime meerderheid van de leerlingen zit in het derde leerjaar vo op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt van de positie in het eerste leerjaar. Dit percentage stijgt de afgelopen jaren zeer licht van 69 procent naar 71 procent.

Het percentage leerlingen dat in de eerste drie jaar van het vo minimaal een heel niveau is afgestroomd, is zeer licht gedaald de afgelopen vier jaar (van 20% naar 18%). Bij het groep 8 cohort uit 2014/15 (eerste cohort vallend onder de nieuwe wet- en regelgeving) is het percentage het laagst (bijna 17%). Bij het cohort uit 2015/16 is het percentage weer licht gestegen (tot ruim 18%).

Het percentage leerlingen dat in de eerste drie jaar van het vo één niveau of meer is opgestroomd is stabiel de afgelopen jaren (ongeveer 11%).

Het percentage leerlingen dat vertraging oploopt vanaf de start in het vo tot en met de overgang naar het derde jaar vo is nagenoeg constant voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2015/16 (rond de 8%).

Leerlingen met bijgestelde adviezen in het vo

Een vergelijking tussen leerlingen met een bijgesteld advies en leerlingen met een heroverweging zonder bijgesteld advies laat het volgende zien:

1. Leerlingen met een bijstelling worden in het eerste jaar van het vo hoger geplaatst dan leerlingen zonder bijstelling.
2. Leerlingen met een bijgesteld advies zijn in het derde jaar van het vo iets vaker meer dan één niveau afgestroomd dan leerlingen zonder bijstelling.
3. Leerlingen met een bijgesteld advies lopen tot en met de overgang naar het derde jaar van het vo iets vaker vertraging op dan leerlingen zonder bijstelling.

4. Leerlingen met een bijstelling zitten in het derde leerjaar van het vo gemiddeld genomen ongeveer een half niveau hoger dan leerlingen zonder bijstelling.

Een hogere onderwijspositie in leerjaar 1 vo (effect 1) beschouwen we als een positief effect voor de schoolloopbaan van leerlingen. Afstroom (effect 2) en vertraging (effect 3) hebben echter een negatief effect op de schoolloopbaan van leerlingen. Dit negatieve effect is echter kleiner dan het positieve effect. Dat blijkt uit de hogere onderwijspositie van leerlingen met een bijstelling in leerjaar 3 vo. Op basis hiervan concluderen we dat bijstellingen een positieve bijdrage leveren aan de schoolloopbaan van leerlingen. Daarmee is niet gezegd dat dit effect groter wordt als meer leerlingen een bijstelling krijgen. Meer bijstellingen zouden ook kunnen leiden tot grotere negatieve effecten. Om daar meer zicht op te krijgen, zijn gegevens nodig van meer dan de twee cohorten leerlingen die het derde leerjaar vo bereikt hebben sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving.

Verschillen tussen leerlingen van hoogopgeleide en lager opgeleide ouders

De overgang van bao naar vo en de doorstroom in het vo verloopt voor leerlingen van lager opgeleide ouders iets minder gunstig dan voor leerlingen van hoogopgeleide ouders. Dit blijkt uit onderstaande onderzoeksbevindingen. Om nuancering aan te brengen vermelden we ook de onderzoeksbevindingen waaruit het minder gunstige beeld voor leerlingen van lager opgeleide ouders niet blijkt. Deze bevindingen geven we cursief weer.

- Leerlingen met lager opgeleide ouders hebben vaker een heroverweging dan leerlingen met hoger opgeleide ouders (verschil van 8 tot 10 procentpunten). Ook krijgen leerlingen met een heroverweging van lager opgeleide ouders iets vaker een bijstelling van hun schooladvies dan leerlingen van hoogopgeleide ouders (verschil van 1 tot 2 procentpunten).
- Leerlingen met hoogopgeleide ouders krijgen (na bijstelling) vaker een ‘passend’ advies (maximaal een half niveau afwijking van de eindtoetsscore) dan leerlingen met lager opgeleide ouders. *Vanaf 2015/16, het tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving, neemt het verschil af van 9 procentpunten tot 5 procentpunten in 2017/18.*
- Leerlingen met lager opgeleide ouders hebben (na bijstelling) vaker een advies dat minimaal een heel niveau lager is dan hun eindtoetsscore dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. *Bij beide groepen is het percentage leerlingen in 2017/18 iets lager dan in 2010/11.*
- Leerlingen met lager opgeleide ouders worden in het eerste leerjaar van het vo vaker dan leerlingen met hoogopgeleide ouders geplaatst op onderwijspositie minimaal een heel niveau onder het schooladvies en de eindtoetsscore. *Bij de vergelijking met het schooladvies zien we vanaf de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving geen verschillen meer.*
- Leerlingen met lager opgeleide ouders hebben in leerjaar 3 vo vaker dan leerlingen met hoogopgeleide ouders een onderwijspositie die minimaal een heel niveau lager is dan hun schooladvies en eindtoetsscore. *Het verschil in vergelijking met het advies neemt zeer licht af voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2014/15 (ongeveer 1 procentpunt).*
- Leerlingen met lager opgeleide ouders stromen iets vaker af in de eerste drie jaar van het vo dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Ook stromen leerlingen met lager opgeleide ouders vaker een heel niveau of meer af dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. De verschillen zijn nagenoeg constant de afgelopen vier jaar.
- *Het percentage leerlingen dat in de eerste drie jaar van het vo een heel niveau of meer opstroomt, verschilt niet voor leerlingen hoogopgeleide en lager opgeleide ouders.*
- Leerlingen met lager opgeleide ouders lopen iets vaker vertraging op vanaf de start in het vo tot en met de overgang naar leerjaar 3 dan leerlingen met hoogopgeleide ouders.

Verschillen naar mate van stedelijkheid

Heroverweging en bijstelling van het schooladvies zijn nieuw sinds de invoering de nieuwe wet- en regelgeving. Zowel bij heroverwegingen als bij bijstellingen zijn er opvallende verschillen tussen basisscholen naar mate van stedelijkheid. In de eerste plaats neemt het percentage leerlingen met een heroverweging toe naarmate de stedelijkheid afneemt. Of met andere woorden, hoe minder stedelijk het gebied van de basisschool waarop leerlingen zitten, hoe vaker zij een schooladvies hebben dat lager is dan hun toetsscore. Ten tweede hebben leerlingen met een heroverweging minder kans op een bijstelling van hun advies naarmate de stedelijkheid afneemt. Met name in zeer stedelijke gebieden is het percentage bijstellingen aanzienlijk groter dan in gebieden met een andere mate van stedelijkheid. Uit aanvullende analyses blijkt dat het opleidingsniveau van ouders niet of nauwelijks een verklaring kan zijn voor de verschillen naar mate van stedelijkheid.

Andere mogelijke verklaringen voor de verschillen naar stedelijkheid zijn het ambitieniveau van ouders en de nabijheid van vo-scholen.⁴ Met betrekking tot deze tweede verklaring is onze veronderstelling dat een grotere afstand tot scholen die hogere onderwijstypen aanbieden, invloed kan hebben op het (bijgestelde) advies dat scholen geven. Deze veronderstelling wordt ondersteund door de verschillen in het aanbod aan vo-scholen naar mate van stedelijkheid. In deze verschillen is een duidelijk patroon herkenbaar. Naarmate basisscholen in een minder stedelijk gebied staan:

- Is de gemiddelde afstand tot een vo-school die onderwijs van een hoger niveau aanbiedt groter;
- Is het aantal vo-vestigingen in de nabijheid⁵ kleiner, zowel het totaal aantal vo-vestigingen als het aantal vo-vestigingen dat een bepaald onderwijstype aanbiedt.

Het patroon betekent ook dat leerlingen in meer stedelijke gebieden ook meer keuzemogelijkheden hebben voor een vo-school dan leerlingen in minder stedelijke gebieden. Een grotere keuzevrijheid betekent vermoedelijk ook dat er meer verschillen zijn tussen de afzonderlijke scholen waaruit gekozen kan worden. Zo concludeert de inspectie bijvoorbeeld dat vo-scholen behoorlijk verschillen in het prestatieniveau van leerlingen.⁶

De grotere keuzemogelijkheden voor een vo-school zouden samen kunnen hangen met verschillen naar mate van stedelijkheid uit de procesevaluatie. Deze samenhang is niet onderzocht, maar berust op de veronderstelling dat verschillen tussen scholen in combinatie met grotere keuzemogelijkheden leiden tot een verschil van de populariteit van scholen bij leerlingen en hun ouders. Deze populariteit zou samen kunnen hangen met de volgende verschillen uit de procesevaluatie:

- Het percentage basisscholen dat druk ervaart van ouders voor een hoger advies is het grootst bij basisscholen in zeer stedelijke gebieden en neemt af naarmate de mate van stedelijkheid lager is.
- Vo-scholen in de G4 (zeer stedelijk gebied) waarbij sprake is van leerlingen met een bijgesteld schooladvies hebben vaker een of meerdere leerlingen moeten weigeren dan andere scholen.
- Vo-scholen in de G4 (zeer stedelijk gebied) hebben de afgelopen jaren vaker te maken gehad met overaanmelding van leerlingen dan andere scholen.

⁴ Imke Oosting, I., Kruijer, J. & Spruijt, R. (2018). *Van basisschool naar voortgezet onderwijs*. Assen: Trendbureau Drenthe.

⁵ Hier hebben we gekeken naar het aantal vo-scholen binnen een straal van 5 km van de basisschool, binnen een straal van 10 km en binnen een straal van 15 km.

⁶ Inspectie van het Onderwijs (2018). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2016/2017*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

1 Inleiding

Sinds het schooljaar 2014/2015 is de Wet Eindtoetsing PO van kracht. Afspraak is dat de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) binnen vier jaar na inwerkingtreding van deze wet aan de Tweede Kamer rapporteert over de implementatie en de effecten. Bovendien is afgesproken dat er binnen twee jaar na invoering een tussenrapportage gegeven wordt. In opdracht van het ministerie van OCW heeft Oberon samen met de Universiteit Twente het onderzoek uitgevoerd dat als basis dient voor de rapportages aan de Kamer. De tussenrapportage van dit onderzoek hebben we begin 2017 gepubliceerd.⁷ Voorliggende rapportage betreft de eindrapportage van het onderzoek waarin we verslag doen van de vier metingen, die betrekking hebben op de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs in 2015 tot en met 2018.

1.1 Veranderingen in de wet- en regelgeving

De Wet Eindtoetsing PO brengt voor scholen veranderingen met zich mee wat betreft:

- de eindtoets;
- het schooladvies;
- de toelating tot het voortgezet onderwijs.

Naast veranderingen met betrekking tot de overgang van het basisonderwijs (bao) naar het voortgezet onderwijs (vo) regelt de Wet Eindtoetsing PO ook dat het gebruik van een leerlingvolgsysteem verplicht is voor alle basisscholen.⁸

1.1.1 Eindtoets

Met ingang van het schooljaar 2014/15 is de eindtoets verplicht in het basisonderwijs. Alle leerlingen in groep 8 van het reguliere basisonderwijs moeten een eindtoets maken die hun taal- en rekenvaardigheid meet. Voor leerlingen op scholen voor speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs geldt deze verplichting tot op heden (nog) niet. De eindtoetsen geven niet alleen een eindtoetsscore, maar ook een score op de referentieniveaus voor taal en rekenen. De leerlingen maken de eindtoets tussen 15 april en 15 mei. Op de verplichting zijn drie uitzonderingen. De volgende groepen leerlingen hoeven geen eindtoets te maken (maar mogen dit wel doen):

- zeer moeilijk lerende leerlingen;⁹
- meervoudig gehandicapte leerlingen die moeilijk leren;¹⁰
- leerlingen die minder dan vier jaar in Nederland zijn en het Nederlands nog niet voldoende beheersen.

Leerlingen met speciale ondersteuningsbehoeften die niet tot deze drie uitzonderingsgroepen behoren moeten wel een eindtoets maken. Voor deze leerlingen zijn aangepaste versies van de toetsen

---

⁷ Oomens, M., Scholten, F. & Luyten, H. (2017). *Evaluatie Wet Eindtoetsing PO. Tussenrapportage*. Utrecht: Oberon.

⁸ We gebruiken de afkorting bao en niet de vaak gebruikte afkorting po (primair onderwijs). Tot het primair onderwijs behoren naast het basisonderwijs, ook het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs. Het onderzoek beperkt zich tot het basisonderwijs.

⁹ Als specificatie voor moeilijk leren geldt: leerlingen met een uitstroomprofiel vso-arbeidsmarkt of vso-dagbesteding, vastgelegd en onderbouwd in het ontwikkelingsperspectief van de betreffende leerling en leerlingen met een IQ lager dan 70.

¹⁰ Idem vorige voetnoot.

beschikbaar zoals een gesproken versie voor leerlingen met dyslexie of een versie in braille voor leerlingen met een visuele beperking.

Het gebruik van een eindtoets is niet nieuw. Al tientallen jaren worden eindtoetsen in het basisonderwijs gebruikt. De Eindtoets Basisonderwijs van het Cito werd verreweg het meest gebruikt. Deze werd meestal afgenomen in februari. Naast de Eindtoets Basisonderwijs van het Cito waren er ook alternatieven. Zo gebruikten veel scholen de NIO-intelligentietest of de Drempeeltoets. Ook na de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving kunnen basisscholen zelf kiezen welke eindtoets zij afnemen, mits het een door de minister toegelaten eindtoets betreft. In de schooljaren 2014/15 en 2015/16 betrof dit drie toetsen:¹¹

- Centrale Eindtoets van het College voor Toetsen en Examens;
- Eindtoets Route 8 van A-VISION;
- IEP Eindtoets van Bureau ICE.

In het schooljaar 2016/17 zijn er nog drie toetsen toegelaten:

- AMN Eindtoets van AMN;
- Dia-eindtoets van Diatoetsen;
- CESAN Eindtoets van SM&C Internet Services bv.

In het schooljaar 2017/18 is deze laatste toets teruggetrokken waardoor er vanaf dat schooljaar nog vijf eindtoetsen afgenomen kunnen worden.

1.1.2 Schooladvies

Door de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving wordt het schooladvies belangrijker dan voorheen. Elke leerling krijgt voor 1 maart een schooladvies, dus voordat de eindtoets gemaakt is. Het schooladvies mag niet meer dan twee leerwegen of schoolsoorten omvatten. Basisscholen mogen dus enkelvoudige schooladviezen (bijvoorbeeld havo) of meervoudige schooladviezen (bijvoorbeeld vmbo gl-tl/havo) geven.

Als na het maken van de eindtoets blijkt dat de toetsscore hoort bij een hoger onderwijstype dan geadviseerd in het schooladvies, dan moet een basisschool dit schooladvies heroverwegen. Op basis van deze heroverweging kan de basisschool besluiten het schooladvies naar boven bij te stellen. Indien het schooladvies niet wordt bijgesteld moet de basisschool dit motiveren. Scholen kunnen bij de heroverweging de ouders/leerling betrekken en/of de vo-school waar de leerling is aangemeld.

1.1.3 Toelating vo

Het schooladvies is sinds de nieuwe wet- en regelgeving leidend bij de toelating tot het voortgezet onderwijs. De vo-school moet de leerling vervolgens plaatsen in een klas die minimaal het onderwijs op het niveau van het schooladvies aanbiedt. Welke klas dat is, mag de vo-school zelf bepalen. Ter verduidelijking een voorbeeld dat afkomstig is van de website 'Nieuwe regelgeving overgang po-vo'.¹² *“Als een leerling bijvoorbeeld een havo-schooladvies krijgt, dan moet de vo-school de leerling ten minste op havo-niveau plaatsen. Het is vervolgens aan de vo-school om te bepalen in welke havo-klas de leerling*

¹¹ Het schooljaar 2014/15 was een overgangsjaar. Naast de drie hiervoor genoemde eindtoetsen mochten scholen ook kiezen voor een van de volgende toetsen: Drempeelonderzoek 678 van 678 Onderwijs Advisering; een landelijk genormeerde methode-onafhankelijke toets voor groep 8 (toetsen Rekenen-Wiskunde en Begrijpend Lezen van het Cito Volgstelsel primair onderwijs of de toets Begrijpend Lezen van 678 Onderwijs Advisering).

¹² Inmiddels heet deze website 'Van PO naar VO' (zie: <https://www.vanponaarvo.nl>). Op deze nieuwe website is het voorbeeld niet meer opgenomen.

wordt geplaatst. De school heeft misschien een vmbo gl-tl/havo-klas, een havo-klas en een havo/vwo-klas. Die bieden in principe allemaal een havo-lespakket aan en de school kan de leerling in elk van die klassen plaatsen. Bij deze afweging kan de school de onderliggende gegevens uit het onderwijskundig rapport van de leerling betrekken."

Dat het schooladvies leidend is, betekent dus dat vo-scholen geen andere gegevens mogen gebruiken om te besluiten of een leerling toelaatbaar is. Uitzondering hierop vormen scholen die onderwijs aanbieden waarvoor leerlingen specifieke kennis of vaardigheden moeten beheersen. Deze scholen mogen de betreffende kennis en vaardigheden aanvullend toetsen. Bijvoorbeeld een Topsport Talentenschool mag in aanvulling op het schooladvies, kijken naar de sportieve prestaties van een leerling. En een school die tweetalig onderwijs (Engels) aanbiedt, mag in aanvulling op het schooladvies toetsen of het Engels van een leerling hiervoor van voldoende niveau is. Ook voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften mag een vo-school in het kader van passend onderwijs gebruik maken van andere gegevens dan het schooladvies, bijvoorbeeld informatie uit het onderwijskundig rapport van een leerling. De vo-school mag de aanvullende informatie in het kader van de zorgplicht gebruiken om na te gaan of de school de juiste ondersteuning kan bieden. Als blijkt dat dat niet het geval is, zoekt de school na overleg met de ouders een andere school. Daarbij moet de leerling in ieder geval terecht komen op een school die past bij het schooladvies.

1.2 Onderzoeksvragen en onderzoekszet

Het onderzoek moet zicht geven op de implementatie en de effecten van de nieuwe wet- en regelgeving. We maken daarom bij het onderzoek een onderscheid tussen een procesevaluatie en een effectevaluatie. De procesevaluatie richt zich op de uitvoering van de nieuwe wet- en regelgeving: wordt deze nageleefd, in welke mate zijn betrokkenen tevreden over de verschillende onderdelen en welke knelpunten ervaren betrokkenen bij de uitvoering? De effectevaluatie richt zich op de effecten (op schoolloopbanen van leerlingen) van de nieuwe wet- en regelgeving.

1.2.1 Onderzoeksvragen procesevaluatie

Hoofdvraag van de procesevaluatie is: *hoe verloopt de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving, waarover zijn betrokkenen tevreden en welke knelpunten ervaren zij?* Deze hoofdvraag beantwoorden we in deze eindrapportage voor de volgende onderwerpen:

1. Schooladvies:
  - criteria voor bepalen schooladvies
  - procedure voor en betrokkenen bij advisering
  - rol ouders en leerlingen bij advisering
  - rol vo bij advisering
2. Eindtoets:
  - verplichte karakter eindtoets;
  - latere afname eindtoets;
  - keuze voor eindtoets;
3. Heroverweging en bijstelling:
  - criteria voor bijstelling
  - rol ouders bij heroverweging en bijstelling
  - toelating tot en plaatsing in het vo van leerlingen met een bijgesteld schooladvies

4. Plaatsing vo:
  - criteria voor plaatsing in brugklatype
  - omgang met meervoudige schooladviezen
  - overaanmelding
  - aanvullend onderzoek op school/afdeling waarvoor specifieke kennis en vaardigheden nodig zijn
  - rol ouders en leerlingen bij plaatsing
5. Samenwerking po en vo:
  - afspraken en eventuele veranderingen daarin
  - overleg
6. Informatie aan ouders over:
  - overgang van basis- naar voortgezet onderwijs
  - scholen voor voortgezet onderwijs
7. Onderwijskundig rapport:
  - inhoud
  - moment van overdracht
  - gebruik
  - rol ouders
8. Referentieniveaus en gebruik leerling- en onderwijsvolgsysteem:
  - gebruik score referentieniveau taal door vo-scholen
  - gebruik score referentieniveau rekenen door vo-scholen
  - gebruik leerling- en onderwijsvolgsysteem

1.2.2 Onderzoeksvragen effectevaluatie

Hoofdvraag van de effectevaluatie is: *leidt de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving tot een verbetering van de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en tot een betere doorstroom in het voortgezet onderwijs?* Deze hoofdvraag hebben we uitgewerkt in de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke schooladviezen krijgen leerlingen?
2. Hoeveel leerlingen maken geen eindtoets en met welke redenen?
3. In welke mate is er sprake van congruentie tussen:
  - schooladvies en eindtoetsscore?
  - schooladvies en plaatsing in het eerste leerjaar vo?
  - eindtoetsscore en plaatsing in eerste leerjaar vo?
  - schooladvies en plaatsing in het derde leerjaar vo
  - eindtoetsscore en plaatsing in het derde leerjaar vo
4. In welke mate is er in de eerste drie leerjaren van het vo sprake van op- en afstroom en van zittenblijven?
5. Bij hoeveel leerlingen leidt een eindtoetsscore die hoger is dan het schooladvies wel en niet tot bijstelling van het schooladvies en hoe zien deze bijstellingen eruit?

1.2.3 Opzet van het onderzoek

De opzet van het onderzoek is voor de procesevaluatie en het effectonderzoek verschillend. Bij de procesevaluatie hebben we vragenlijsten afgenomen bij basisscholen, vo-scholen en ouders. In de vragenlijsten hebben we gevraagd naar hun ervaringen met en meningen over verschillende onderwerpen die betrekking hebben op de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving.

Het effectonderzoek is uitgevoerd met behulp van databestanden op leerlingniveau van de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2017/18 van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). De

beschikbaarheid van gegevens van de periode zowel voor als na invoering van nieuwe wet- en regelgeving maakt tijdreeksanalyses mogelijk. Deze analyses maken het mogelijk meerjarige trends in beeld te brengen om daarmee zicht te krijgen op veranderingen die samenhangen met de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving. Hoewel alternatieve verklaringen niet volledig uitgesloten kunnen worden, kunnen deze alleen van toepassing zijn als zij betrekking hebben op exact dezelfde periode.¹³ Tijdreeksanalyses zijn hiermee een sterk onderzoeksdesign voor beleidsevaluatie.¹⁴

In bijlage 1 treft u uitgebreidere toelichting aan op de opzet van de procesevaluatie en van het effectonderzoek. Ook geven we daar een omschrijving van enkele kernbegrippen uit het effectonderzoek.

1.3 Leeswijzer

In deze rapportage integreren we de bevindingen van de procesevaluatie en het effectonderzoek. In de hoofdstukken 2 tot en met 9 besteden we achtereenvolgens aandacht aan de volgende onderwerpen: schooladvies (hoofdstuk 2), eindtoets (hoofdstuk 3), heroverweging en bijstelling (hoofdstuk 4), plaatsing en doorstroom in het vo (hoofdstuk 5), samenwerking po en vo (hoofdstuk 6), informatie aan ouders (hoofdstuk 7), onderwijskundig rapport (hoofdstuk 8) en referentieniveaus en gebruik leerlingvolgsysteem (hoofdstuk 9). In het slothoofdstuk gaan we in op de knelpunten die bao- en vo-scholen ervaren rondom de overgang van bao naar vo. We sluiten alle hoofdstukken af met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen. De hoofdconclusies zijn opgenomen in de samenvatting.

---

¹³ Voor de toegenomen aandacht voor kansenongelijkheid bij de overgang van bao naar vo in het landelijke beleid geldt dit bijvoorbeeld niet. Daarvan is pas expliciet sprake sinds het voorjaar van 2016 (brief van de toenmalige staatsecretaris aan de scholen en besturen voor primair onderwijs betreffende de overgang van leerlingen van primair naar voortgezet onderwijs).

¹⁴ Gegeven de landelijke invoering van de nieuwe wet- en regelgeving was een (quasi-)experimenteel onderzoek niet mogelijk.

2 Schooladvies

In dit hoofdstuk bespreken we de bevindingen die betrekking hebben op het schooladvies. We starten in de eerste paragraaf met de advisering door bao-scholen. Welke criteria gebruiken zij om het schooladvies vast te stellen en wie zijn betrokken bij de advisering? In de tweede paragraaf besteden we aandacht aan de rol van de ouders en leerlingen bij de advisering en in de derde paragraaf aan de rol van vo-scholen hierbij. In paragraaf 4 gaan we in op de mening van scholen over de rol die de eindtoets moet spelen bij het schooladvies. In paragraaf 5 presenteren we daadwerkelijke schooladviezen die bao-scholen de afgelopen jaren hebben gegeven. We sluiten het hoofdstuk in paragraaf 5 af met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen.

2.1 Advisering door basisscholen

2.1.1 Criteria en procedure voor vaststellen schooladvies

Aan de bao-scholen is gevraagd welke criteria zij doorgaans gebruiken voor het vaststellen van het schooladvies van een leerling.

Tabel 2.1 Criteria die een rol spelen bij vaststellen van het schooladvies (meting 2018)

criterium	% bao-scholen 2017/18
resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem eerdere groepen	98%
gedragskenmerken	97%
resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem groep 8	89%
zorgdossier van de leerling	78%
resultaten op methodegebonden toetsen groep 8	70%
resultaat capaciteitenonderzoek/intelligentieonderzoek	62%
resultaten op methodegebonden toetsen eerdere groepen	49%
thuissituatie van de leerling	46%

Bijna alle bao-scholen gebruiken de resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem in eerdere groepen en gedragskenmerken bij het vaststellen van het schooladvies (respectievelijk 98% en 97%). Dit komt overeen met het beeld van voor invoering van de nieuwe wet- en regelgeving: alle scholen gaven toen aan dat ze gegevens uit het leerlingvolgsysteem en gedragskenmerken betrekken in het schooladvies.¹⁵

Ook resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem in groep 8 worden door een ruime meerderheid van de scholen gebruikt (89%). De thuissituatie van de leerling wordt in verhouding het minst gebruikt als criterium bij het bepalen van het schooladvies (46%). In het schooljaar 2014/15, bij de eerste meting, was dit percentage nog 58 procent.

Bij het gebruik van het criterium 'thuissituatie van de leerling' zien we ook een verschil naar mate van stedelijkheid en naar gemeentegrootte. Scholen uit matig stedelijke gebieden maken in verhouding weinig gebruik van het criterium 'thuissituatie van de leerling' (33%). Scholen uit de G4 gebruiken dit criterium minder vaak dan scholen uit de G33 en overige gemeenten (35% versus 48% en 47%).

¹⁵ Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisschooladvies*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Iets meer dan de helft van de bao-scholen (62%) gebruikt het resultaat van een capaciteiten- of een intelligentieonderzoek bij het vaststellen van het schooladvies. Dit percentage is nagenoeg gelijk aan het percentage scholen dat dit criterium gebruikte voor invoering van de nieuwe wet- en regelgeving (58%).¹⁶

In een verdiepend onderzoek heeft de inspectie elf bao- en vo-scholen bezocht om meer zicht te krijgen op bevorderende en belemmerende factoren bij de overgang van bao naar vo.¹⁷ Enkele conclusies van dit onderzoek zijn:

- Als er een eenduidig beeld is van de cognitieve prestaties van leerlingen lijkt de achtergrond van leerlingen geen rol te spelen bij de advisering.
- Bij leerlingen waar twijfel is over de mogelijkheden en capaciteiten spelen ‘zachtere’ factoren, zoals gedrag, motivatie en thuissituatie (soms indirect) een rol.
- De duiding en weging van deze ‘zachtere’ factoren is nauwelijks gebaseerd op procedures en beleid.

Bij de eerste twee metingen hebben we gevraagd of basisscholen een procedure hebben voor het opstellen van het schooladvies en zo ja, welke onderdelen opgenomen zijn in deze procedure. Een zeer ruime meerderheid van de bao-scholen (86%) heeft een procedure voor het opstellen van het schooladvies. Iets meer dan 90 procent van de bao-scholen met een procedure heeft daarin een tijdpad en afspraken over de communicatie met de ouders opgenomen (respectievelijk 92% en 91%). Van de totale groep bao-scholen gaat het om 79 procent van de scholen. Ook beslisregels voor de onderbouwing van het schooladvies en een taak- en verantwoordelijkheidsverdeling zijn door een meerderheid van de scholen opgenomen in de procedure (respectievelijk 83% en 67% van scholen met procedure; 72% en 58% van totaal aantal scholen).

Tot slot hebben we bij de eerste twee metingen aan bao-scholen gevraagd wie er betrokken zijn bij het vaststellen van het schooladvies. De leerkracht(en) van groep 8 en de intern begeleider zijn hier op vrijwel alle bao-scholen betrokken (respectievelijk 99% en 96%). De directie en de leerkrachten van eerdere leerjaren zijn bij respectievelijk 76 procent en 61 procent van de bao-scholen betrokken.

2.2 Rol ouders en leerlingen bij advisering

2.2.1 Ervaringen scholen

Tabel 2.2 *Houdt uw school bij het opstellen van het schooladvies ook rekening met de wens van de ouders of de leerling bij opstellen schooladvies?*

	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
nee	47%	35%	37%	38%
ja, met de wens van de leerling	48%	62%	60%	59%
ja, met de wens van ouders	41%	52%	47%	44%

¹⁶ Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisschooladvies*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

¹⁷ Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansenongelijkheid bij overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Het percentage bao-scholen dat bij het opstellen van het schooladvies geen rekening houdt met de wens van ouders en leerlingen is afgenomen in de periode 2014/15 tot en met 2017/18. In dit laatste schooljaar betreft het 38 procent.

Tabel 2.3 Houdt uw school bij het opstellen van het schooladvies ook rekening met de wens van de ouders of de leerling bij opstellen schooladvies? (naar mate van stedelijkheid) (meting 2018)

	zeer stedelijk	stedelijk	matig stedelijk	weinig stedelijk	niet stedelijk
nee	52%	43%	24%	34%	33%
ja, met de wens van de leerling	45%	55%	74%	60%	67%
ja, met de wens van ouders	30%	46%	48%	46%	53%

Voor een aantal achtergrondkenmerken van bao-scholen zien we verschillen wat betreft het rekening houden met de wens van ouders en/of leerlingen. In zeer stedelijke gebieden houden scholen het minst vaak rekening met deze wens (48%). Bao-scholen in matig stedelijke omgeving houden het vaakst rekening met de wens van de leerling en die in een zeer stedelijke omgeving het minst vaak (respectievelijk 74% en 45%). Tot slot zien we dat scholen in zeer stedelijk gebied minder vaak rekening houden met de wens van ouders dan scholen in de andere gebieden. De verschillen tussen scholen uit gemeenten met een verschillende grootte zijn vergelijkbaar aan de hierboven beschreven verschillen naar stedelijkheid. In de G4 houden scholen het minst vaak rekening met de wens van ouders en/of leerlingen en in overige gemeenten het vaakst.

Tabel 2.4 Ervaren druk van ouders bij het opstellen van het schooladvies (meting 2015 en 2018)

ervaren druk	% bao-scholen 2014/15	% bao-scholen 2017/18
nee, geen druk	44%	42%
ja, een hoger advies	56%	58%
ja, een lager advies	2%	4%

56 procent van de bao-scholen ervaart bij het opstellen van het schooladvies regelmatig druk van ouders om een hoger schooladvies te geven. 44 procent van de bao-scholen geeft aan niet regelmatig druk van ouders te ervaren. Deze percentages zijn nagenoeg gelijk aan die van vier jaar eerder. Vervolgens hebben we gevraagd hoe de ervaren druk van ouders in het schooljaar huidige schooljaar was in vergelijking met de drie schooljaren ervoor. Bij de laatste meting is de druk volgens 77 procent van de scholen gelijk gebleven ten opzichte van de voorgaande drie schooljaren. 12 procent van de bao-scholen is van mening dat de druk is toegenomen en 11 procent dat deze is afgenomen. Deze percentages zijn nagenoeg gelijk aan die van de eerste meting.

Scholen met een gemiddeld en hoog percentage gewichtenleerlingen ervaren vaker geen druk van ouders dan scholen met een laag percentage gewichtenleerlingen (45% en 35%).

Tabel 2.5 Ervaren druk van ouders bij het opstellen van het schooladvies naar gemeentegrootte (meting 2018)

ervaren druk	G4	G33	overige gemeenten
nee, geen druk	18%	35%	47%
ja, een hoger advies	82%	62%	53%
ja, een lager advies	0%	5%	4%

Wat betreft de ervaren druk door ouders zien we een verschil naar gemeentegrootte. Scholen uit de G4 ervaren het meeste druk en scholen uit de overige gemeenten ervaren de minste druk. Dit zou samen kunnen hangen met de eerder vermelde bevinding dat scholen in de G4 het minst vaak rekening houden met de wens van ouders en/of leerlingen en in overige gemeenten het vaakst.

In vergelijking met de eerste meting is de druk van ouders bij de laatste meting toegenomen volgens de bao-scholen in de G4. In 2014/15 was het percentage scholen in de G4 dat druk van ouders ervaart voor een hoger advies 62 procent, terwijl dat in 2017/18 82 procent is. Op basis van herhaalde metingen is de toename in de ervaren druk van ouders in de G4 dus 20 procentpunten. Als we de scholen in de G4 rechtstreeks vragen of de druk van ouders is toegenomen in vergelijking met voorgaande jaren is 11 procent van mening dat dit zo is.

Tabel 2.6 Ervaren druk van ouders bij het opstellen van het schooladvies naar mate van stedelijkheid (meting 2018)

	zeer stedelijk	stedelijk	matig stedelijk	weinig stedelijk	niet stedelijk
nee, geen druk	16%	36%	48%	52%	59%
ja, een hoger advies	84%	62%	52%	48%	40%
ja, een lager advies	2%	6%	0%	4%	5%

Het percentage bao-scholen dat druk ervaart van ouders voor een hoger advies is het grootst bij bao-scholen in zeer stedelijke gebieden en neemt af naarmate de mate van stedelijkheid lager is.

Om zicht te krijgen op de manier waarop bao-scholen omgaan met de druk die zij ervaren van ouders, hebben we gevraagd welke acties zij ondernemen bij een meningsverschil met ouders over het schooladvies.

Tabel 2.7 Acties die bao-scholen ondernemen bij een meningsverschil tussen ouders en school over het schooladvies (percentage bao-scholen) (meting 2018)

actie	dat is niet/nooit het geval	dat is enigszins/soms het geval	dat is vaak/altijd het geval
Wij volgen duidelijke procedures om conflicten met ouders op dit punt te voorkomen.	13%	26%	61%
Wij proberen de ouders alsnog van ons advies te overtuigen.	7%	46%	47%
Wij adviseren ouders een vo-school te kiezen die zoveel mogelijk opties openlaat (met zoveel mogelijk relevante onderwijstypen)	15%	49%	36%
We geven de ouders/de leerling het 'voordeel van de twijfel' en stellen het advies bij.	35%	62%	3%

61 procent van de bao-scholen volgt vaak/altijd duidelijke procedures om conflicten met ouders over het schooladvies van hun kind te voorkomen. 47 procent van de bao-scholen probeert ouders vaak/altijd alsnog te overtuigen van het schooladvies van de school als er een meningsverschil is tussen ouders en school over het schooladvies. Verder zien we dat 35 procent van de bao-scholen aangeeft niet/nooit het 'voordeel van de twijfel' te geven en het schooladvies bij te stellen als er een meningsverschil is tussen de school en de ouders over het schooladvies.

Scholen in zeer stedelijk gebied adviseren ouders het vaakst een vo-school te kiezen die zoveel mogelijk opties openlaat als er een verschil van mening met de ouders is over het advies. In zeer stedelijk gebied is het percentage bao-scholen dat dit altijd/vaak doet 56 procent, in stedelijk gebied 40 procent en in de matig tot niet stedelijke gebieden varieert het tussen de 31 en 36 procent. Ook naarmate de gemeentegrootte toeneemt, adviseren bao-scholen ouders vaker een vo-school te kiezen die zoveel mogelijk opties openlaat. In de G4 is het percentage dat dit vaak/altijd doet 59 procent, in de G33 42 procent en in de overige gemeenten 31 procent.

2.2.2 Ervaringen ouders

Tabel 2.8 Manier waarop ouders geïnformeerd zijn over het schooladvies van hun kind (meting 2018)

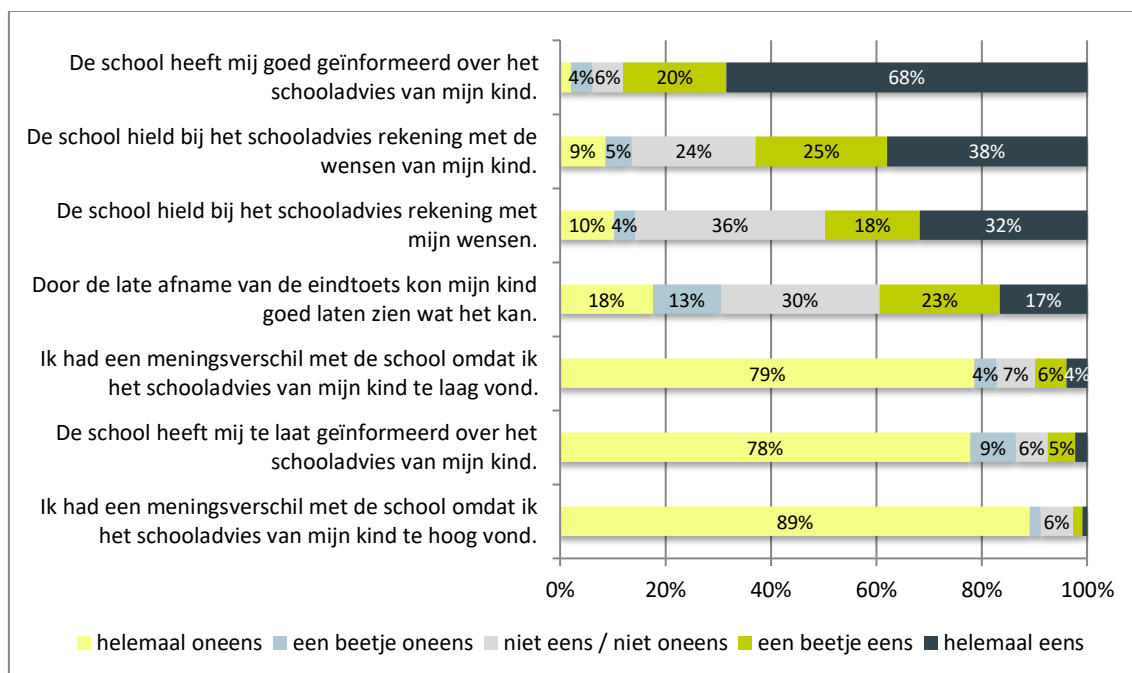
manier waarop geïnformeerd	% ouders 2017/18
Toen mijn kind in groep 8 zat heb ik als ouder/verzorger een gesprek gehad over het schooladvies aan mijn kind.	81%
Toen mijn kind in groep 7 zat heb ik als ouder/verzorger een gesprek gehad met de school over het verwachte vervolgonderwijs.	70%
Na de eindtoets heb ik als ouder/verzorger een gesprek gehad met de basisschool.	40%
Ik ben niet bij het schooladvies betrokken geweest.	0%

Alle ouders zijn op een of meerdere manieren geïnformeerd over het schooladvies van hun kind. 81 procent van de ouders heeft toen hun kind in groep 8 zat een gesprek gehad over het schooladvies. Een dergelijk gesprek vond bij 70 procent van de ouders (ook) plaats toen hun kind in groep 7 zat. Tot slot heeft 40 procent van de ouders na de eindtoets (ook nog) een gesprek gehad met de bao-school.

Het percentage ouders dat in groep 7 een gesprek had met de school over het verwachte vervolgonderwijs is in de periode 2014/15 tot en met 2017/18 geleidelijk aan gestegen van 50 procent naar 70 procent.

Een zeer ruime meerderheid van de ouders vindt dat de bao-school hen goed geïnformeerd heeft over het schooladvies van hun kind (88% is het een beetje/helemaal eens met deze uitspraak). Zeven procent van ouders vindt dat zij te laat geïnformeerd zijn over het schooladvies van hun kind. Volgens 63 procent van de ouders hield de bao-school bij het schooladvies rekening met de wensen van hun kind en volgens 50 procent met de wensen van hen als ouders. Deze percentages liggen iets hoger dan de percentages die de bao-scholen hiervoor geven, respectievelijk 59 en 44 procent (zie tabel 2.2). Een meningsverschil met de school omdat het schooladvies van hun kind volgens de ouders te laag was, deed zich voor bij 10 procent van de ouders en omdat het schooladvies volgens ouders te hoog was bij 3 procent van ouders.

Figuur 2.1 Mening ouders over uitspraken over schooladvies (meting 2018)

2.3 Rol voortgezet onderwijs bij advisering

Tabel 2.9 Ervaren druk van vo-scholen bij het opstellen van het schooladvies (meting 2018)

ervaren druk	% bao-scholen 2017/18
nee, geen druk	84%
ja, een lager advies	14%
ja, een hoger advies	3%

Een zeer ruime meerderheid van de bao-scholen (84%) ervaart geen druk van vo-scholen om aan leerlingen een ander schooladvies te geven dan op basis van hun aanleg en prestaties gewenst is. Dit percentage is in de periode 2014/15 tot en met 2017/18 geleidelijk gestegen van 72 procent naar 84 procent. De druk van vo-scholen om een lager advies te geven is juist geleidelijk aan gedaald, van 23 procent in 2014/15 naar 14 procent in 2017/18.

In matig tot niet stedelijke gebieden ervaren bao-scholen minder druk van vo-scholen dan in zeer stedelijke en stedelijke gebieden. In matig tot niet stedelijke gebieden is het percentage scholen dat geen druk ervaart 87 procent tot 92 procent, in zeer stedelijke gebieden is het 78 procent en in stedelijke gebieden 77 procent.

Vervolgens hebben we gevraagd hoe de druk van vo-scholen in het huidige schooljaar was in vergelijking met de drie voorgaande schooljaren. In 2017/18 was deze druk volgens 89 procent van de bao-scholen gelijk aan die in de drie voorgaande jaren. Dit percentage was bij de eerste meting nog 79 procent.

Tot slot hebben we bij de tweede meting gevraagd welke acties bao-scholen ondernemen bij een meningsverschil met een vo-school over het schooladvies.

Tabel 2.10 Acties die bao-scholen ondernemen bij een meningsverschil met vo-school over het schooladvies (percentage bao-scholen) (meting 2018)

actie	dat is niet/nooit het geval	dat is enigszins/soms het geval	dat is vaak/altijd het geval
Wij blijven bij ons oorspronkelijke advies.	5%	21%	74%
Wij volgen duidelijke procedures om conflicten met vo-scholen op dit punt te voorkomen.	24%	17%	59%
Wij proberen de vo-school alsnog van ons advies te overtuigen.	24%	36%	40%
We stellen het advies bij.	75%	25%	1%

Bijna drie kwart van de bao-scholen blijft vaak/altijd bij het oorspronkelijke schooladvies als er een meningsverschil is met de vo-school over het schooladvies. 59 procent van de scholen heeft duidelijke procedures om dergelijke meningsverschillen te voorkomen en 40 procent probeert de vo-school alsnog te overtuigen. Scholen uit zeer stedelijke gebieden proberen dat vaker dan scholen uit matig tot niet stedelijke gebieden (56% en 31% tot 36%). Datzelfde geldt voor scholen uit de G4 in vergelijking met scholen uit de G33 en overige gemeenten (59%, 39% en 37%).

2.4 Mening over rol eindtoets bij schooladvies

We hebben bao-scholen, vo-scholen en ouders een aantal uitspraken voorgelegd die gaan over de relatie tussen de eindtoets en schooladvies (zie figuur B.2.1 in bijlage 2). Welke rol moet de score op de eindtoets spelen bij het schooladvies en wanneer moet de eindtoets afgenomen worden?

Drie kwart of meer van de scholen vindt het goed dat het schooladvies leidend is bij de overgang van bao naar vo. In het bao is 95 procent het een beetje/helemaal eens met deze uitspraak. In het vo ligt dit percentage lager, namelijk 72 procent.

Na de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving wordt de eindtoets afgenomen nadat leerlingen hun schooladvies hebben gekregen. Voorheen was dat andersom, de eindtoets werd afgenomen voordat leerlingen hun schooladvies kregen. Een meerderheid van 67 procent van de bao-scholen vindt dat de latere afname een verbetering is, terwijl dit percentage in het vo maar 22 procent is. Op basis van deze algemene vraag is de conclusie dat de latere afname van de eindtoets in bao op steun kan rekenen van een meerderheid van de scholen, terwijl het draagvlak ervoor in het vo een stuk beperkter is.

Door te kijken naar de antwoorden op de uitspraken die ingaan op verschillende aspecten die samenhangen met het moment waarop de eindtoets wordt afgenomen, kunnen we dit algemene beeld nuanceren. Met de uitspraak dat de leerlingen de eindtoets moeten maken nadat zij hun schooladvies hebben gekregen omdat de eindtoets anders te belangrijk wordt, is 67 procent van de bao-scholen het een beetje/helemaal eens. In het vo en bij ouders zijn de percentages een stuk lager, namelijk 30 procent en 40 procent. In het bao zien we bij deze uitspraak een verschil tussen scholen uit de G33 aan de ene kant en scholen uit de G4 en de overige gemeenten aan de andere kant. De percentages scholen die het ermee eens zijn, zijn respectievelijk 78 procent (G33), 63 procent (G4) en 65 procent (overige gemeenten).

Bijna de helft van de bao-scholen (48% beetje/helemaal mee eens) is van mening dat de latere afname van de eindtoets tot gevolg heeft dat deze overbodig is omdat deze nauwelijks meer een rol kan spelen bij het schooladvies. Dit percentage is ongeveer gelijk aan de percentages vo-scholen en ouders die deze mening hebben. Deze zijn respectievelijk 51 procent en 54 procent.

Met de uitspraak dat leerlingen de eindtoets moeten maken voordat zij hun schooladvies krijgen, zodat heroverweging en bijstelling niet meer nodig zijn is 24 procent van de bao-scholen het een beetje/helemaal eens. Bij de vo-scholen is dat 66 procent en bij de ouders 39 procent. In het bao zien we bij deze uitspraak een verschil naar gemeentegrootte. Van de scholen in de G4 is 30 procent het ermee eens, in de overige gemeenten 25 procent en in de G33 15 procent.

Volgens een kwart van de basisscholen moeten leerlingen de eindtoets maken voordat zij hun schooladvies krijgen, zodat deze gebruikt kan worden bij het schooladvies. In het vo daarentegen is een onderschrijft een meerderheid (61%) deze uitspraak en bij ouders de helft.

De laatste uitspraak waarover betrokkenen hun mening hebben gegeven, luidt: de eindtoets moet eerder afgenomen worden, zodat de afnameperiode niet samenvalt met feestdagen en meivakantie. Deze uitspraak kan maar op beperkte steun rekenen. Van de bao-scholen en de ouders is 26 procent het er een beetje/helemaal mee eens en van de vo-scholen 30 procent.

Op basis van voorgaande concluderen wat de meningen over de latere afname verdeeld zijn. Bao-scholen vinden de latere afname van de eindtoets een verbetering en zijn voorstander van een afname nadat leerlingen hun schooladvies hebben gekregen. Vo-scholen vinden de latere afname geen verbetering en een meerderheid wil de eindtoets afnemen voordat leerlingen hun schooladvies krijgen. Ouders lijken geen hele sterke voorkeur te hebben.

2.5 Daadwerkelijke advisering¹⁸

2.5.1 Gegeven schooladviezen

In onderstaande tabel presenteren we de verdeling van de gegeven schooladviezen over de verschillende onderwijstypen voor de schooljaren 2010/11 tot en met 2017/18. De schooladviezen voor 2014/15 tot en met 2017/18 zijn de schooladviezen na bijstelling.

---

¹⁸ De gerapporteerde cijfers of schooladviezen over 2014/15 en 2015/18 in deze rapportage hebben in principe betrekking op de bijgestelde schooladviezen. Dit zijn immers schooladviezen waarmee de leerlingen daadwerkelijk de overstap maken van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs. Het zal steeds expliciet worden aangegeven indien cijfers worden gerapporteerd over schooladviezen voordat ze zijn bijgesteld.

Tabel 2.11 Verdeling van schooladviezen

advies	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
1.0 – pro	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
2.0 – vmbo bb	6%	6%	7%	7%	8%	7%	6%	6%
2.5 – vmbo bb/vmbo kb	4%	4%	4%	3%	2%	3%	3%	4%
3.0 – vmbo kb	9%	9%	10%	11%	11%	11%	9%	9%
3.5 – vmbo kb/vmbo gl-tl	3%	3%	3%	2%	2%	2%	3%	4%
4.0 – vmbo gl-tl	20%	21%	22%	22%	22%	21%	18%	18%
4.5 – vmbo gl-tl/havo	10%	9%	8%	7%	5%	7%	8%	9%
5.0 – havo	17%	18%	19%	20%	22%	21%	19%	19%
5.5 – havo/vwo	13%	12%	10%	8%	6%	8%	10%	10%
6.0 – vwo	17%	18%	18%	19%	20%	21%	22%	21%

In de periode 2010/11 tot en met 2017/18 zien we een stijging van de adviezen voor havo en vwo van 57 procent naar 59 procent. Het percentage vmbo-adviezen laat daarentegen een daling zien van 42 procent naar 40 procent. Tot en met het eerste jaar van de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving (2014/15) stijgt het percentage vmbo-adviezen en daalt het percentage havo/vwo-adviezen. Vanaf 2016/16 is het beeld juist omgekeerd; het percentage vmbo-adviezen daalt en het percentage havo/vwo-adviezen stijgt. In 2017/18 is het beeld nagenoeg gelijk aan dat in het jaar ervoor.

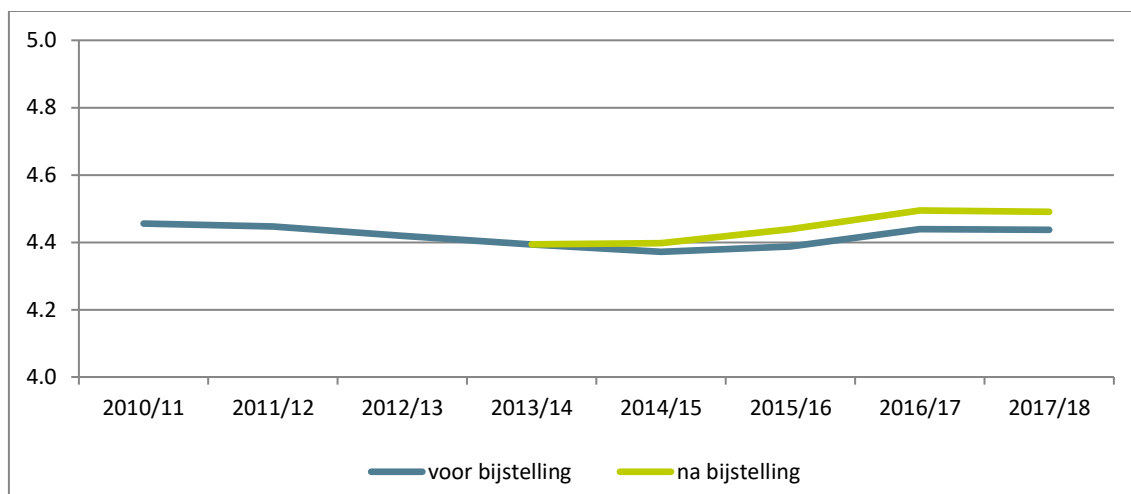
2.5.2 Adviezen voor en na bijstelling

Als na het maken van de eindtoets blijkt dat de toetscore hoort bij een hoger onderwijstype dan geadviseerd is in het schooladvies dan moet een bao-school dit schooladvies heroverwegen. Op basis van deze heroverweging kan de bao-school besluiten het schooladvies naar boven bij stellen.

Bijstelling leidt tot iets lagere percentages vmbo-adviezen en hogere percentages adviezen voor vmbo gl-tl/havo, havo, havo/vwo en vwo (zie tabel B.2.1 in bijlage 2). Zo is na bijstelling het percentage adviezen voor vmbo kb tussen een half en een heel procentpunt lager (bijvoorbeeld 9,2% versus 9,9% in 2017/18). Het percentage vwo-adviezen is na bijstelling meestal een procentpunt hoger (bijvoorbeeld 21,3% versus 20,3% in 2017/18).

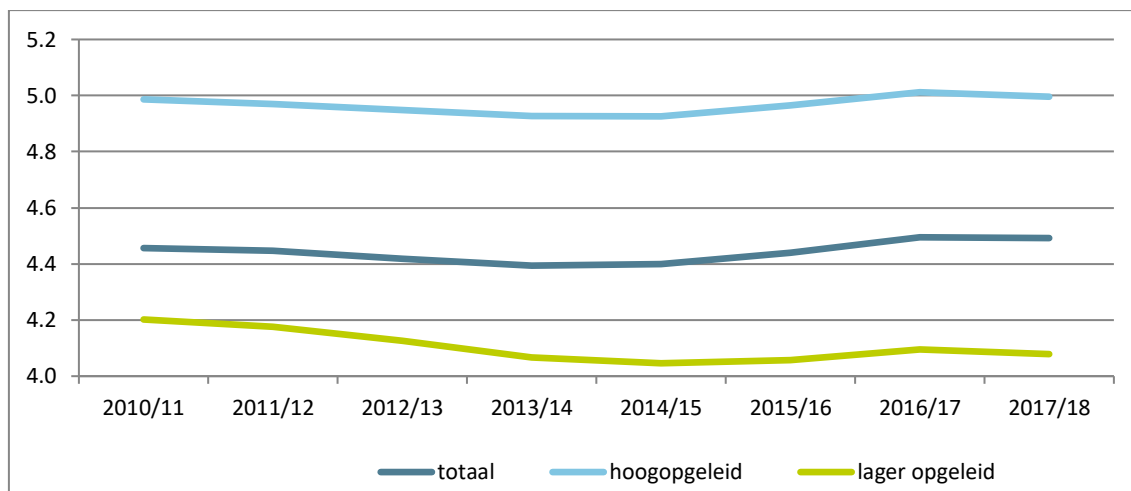
Door aan de schooladviezen een score toe te kennen van 1 tot en met 6 (zie tabel 2.11) kunnen we ook het gemiddelde schooladvies per schooljaar berekenen. In onderstaande figuur presenteren we deze gemiddelde schooladviezen voor de schooljaren periode 2010/11 tot en met 2017/18. Voor de schooljaren 2014/15 tot en met 2017/18 geven zowel het schooladvies voor als na bijstelling weer.

Figuur 2.2 Gemiddeld schooladvies per schooljaar, voor en na bijstelling

Het gemiddeld schooladvies op de schaal van 1 t/m 6 per jaar is tot en met 2014/15 steeds licht gedaald. In 2014/15 konden schooladviezen voor het eerst worden bijgesteld. Het gemiddelde van de bijgestelde schooladviezen ligt een fractie hoger dan het gemiddelde voor bijstelling. Als we het gemiddelde niveau volgen van de schooladviezen na bijstelling is vanaf 2015/16 een stijging te zien. Bij dit alles moet worden aangetekend dat de fluctuaties in de gemiddelden per jaar betrekking hebben op minder dan 0,1 niveau. Het verschil tussen het gemiddelde schooladvies voor en na bijstelling is nooit meer dan 0,05 niveau. Het gemiddelde schooladvies ligt (na bijstelling) steeds net iets onder 4,5 (vmbo gl-tl/havo).

Figuur 2.3 Gemiddeld schooladvies (na bijstelling) per schooljaar, naar opleidingsniveau ouders

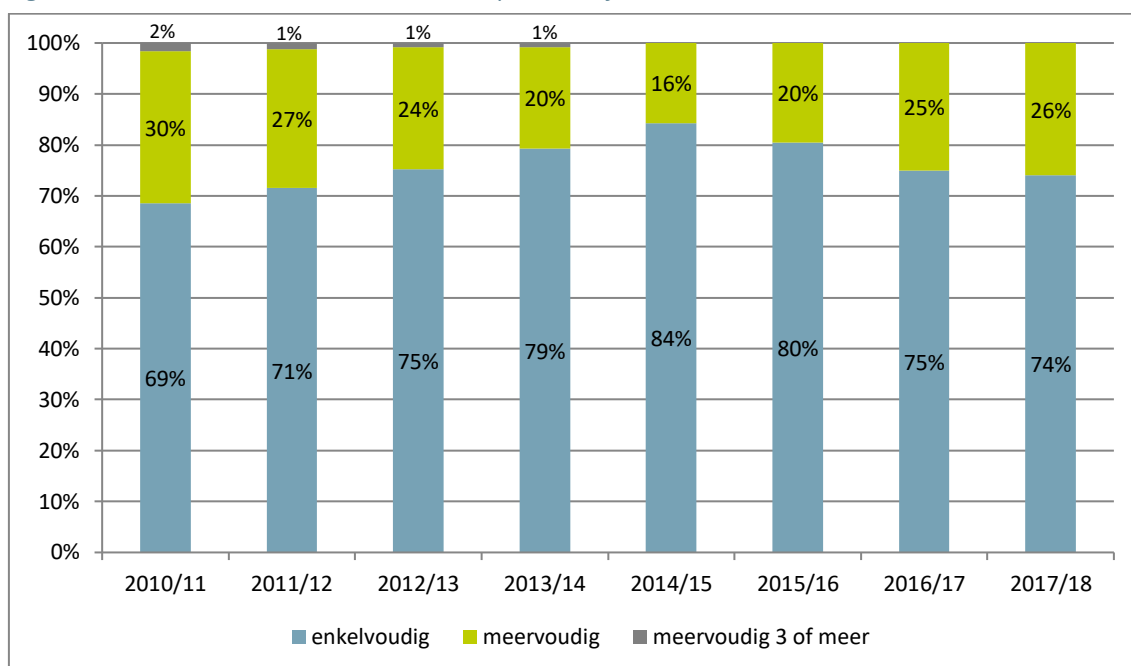
Leerlingen met hoogopgeleide ouders krijgen in 2017/18 gemiddeld ongeveer even hoge adviezen als in 2010/11. Het gemiddelde adviesniveau van leerlingen met lager opgeleide ouders is in 2017/18 iets lager dan dat in 2010/11. Leerlingen van hoogopgeleide ouders krijgen in alle jaren gemiddeld een hoger advies dan leerlingen van lager opgeleide ouders. Het verschil bedraagt drie kwart tot bijna een heel onderwijsniveau. Het verschil is in de periode 2010/11 tot en met 2017/18 zeer licht toegenomen van 0,78 naar 0,92 punten. De toename van het verschil doet zich met name voor tot het tweede jaar van de invoering nieuwe wet- en regelgeving. De toename van het verschil komt doordat het gemiddelde adviesniveau van leerlingen met lager opgeleide ouders iets sterker daalt dan dat van

leerlingen met hoogopgeleide ouders. Vanaf 2015/16 is het verschil tussen het gemiddelde adviesniveau van leerlingen met hoogopgeleide en lager opgeleide ouders stabiel.

2.5.3 Meervoudige schooladviezen

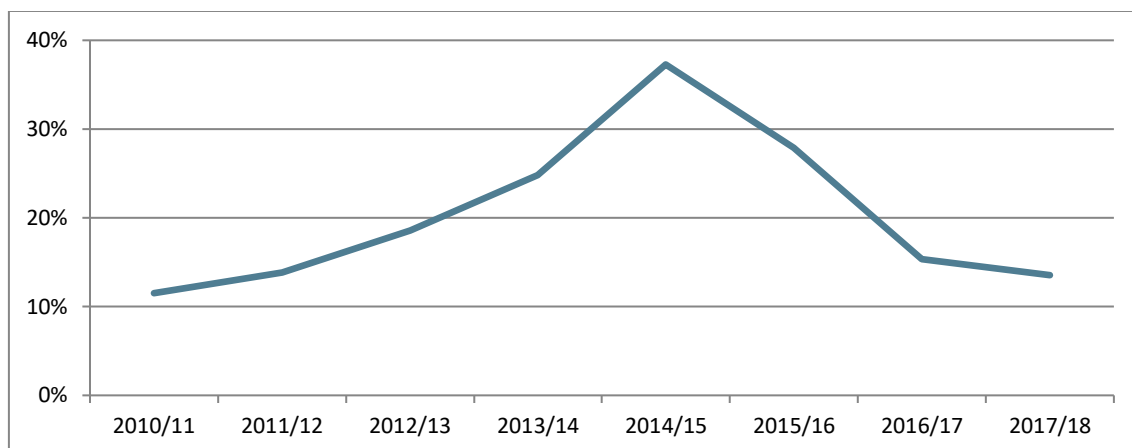
Na invoering van de nieuwe regelgeving mag het schooladvies niet meer dan twee leerwegen of schoolsoorten omvatten. Basisscholen mogen dus enkelvoudige schooladviezen (bijvoorbeeld havo) of meervoudige schooladviezen (bijvoorbeeld vmbo-tl/havo) geven. Voor invoering van de nieuwe regelgeving waren er ook basisscholen die schooladviezen van drie schoolsoorten of meer gaven.

Figuur 2.4 Breedte van de schooladviezen per schooljaar

We zien vanaf 2010/11 tot en met 2014/15 een gestage stijging van het percentage enkelvoudige schooladviezen. Vanaf 2015/16 tot en met 2017/18 neemt het percentage enkelvoudige adviezen weer af tot 74 procent. In lijn met de afname van het aandeel enkelvoudige adviezen vanaf 2015/16 neemt het aandeel meervoudige adviezen toe in deze periode. In de eerder gepresenteerde verdeling van de adviezen (zie tabel 2.11) is te zien dat deze totale toename van de gecombineerde adviezen komt, door een hele kleine toename per meervoudig advies.

Figuur 2.5 Percentage bao-scholen met uitsluitend enkelvoudig schooladviezen

In de periode 2010/11 tot en met 2014/15 is er ieder jaar sprake van een duidelijke stijging van het percentage bao-scholen dat uitsluitend enkelvoudige schooladviezen geeft (van 12% naar 37%). In 2015/16 en 206/17 is er sprake van een duidelijke afname naar 15 procent. In 2017/18 lijkt de dalende trend zich nagenoeg te stabiliseren. Het percentage bao-scholen dat in het laatste jaar uitsluitend enkelvoudige adviezen geeft is 14 procent.

2.6 Samenvatting

Adviesproces

Bij het vaststellen van het schooladvies zijn resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem in eerdere leerjaren en gedragskenmerken de belangrijkste criteria. Bijna alle scholen gebruiken deze criteria. De thuissituatie van leerlingen is het minst belangrijkste criterium en wordt in 2018 door 46 procent van de scholen gebruikt. Bij de eerste meting in 2015 was dat nog 58 procent. Bao-scholen uit de G4 gebruiken het criterium 'thuissituatie' minder vaak dan scholen uit de G33 en de overige gemeenten.

Een meerderheid van de bao-scholen (62%) houdt bij het opstellen van het schooladvies rekening met de wens van de ouders en/of de leerling. In zeer stedelijke gebieden houden scholen het minst vaak rekening met deze wens (48%).

Alle ouders hebben een of meerdere gesprekken gehad met de bao-school over het schooladvies van hun kind. Een ruime meerderheid van de ouders had een dergelijk gesprek toen hun kind in groep 8 zat (81%) en/of in groep 7 zat (70%). Dit laatste percentage, een gesprek toen het kind in groep 7 zat, is in de periode 2015 tot en met 2018 gestegen van 50 procent naar 70 procent.

Iets meer dan de helft van de bao-scholen (56%) ervaart bij het opstellen van het schooladvies regelmatig druk van ouders om een hoger schooladvies te geven. In de G4 ligt dit percentage een stuk hoger (82%) en is het bovendien toegenomen in de periode 2015 tot en met 2018 (van 62% naar 82%).

Het percentage bao-scholen dat druk van vo-scholen ervaart voor een lager schooladvies is in de periode 2015 tot en met 2018 gedaald van 23 procent naar 14 procent. In (zeer) stedelijke gebieden ervaren bao-scholen meer druk van vo-scholen dan in matig tot niet stedelijke gebieden.

Moment van advies en afname eindtoets

Sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving wordt de eindtoets afgenomen nadat leerlingen hun schooladvies hebben gekregen. Voorheen was dat andersom, de eindtoets werd afgenomen voordat leerlingen hun schooladvies kregen. Een meerderheid van de basisscholen (67%) vindt de latere afname een verbetering en is voorstander van een afname nadat leerlingen hun schooladvies hebben gekregen. Een meerderheid van de vo-scholen vindt de latere afname juist geen verbetering (65%) en ziet graag dat de eindtoets afgenomen wordt voordat leerlingen hun schooladvies krijgen (66%).

Daadwerkelijke advisering

In de periode 2010/11 tot en met 2017/18 zien we een stijging van de adviezen voor havo en vwo van 57 procent naar 59 procent. Het percentage vmbo-adviezen laat daarentegen een daling zien van 42 procent naar 40 procent. Over de gehele periode is er dus sprake van iets hogere adviezen. De gemiddeld zeer lichte stijging van het adviesniveau doet zich voor vanaf het tweede jaar van invoering van de nieuwe wet- en regelgeving (2015/16) en stabiliseert in 2017/18. De stijging hangt samen met het bijstellen van adviezen. Bijstelling van de adviezen leidt namelijk tot iets lagere percentages vmbo-adviezen en hogere percentages adviezen voor vmbo gl-tl/havo, havo, havo/vwo en vwo.

Leerlingen van hoogopgeleide ouders krijgen in de periode 2010/11 tot en met 2017/18 gemiddeld hogere adviezen dan leerlingen van lager opgeleide ouders. Het verschil bedraagt drie kwart tot bijna een heel onderwijsniveau. Het verschil is in de periode 2010/11 tot en met 2017/18 licht toegenomen van 0,78 naar 0,92 punten. De toename van het verschil doet zich met name voor tot en met tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving. Vanaf 2015/16 is het verschil stabiel.

We zien vanaf 2010/11 tot en met 2014/15 een gestage daling van het percentage meervoudige schooladviezen (van 32 procent naar 16 procent). Vanaf 2015/16 tot en met 2017/18 is het percentage meervoudige adviezen weer gestegen tot 26 procent.

3 Eindtoets

In dit hoofdstuk staat de eindtoets centraal. We starten in de eerste paragraaf met de afgenomen eindtoetsen. Ook laten we zien hoeveel leerlingen geen eindtoets hebben gemaakt en wat de reden daarvoor was. In de tweede paragraaf staan we stil bij keuze voor een eindtoets door bao-scholen. De mening van scholen over de verplichte en latere afname staat centraal in de derde paragraaf. In paragraaf 4 beschrijven we de mening van ouders/leerlingen over een aantal aspecten van de eindtoets. We sluiten in paragraaf 5 af met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen.

3.1 Afgenomen eindtoetsen en ontheffing

3.1.1 Afgenomen eindtoetsen

Voor de schooljaren 2014/15 tot en met 2017/18 hebben we in beeld gebracht welke eindtoets de bao-scholen hebben afgenomen bij hun leerlingen (zie tabel B.2.2 in bijlage 2). Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van de DUO-gegevens van de gehele populatie bao-scholen. Naast het percentage bao-scholen hebben we ook het percentage leerlingen dat een bepaalde eindtoets maakt in beeld gebracht (zie tabel 3.1). De verdeling van leerlingen over de eindtoetsen in de schooljaren 2014/15 tot en met 2017/18 komt nagenoeg overeen met de verdeling op schoolniveau.

Tabel 3.1 Percentage leerlingen per eindtoets

eindtoets	2014/15 ¹⁹	2015/16	2016/17	2017/18
Centrale Eindtoets	96%	77%	66%	59%
Eindtoets Route 8	1%	7%	9%	12%
IEP Eindtoets	3%	16%	24%	27%
AMN Eindtoets	-	-	0%	1%
Dia-Eindtoets	-	-	0%	1%
Cesan Eindtoets	-	-	0%	-
totaal	100%	100%	100%	100%

We zien dat de Centrale Eindtoets marktaandeel heeft verloren, van 96 procent in 2014/15 naar 59 procent in 2017/18. Het marktaandeel van de overige eindtoetsen is toegenomen, waarbij met name dat van de IEP Eindtoets en de Eindtoets Route 8 relatief sterk is gestegen.

3.1.2 Ontheffing van deelname²⁰

Zoals we in hoofdstuk 1 beschreven hebben, is het maken van een eindtoets vanaf het schooljaar 2014/15 verplicht voor alle leerlingen, tenzij ze aan een van de drie ontheffingsgronden voldoen. Leerlingen die aan een ontheffingsgrond voldoen mogen wel een eindtoets maken.

Het percentage leerlingen dat geen eindtoets maakt, loopt geleidelijk op in de periode 2014/15 tot en met 2017/18. In het laatste jaar is het percentage bijna verdubbeld ten opzichte van het eerste jaar. Deze toename komt met name door een forse toename van leerlingen met een verblijfsduur in Nederland korter dan 4. Bij leerlingen met lager opgeleide ouders is het percentage dat geen eindtoets

¹⁹ Exclusief leerlingen op bao-scholen die in 2014/15 nog geen eindtoets afnamen (5% van de bao-scholen).

²⁰ Zie ook de tabellen B.2.3 en B.2.4 in bijlage 2.

maakt groter dan bij leerlingen met hoogopgeleide ouders; het verschil neemt toe van 1,3 procentpunten in 2014/15 tot 2,0 procentpunten in 2017/18.

In verreweg de meeste gevallen heeft een leerling die geen eindtoets maakt een ontheffing van deelname. In 2014/15 is heeft 86 procent van de leerlingen die geen eindtoets heeft gemaakt een ontheffing en in de jaren daarna is dit percentage respectievelijk 92 procent, 91 procent en 94 procent. Leerlingen met lager opgeleide ouders die geen eindtoets maken, hebben vaker een ontheffing dan leerlingen met hoger opgeleide ouders. Het verschil neemt toe van 13 procentpunten in 2014/15 tot 17 procentpunten in 2017/18.

Zeer moeilijk lerend is de meest voorkomende reden voor ontheffing. In 2014/15 is dit 72 procent. In de jaren daarna is dit percentage een stuk lager, namelijk 57 of 58 procent. Een verblijfsduur in Nederland korter dan 4 jaar en het Nederlands nog niet voldoende beheersen is vanaf 2015/16 de ontheffingsgrond bij ongeveer 40 procent van de leerlingen met ontheffing.

Als we een vergelijking maken tussen leerlingen van hoogopgeleide en lager opgeleide ouders zien we de volgende verschillen. Bij leerlingen met hoogopgeleide ouders is zeer moeilijk lerend vaker een ontheffingsgrond dan bij leerlingen met lager opgeleide ouders. Dit verschil neemt in de periode 2014/15 tot en met 2017/18 toe van 3 procent tot 26 procent. Een verblijfsduur in Nederland korter dan vier jaar is vaker een ontheffingsgrond bij leerlingen van lager opgeleide ouders dan bij leerlingen met hoogopgeleide ouders. Ook dit verschil is de afgelopen vier jaar toegenomen van 6 procent naar 29 procent.

3.2 Keuze voor een eindtoets

Uit de door de minister toegelaten eindtoetsen kunnen bao-scholen zelf een keuze maken voor de toets die zij afnemen. In 2015 tot en met 2018 hebben we gevraagd hoe belangrijk bao-en vo-scholen dit vinden. In alle jaren is het percentage bao-scholen dat deze keuze (zeer) belangrijk vindt aanzienlijk groter dan het percentage vo-scholen. Verder zien we zowel voor bao-scholen als voor vo-scholen dat het percentage licht is gestegen van 2015 tot en met 2018. In 2015 vond 83 procent van de bao-scholen het (zeer) belangrijk om zelf een keuze te maken voor de eindtoets die zij afnemen en in 2018 was dit percentage 90 procent. De percentages vo-scholen zijn respectievelijk 44 procent en 49 procent.

Verplichte afname

In de eerste meting hebben we zowel bao-scholen als vo-scholen twee stellingen voorgelegd die betrekking hebben op het verplichte karakter van de eindtoets. Van de bao-scholen was 50 procent het (een beetje of helemaal) eens met de stelling dat scholen de vrijheid moeten hebben om wel of geen eindtoets af te nemen. In het vo was dit percentage met 33 procent een stuk lager. De verplichting dat alle bao-scholen een eindtoets af moeten nemen, kan in het vo dus op meer steun rekenen dan in het bao. Dat geldt ook voor de verplichting dat in principe alle leerlingen een eindtoets moeten maken. Van de bao-scholen onderschrijft 53 procent deze verplichting (een beetje of helemaal), terwijl dit percentage in het vo 63 procent is.

3.2.1 Criteria voor keuze eindtoets

In de eerste twee metingen hebben we bao-scholen gevraagd welke criteria een rol hebben gespeeld bij de keuze voor de eindtoets die zij afnemen. Aansluiting bij het leerlingvolgsysteem dat de school

gebruikt (53%), bij de eindtoets die voor invoering van de nieuwe regelgeving werd afgenomen (40%) en afspraken op bestuursniveau (36%) zijn in het schooljaar 2015/16 de belangrijkste criteria bij de keuze voor een eindtoets. Dat was ook in het schooljaar 2014/15 zo, alleen in sterkere mate, respectievelijk 63 procent, 61 procent en 46 procent. De afnamewijze (papier of digitaal), de afnameduur en het adaptief karakter van de toets zijn criteria die in 2015/16 een belangrijke rol zijn gaan spelen dan in 2014/15. De afnamewijze speelde in 2014/15 bij 16 procent van de scholen een rol en in 2015/16 bij 25 procent van de scholen. Voor de afnameduur zijn deze percentages 12 procent en 21 procent en voor het adaptief karakter van de toets 9 procent en 17 procent.

Ook hebben we in de eerste meting aan bao-scholen gevraagd wie betrokken waren bij de keuze voor een eindtoets. De directie is op 88 procent van de bao-scholen betrokken bij de keuze voor de af te nemen eindtoets, gevolgd door de intern begeleider (75%) en de leerkracht(en) van groep 8 (66%).

3.2.2 Wisselen van eindtoets en criteria daarvoor

In het schooljaar 2016/17 nam bijna 13 procent van de bao-scholen een andere eindtoets af dan in het jaar daarvoor. In 2017/18 gold dat voor ruim 9 procent van de scholen. Gezien de eerder beschreven afname van het marktaandeel van de Centrale Eindtoets is het logisch dat de meeste wisselingen betrekking hebben op een wisseling van de Centrale Eindtoets naar een andere eindtoets.

De scholen die van eindtoets zijn gewisseld, hebben we gevraagd waarom zij voor een andere eindtoets hebben gekozen. De belangrijkste reden voor bao-scholen om voor een andere eindtoets te kiezen is in beide schooljaren de kortere afnameduur van de 'nieuwe' eindtoets (ruim 70%). Twee andere relatief vaak genoemde redenen voor het wisselen van eindtoets zijn het adaptieve karakter van de 'nieuwe' eindtoets en positieve ervaringen van andere scholen met de 'nieuwe' eindtoets (in 2017/18 respectievelijk 63% en 52%).

Uit onderzoek van de inspectie blijkt dat de scholen die de Centrale Eindtoets in 2015/16 verruilden voor de IEP Eindtoets en de Eindtoets Route 8, in het schooljaar daarvoor gemiddeld 1,6 punt lager scoorden op de Centrale Eindtoets dan de scholen die niet van toets veranderden.²¹

3.2.3 Mening over handleiding en rapportage

Bij de eerste meting hebben we de bao-scholen een aantal uitspraken voorgelegd over de handleiding en de leerlingrapportage van hun eindtoets. Volgens de bao-scholen zijn de afnamevoorschriften duidelijk, adequaat en tijdig bekend en bevat de handleiding de benodigde informatie. Ook over de leerlingrapportage oordelen de bao-scholen positief.²²

Naast scholen hebben we ook ouders gevraagd naar hun mening over de rapportage van de eindtoets. Bij de laatste meting geeft 70 procent van de ouders de inhoud van de rapportage te snappen. Ook zijn zij van mening dat hun kind de inhoud van de rapportage snapt (64%) en dat de rapportage nuttige informatie geeft (65%).

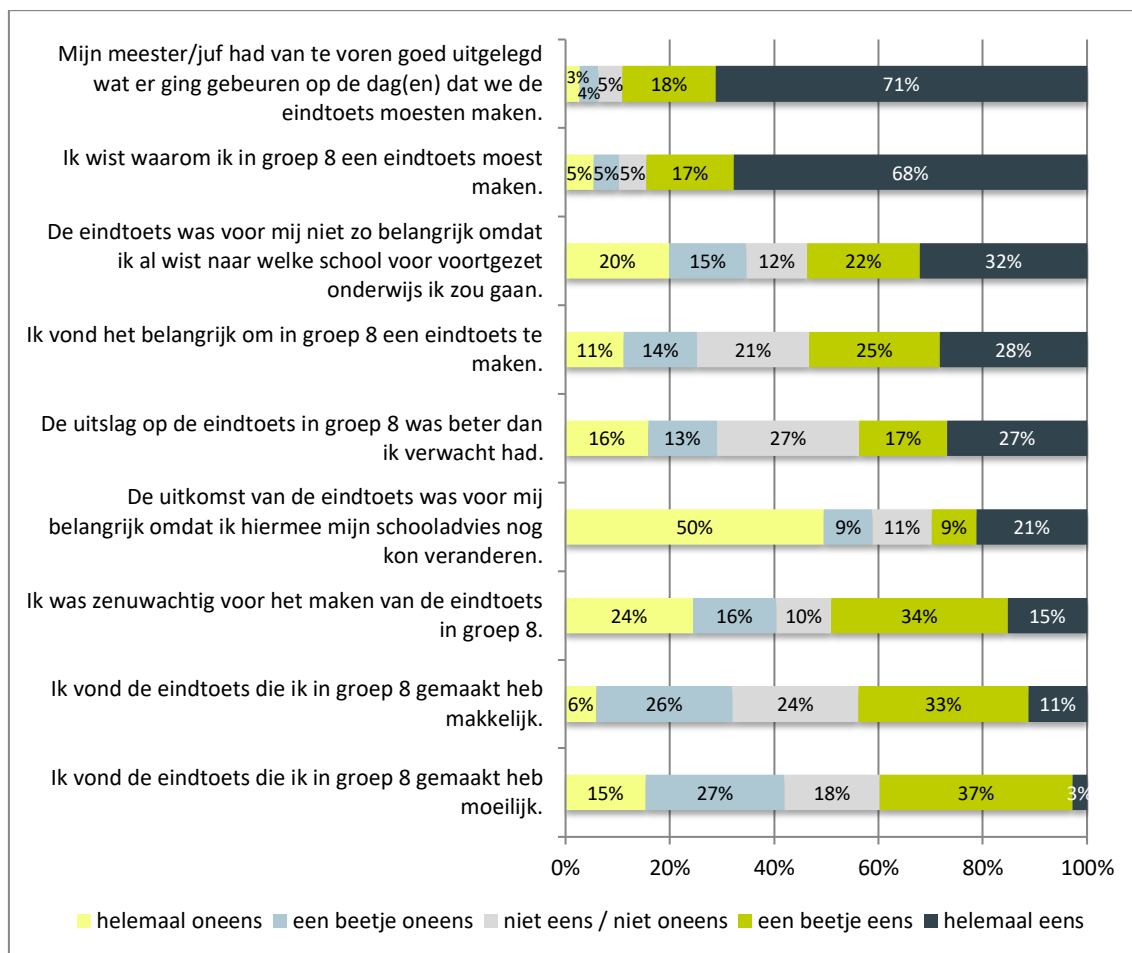
²¹ Inspectie van het Onderwijs (2017). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2015/2016*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

²² Uitgebreide informatie over de bevindingen is opgenomen in de *Evaluatie Wet Eindtoetsing PO. Tussenrapportage*.

3.3 Mening ouders en leerlingen

We hebben ouders gevraagd om hun kind bij een aantal uitspraken over de eindtoets het antwoord aan te laten kruisen dat het beste bij zijn/haar mening past.

Figuur 3.1 Mening leerlingen over de eindtoets (meting 2018)

De meeste kinderen geven aan dat de meester/juf goed had uitgelegd wat er ging gebeuren op de dag(en) dat de eindtoets moest worden gemaakt (89% een beetje/helemaal eens) en waarom deze moest worden gemaakt (84% een beetje/helemaal eens). Ongeveer de helft van de leerlingen was zenuwachtig voor het maken van de eindtoets. 44 procent van de leerlingen vond de eindtoets makkelijk en 40 procent vond de eindtoets moeilijk. Volgens 54 procent van de leerlingen was de eindtoets niet meer zo belangrijk omdat ze al wisten naar welke vo-school ze zouden gaan, terwijl 30 procent de eindtoets juist wel belangrijk vond omdat ze hiermee hun schooladvies nog konden veranderen.

Het percentage 0.0-leerlingen dat de eindtoets niet meer zo belangrijk vond omdat ze al wisten naar welke vo-school ze zouden gaan, was het grootste en het percentage 1.2-leerlingen het kleinst (56%

versus 22%).²³ Bij het percentage leerlingen dat de eindtoets belangrijk vond, omdat hiermee hun schooladvies nog te veranderen, zien we juist het omgekeerde; 63 procent van de 1.2 leerlingen was het een beetje/helemaal eens met deze uitspraak, tegenover 28 procent van de 0.0-leerlingen. Dit beeld is vergelijkbaar met dat bij de uitspraak 'ik vond het belangrijk om in groep 8 een eindtoets te maken'. 91 procent van de 1.2 leerlingen was het een beetje/helemaal eens met deze uitspraak, tegenover 50 procent van de 0.0-leerlingen.

3.4 Samenvatting

Gemaakte eindtoetsen

Met ingang van het schooljaar 2014/15 is de eindtoets verplicht in het basisonderwijs. De scholen hebben hierbij de keuze uit door de minister toegelaten eindtoetsen. De Centrale Eindtoets heeft marktaandeel verloren, van 96 procent van de bao-leerlingen in 2014/15 naar 59 procent in 2017/18. Het marktaandeel van de overige eindtoetsen neemt toe, waarbij met name dat van de IEP Eindtoets en de Eindtoets Route 8 relatief sterk is gestegen.

Bao-scholen kunnen zelf een keuze maken uit de door de minister toegelaten eindtoetsen. In 2015 tot en met 2018 hebben we gevraagd hoe belangrijk bao-en vo-scholen dit vinden. In 2015 tot en met 2018 is het percentage bao-scholen dat deze keuze (zeer) belangrijk vindt aanzienlijk groter dan het percentage vo-scholen. Verder zien we zowel voor bao-scholen als voor vo-scholen dat het percentage licht is gestegen van 2015 tot en met 2018.

Het percentage leerlingen dat geen eindtoets maakt, loopt geleidelijk op in de periode 2014/15 tot en met 2017/18. In het laatste jaar is het percentage bijna verdubbeld ten opzichte van het eerste jaar (van 0,8% naar 1,5%). Bij leerlingen met lager opgeleide ouders is het percentage dat geen eindtoets maakt groter dan bij leerlingen met hoogopgeleide ouders. In verreweg de meeste gevallen heeft een leerling die geen eindtoets maakt een ontheffing van deelname (oplopend van 86% in 2014/15 tot 94% in 2017/18). De toename van het aantal leerlingen dat geen eindtoets maakt, komt met name door een stijging van het aantal leerlingen met de ontheffingsgrond 'een verblijfsduur in Nederland korter dan 4 jaar en het Nederlands nog niet voldoende beheersen'.

Na de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving wordt de eindtoets afgenomen nadat leerlingen hun schooladvies hebben gekregen. Volgens 30 procent van de leerlingen was de eindtoets belangrijk omdat ze hiermee hun schooladvies nog konden veranderen. Iets meer dan de helft van de leerlingen (54%) vond de eindtoets niet meer zo belangrijk omdat ze al wisten naar welke vo-school ze zouden gaan.

---

²³ Op basis van het opleidingsniveau van de ouders worden leerlingen in drie categorieën onderverdeeld (1.2-leerlingen: de ouders hebben maximaal basisonderwijs afgerond; 0.3-leerlingen: de ouders hebben maximaal lager beroepsonderwijs afgerond; 0.0-leerlingen: overige leerlingen).

4 Heroverweging en bijstelling

Als de eindtoetsscore hoort bij een hoger onderwijstype dan geadviseerd is in het schooladvies, dan moet een bao-school dit schooladvies heroverwegen. Op basis van deze heroverweging kan de bao-school besluiten het schooladvies naar boven bij stellen. Indien het schooladvies niet wordt bijgesteld moet de bao-school dit motiveren. Scholen kunnen bij de heroverweging de ouders/leerling betrekken en/of de vo-school waar de leerling is aangemeld. In dit hoofdstuk beschrijven we hoe vaak het schooladvies en de eindtoetsscore al dan niet overeenkomen en in hoeveel gevallen er als deze niet overeenkomen sprake is van bijstellingen (paragraaf 4.1). Vervolgens gaan we in op de criteria die bao-scholen hanteren om te besluiten of zij een schooladvies wel of niet bijstellen (paragraaf 4.2). In de derde paragraaf gaan we in op de rol van ouders bij heroverwegingen en bijstellingen in de vierde paragraaf op de rol van het vo. We sluiten af met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen.

4.1 Aantal en soorten bijstellingen

Bij de beschrijving van de relatie tussen schooladvies en eindtoetsscore maken we gebruik van de termen 'overadvisering' en 'onderadvisering'. Na het maken van de eindtoets kan blijken dat de eindtoetsscore past bij een hoger of een lager onderwijstype dan geadviseerd is in het schooladvies. Indien het schooladvies lager is dan de eindtoetsscore noemen we dit onderadvisering en wanneer het schooladvies hoger is dan de eindtoetsscore noemen we dit overadvisering. Met het gebruik van deze termen 'overadvisering' en 'onderadvisering' willen we zeker niet suggereren dat het door de basisschool gegeven schooladvies niet correct is. Het schooladvies is immers gebaseerd op een breed aantal aspecten van het functioneren van een leerling over een langere periode (zie 2.1), terwijl de eindtoets een momentopname is die zich beperkt tot taal- en rekenvaardigheden van een leerling. De eindtoets is in de nieuwe wet- regelgeving bedoeld als een 'second opinion', naast het schooladvies van de basisschool. Als de eindtoets hoger uitvalt dan verwacht, moeten de basisscholen hun eerder gegeven schooladvies heroverwegen en eventueel bijstellen. Mede vanwege deze regel is het belangrijk om inzicht te hebben in de mate van 'onder- en overadvisering'.

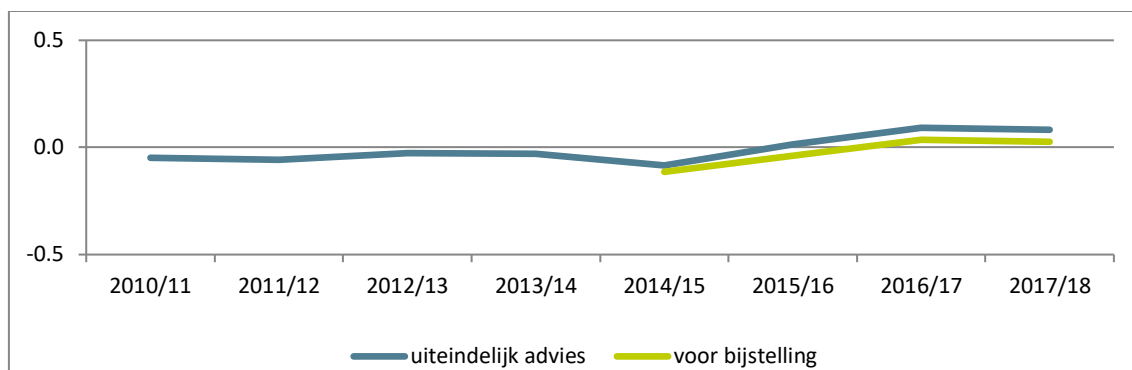
4.1.1 Relatie schooladvies en eindtoetsscore

In deze paragraaf beschrijven we in hoeverre de schooladviezen en de scores op de eindtoets met elkaar in overeenstemming zijn. Zowel het schooladvies als het verwachte schooladvies²⁴ op basis van de eindtoetsscore worden uitgedrukt in scores op een schaal van 1 t/m 6 (praktijkonderwijs t/m vwo). Het verschil tussen deze twee scores geeft aan of er sprake is van overeenstemming tussen het schooladvies en de eindtoetsscore. De waarde 0 geeft aan dat er sprake is van exacte overeenstemming tussen het schooladvies en de eindtoetsscore. Bij een verschil van 0,5 betreft het een verschil van een half onderwijsniveau. Een positief cijfer geeft aan dat er sprake is van overadvisering, ofwel het gegeven schooladvies is hoger dan op basis van de eindtoetsscore verwacht mag worden. Bij een negatief cijfer is er sprake van onderadvisering, ofwel op basis van de eindtoetsscore zou een hoger onderwijsniveau geadviseerd zou kunnen worden.

---

²⁴ De richtlijnen voor advisering op basis van toetsscores zijn niet in alle jaren hetzelfde. We hebben steeds gebruik gemaakt van de richtlijn die in het betreffende schooljaar van toepassing was.

Figuur 4.1 Overeenstemming tussen schooladvies en eindtoetsscore per schooljaar

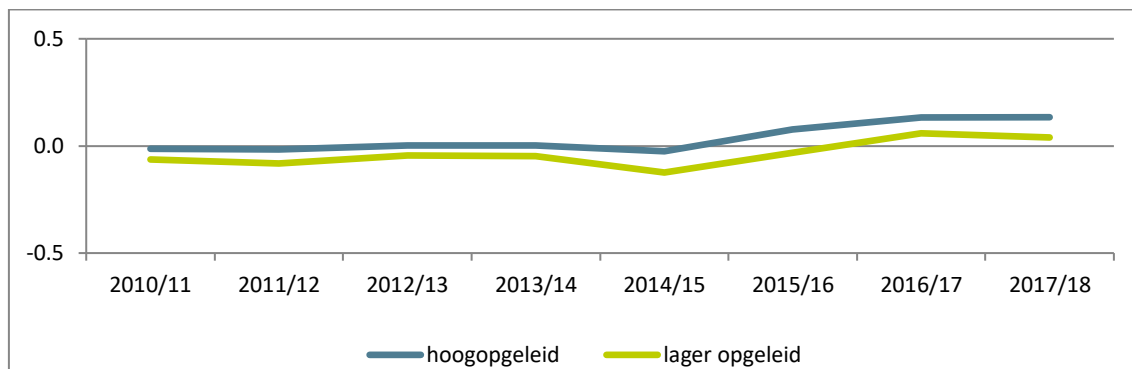

Vanaf 2010/11 tot en met 2014/15 is er gemiddeld genomen (bij het uiteindelijk advies) steeds sprake van een zekere onder advisering. Overigens gaat het om zeer kleine afwijkingen (enkele honderdsten van een volledig onderwijsniveau). In het tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving, 2015/16, is er gemiddeld genomen zo goed als geen sprake van over- of onder advisering. Vanaf 2016/17 is er gemiddeld sprake van een zeker over advisering. Ook hier gaat het om zeer kleine afwijkingen.

Als we voor de schooljaren 2014/15 tot en met 2017/18 kijken naar de adviezen voor en na bijstelling zien we het volgende. In 2014/15 is er zowel voor als na bijstelling van de schooladviezen gemiddeld genomen sprake van enige onder advisering. Na bijstelling is de mate van onder advisering kleiner dan voor bijstelling. In 2015/16 is er gemiddeld voor bijstelling van de schooladviezen enige onder advisering, terwijl daar na bijstelling geen sprake meer van is. In 2016/17 en 2017/18 is er zowel voor als na bijstelling sprake van enige over advisering. Deze mate van over advisering is na bijstelling iets groter dan voor bijstelling.

In de volgende figuur presenteren we de overeenstemming tussen het schooladvies en de eindtoetsscore naar opleidingsniveau van ouders. Daarbij gaan we uit van de bijgestelde schooladviezen.

Figuur 4.2 Overeenstemming tussen (bijgesteld) schooladvies en eindtoetsscore per schooljaar naar opleidingsniveau ouders

Uitgaande van hun eindtoetsscore krijgen leerlingen van hoogopgeleide ouders in alle jaren iets positievere adviezen dan leerlingen van lager opgeleide ouders. Bij leerlingen met hoogopgeleide ouders komt het advies in de periode 2010/11 tot en met 2014/15 ongeveer overeen met hun toetsscore. Vanaf het tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving is sprake van zeer beperkte

overadvisering. Bij leerlingen met lager opgeleide ouders is er van 2010/11 tot en met 2014/15 sprake van zeer beperkte onderadvisering. In 2017/18 hebben zij een zeer beperkte overadvisering. Overigens gaat het om zeer kleine afwijkingen (enkele honderdsten van een volledig onderwijsniveau).

Vervolgens hebben we gekeken naar de mate van over- en onderadvisering. Daarbij hanteren we de volgende onderverdeling:

- zeer sterke overadvisering: schooladvies anderhalf niveau of meer hoger dan eindtoetsscore;
- sterke overadvisering: schooladvies een niveau hoger dan eindtoetsscore;
- beperkte overadvisering: schooladvies een half niveau hoger dan toetsscore;
- schooladvies stemt overeen met eindtoetsscore;
- beperkte onderadvisering: schooladvies een half niveau lager dan eindtoetsscore;
- sterke onderadvisering: schooladvies een niveau lager dan eindtoetsscore;
- zeer sterke onderadvisering: schooladvies anderhalf niveau of meer lager dan eindtoetsscore.

Tabel 4.1 Percentages leerlingen over- en onderadvisering ten opzichte van eindtoetsscore (op basis van bijgestelde adviezen)

mate van over- /onderadvisering	2010/11		2011/12		2012/13		2013/14		2014/15		2015/16		2016/17		2017/18		
	zeer sterke overadvisering	3%	3%	4%	4%	4%	5%	6%	5%	sterke overadvisering	6%	6%	7%	8%	7%	9%	10%
beperkte overadvisering	16%	15%	14%	14%	14%	16%	16%	19%	overeenstemming	43%	44%	44%	44%	37%	39%	42%	40%
beperkte onderadvisering	20%	19%	18%	17%	22%	19%	15%	16%	sterke onderadvisering	10%	10%	10%	11%	11%	9%	8%	8%
zeer sterke onderadvisering	2%	3%	2%	3%	5%	3%	2%	2%	zeer sterke onderadvisering	2%	3%	2%	3%	5%	3%	2%	2%

We kunnen concluderen dat in verhouding de grootste groep leerlingen (minimaal 37%) uiteindelijk een schooladvies krijgt dat exact in overeenstemming is met de score op de eindtoets. In de jaren voor 2014/15 lag dit zelfs iets hoger dan in 2014/15. Vanaf 201/16 stijgt het percentage weer licht. Voor een (zeer) ruime meerderheid van de leerlingen ligt het (bijgestelde) schooladvies in alle jaren niet meer dan een half niveau boven of beneden het niveau volgens de eindtoets (zie ook figuur 4.3).

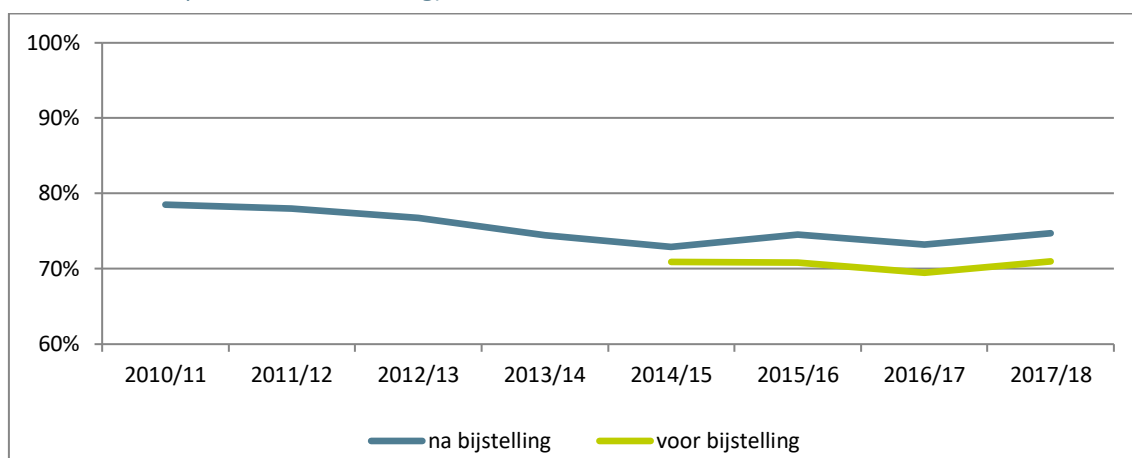
Het totale percentage onderadvisering ligt in de jaren 2010/11 tot en met 2014/15 hoger dan het totale percentage overadvisering. In 2015/16 zijn beide percentages ongeveer gelijk. In de laatste twee jaren is het totale percentage onderadvisering iets kleiner dan het totale percentage overadvisering.

Tabel 4.2 Percentages leerlingen over- en onderadvisering ten opzichte van eindtoetsscore, adviezen voor en na bijstelling

mate van over- /onderadvisering	2014/15		2015/16		2016/17		2017/18	
	voor	na	voor	na	voor	na	voor	na
(zeer) sterke overadvisering	11%	11%	14%	14%	16%	16%	15%	15%
beperkte overadvisering	14%	14%	16%	16%	15%	16%	18%	19%
overeenstemming	36%	37%	36%	39%	38%	42%	36%	40%
beperkte onderadvisering	21%	22%	19%	19%	16%	15%	17%	16%
(zeer) sterke onderadvisering	18%	16%	16%	12%	14%	10%	14%	10%

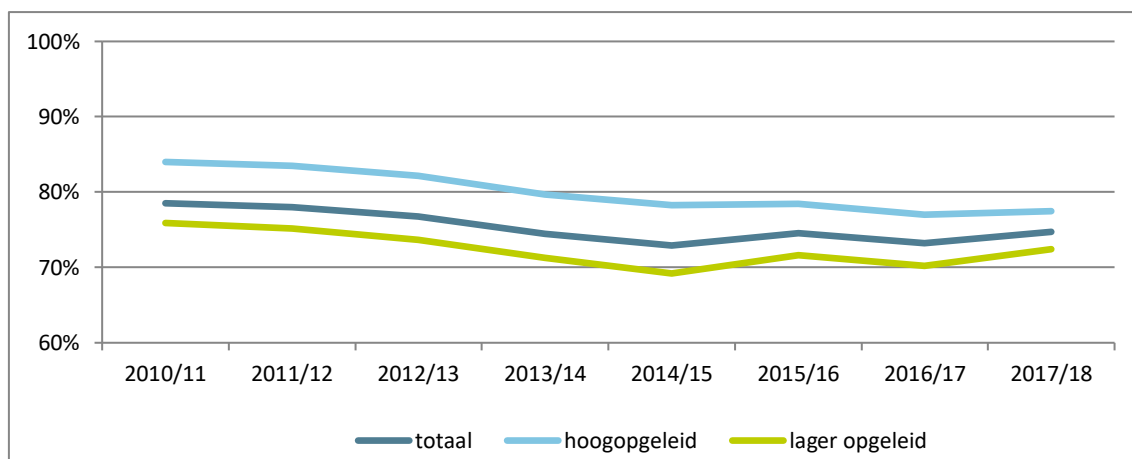
In alle jaren is het percentage leerlingen dat (zeer) sterk ondergeadviseerd is, na bijstelling van het advies kleiner dan voor bijstelling. Ook het totale percentage ondergeadviseerde leerlingen is na bijstelling van het advies kleiner dan daarvoor. Na bijstelling van het advies is het percentage leerlingen waarbij het schooladvies in overeenstemming is met de eindtoetsscore in alle jaren groter dan voor bijstelling. Het percentage leerlingen met (zeer) sterke overadvisering is in alle jaren voor en na bijstelling van het advies gelijk.

Figuur 4.3 Percentage leerlingen met een schooladvies niet meer dan een half niveau beneden of boven het niveau volgens de eindtoets (beperkte overadvisering + overeenstemming + beperkte onderadvisering)

Voor een (zeer) ruime meerderheid van de leerlingen ligt het (bijgestelde) schooladvies in alle jaren niet meer dan een half niveau boven of beneden het niveau volgens de eindtoets. Het percentage leerlingen waarvoor dit geldt neemt af in de periode 2010/11 tot en met 2014/15 (van 79% naar 73%). Sinds het tweede jaar van de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving, 2015/16, komt er een einde aan deze dalende trend en is er weer sprake van een lichte stijging (tot 75% in 2017/18). In de grafiek is goed te zien dat het percentage leerlingen met een 'passend' advies (maximaal een half niveau afwijking van de eindtoetsscore) na bijstelling groter is dan voor bijstelling.

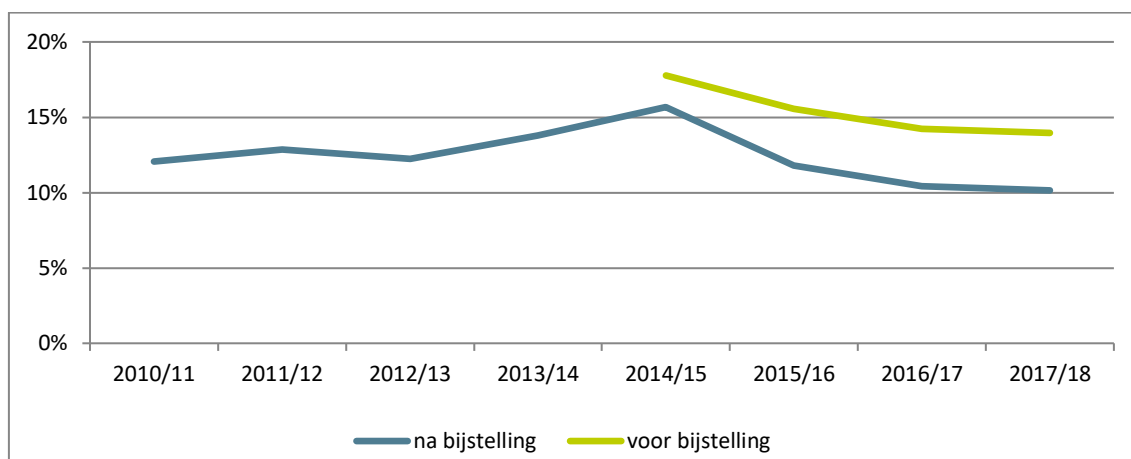
Figuur 4.4 Percentage leerlingen met een schooladvies niet meer dan een half niveau beneden of boven het niveau volgens de eindtoets (beperkte overadvisering + overeenstemming + beperkte onderadvisering), naar opleidingsniveau ouders

Het percentage leerlingen met een ‘passend’ advies (maximaal een half niveau afwijking van de eindtoetsscore) is bij leerlingen met hoogopgeleide ouders groter dan bij leerlingen met lager opgeleide ouders. Van 2010/11 tot en met 2014/15 is het verschil nagenoeg constant. Vanaf 2015/16, het tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving, neemt het verschil af van 9 procentpunten tot 5 procentpunten in 2017/18.

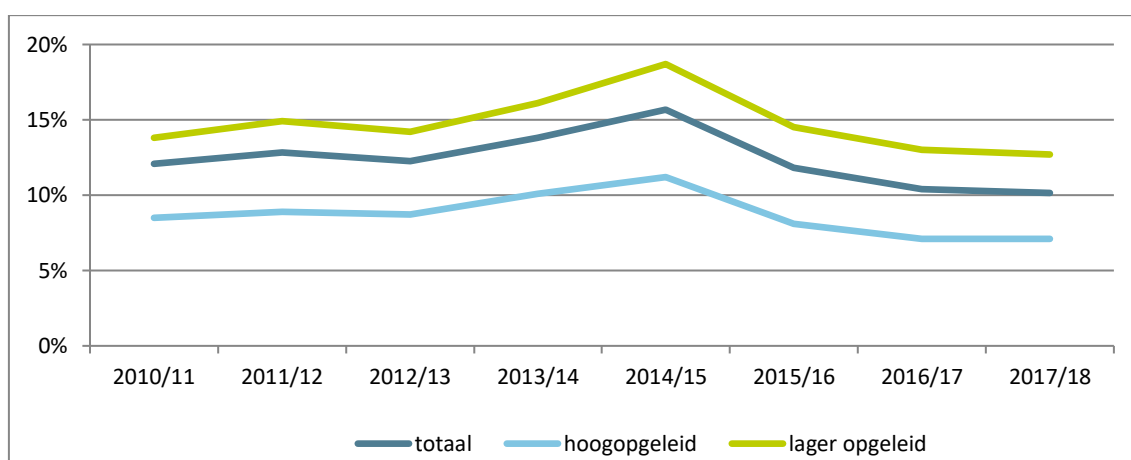
Figuur 4.5 Percentage leerlingen met sterke en zeer sterke onder advisering

Het percentage leerlingen met (zeer) sterke onder advisering neemt toe van 12 procent naar 16 procent in de periode 2010/11 tot en met 2014/15. Daarna daalt het percentage (zeer) sterk ondergeadviseerde leerlingen tot 10 procent in 2017/18. Het percentage leerlingen met (zeer) sterke onder advisering is daarmee in 2017/18 iets lager dan in 2010/11. Ook het percentage leerlingen dat voor bijstelling van het advies (zeer) sterk ondergeadviseerd is, neemt af na 2014/15.

Vanaf de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving, is het percentage (zeer) sterk ondergeadviseerde leerlingen na bijstelling kleiner dan voor bijstelling van het advies. In de laatste drie jaren is dit verschil groter dan in het eerste jaar.

Figuur 4.6 Percentage leerlingen met sterke en zeer sterke onder advisering, naar opleidingsniveau ouders

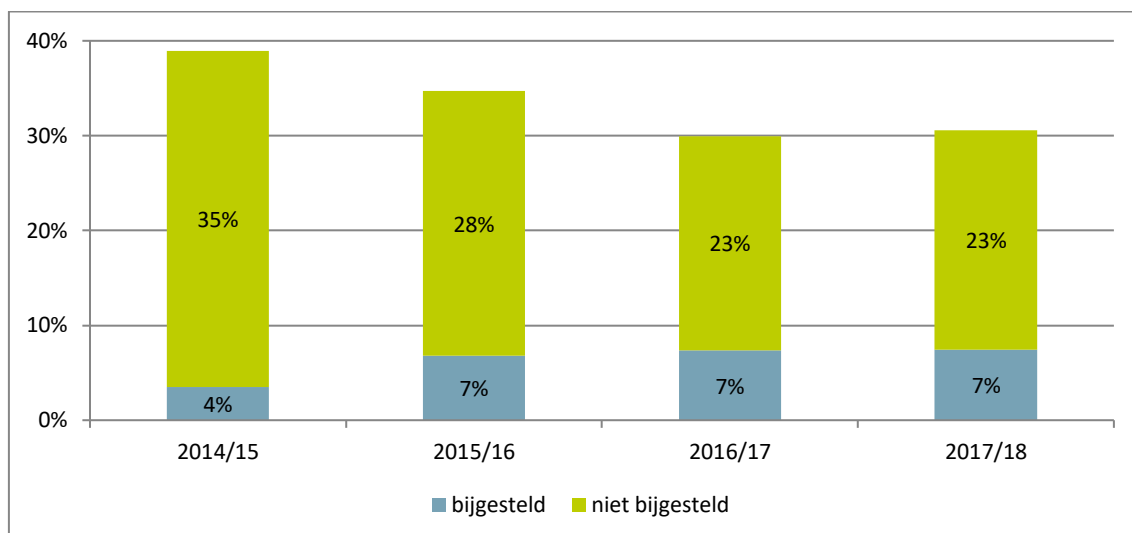
Het percentage leerlingen met (zeer) sterke onder advisering is bij leerlingen met lager opgeleide ouders hoger dan bij leerlingen met hoogopgeleide ouders. Met uitzondering van 2014/15 is het verschil in alle jaren ongeveer gelijk (ongeveer 6%). De inspectie concludeerde eerder ook al dat leerlingen met lager opgeleide ouders meer kans hebben op onder advisering dan leerlingen met hoogopgeleide ouders.²⁵

Zowel bij leerlingen met hoogopgeleide ouders als bij leerlingen met lager opgeleide ouders is het percentage leerlingen met (zeer) sterke onder advisering afgenomen sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving. In alle jaren is het percentage leerlingen met (zeer) sterke onder advisering groter naarmate leerlingen op een basisschool in een minder stedelijk gebied zitten (zie figuur B.2.2 in bijlage 2).

4.1.2 Bijstelling van het schooladvies

Bij leerlingen waarbij het schooladvies op basis van de eindtoetscore hoger is dan het gegeven schooladvies moet dit schooladvies heroverwogen worden en kan het bijgesteld worden.

Figuur 4.7 Percentage leerlingen met heroverweging

Het percentage leerlingen met een heroverweging neemt af in de periode 2014/15 tot en met 2016/17 en stabiliseert in 2017/18. In 2014/15 had 39 procent van de leerlingen een heroverweging, in 2015/16 35 procent en in 2016/17 en 2017/18 30 procent.

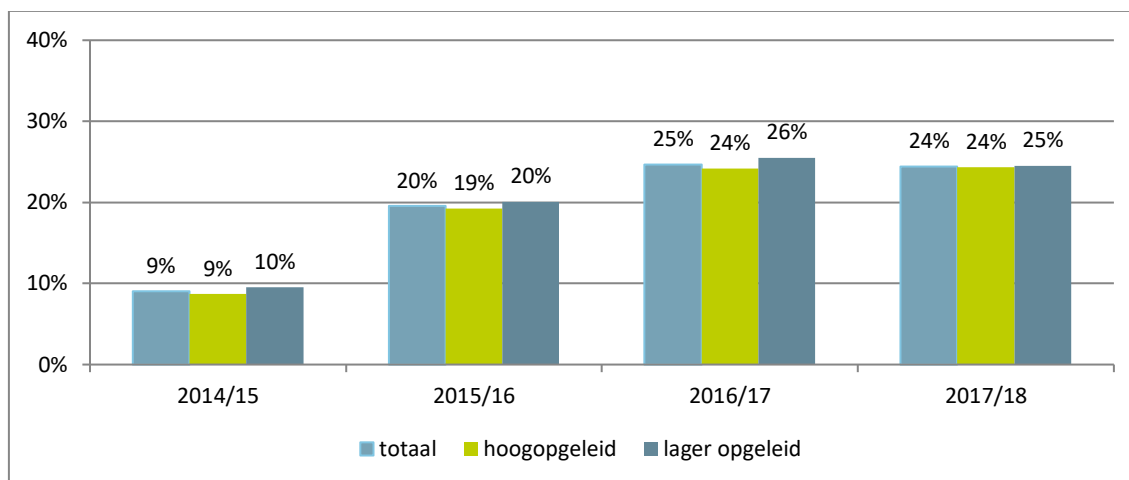
Zowel bij leerlingen met hoogopgeleide ouders als bij leerlingen met lager opgeleide ouders is het percentage leerlingen met een heroverweging afgenomen van 2014/15 tot en met 2017/18 (zie figuur B.2.3 in bijlage 2). Bij leerlingen met hoger opgeleide ouders neemt het percentage heroverwegingen af van 33 procent naar 25 procent en bij leerlingen met lager opgeleide ouders van 43 procent naar 35 procent. In alle jaren is het percentage leerlingen met een heroverweging hoger voor leerlingen met

²⁵ Inspectie van het Onderwijs (2018). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2016/2017*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

lager opgeleide ouders dan voor leerlingen met hoogopgeleide ouders (verschil van 8 tot 10 procentpunten).²⁶

In alle jaren neemt het percentage leerlingen met een heroverweging toe naarmate de mate van stedelijkheid afneemt (zie figuur B.2.4 in bijlage 2). Of met andere woorden, hoe minder stedelijk het gebied van de basisschool waarop leerlingen zitten, hoe vaker zij een heroverweging hebben.

Figuur 4.8 Percentage leerlingen met een bijgesteld advies als percentage van aantal leerlingen met een heroverweging, naar opleidingsniveau ouders

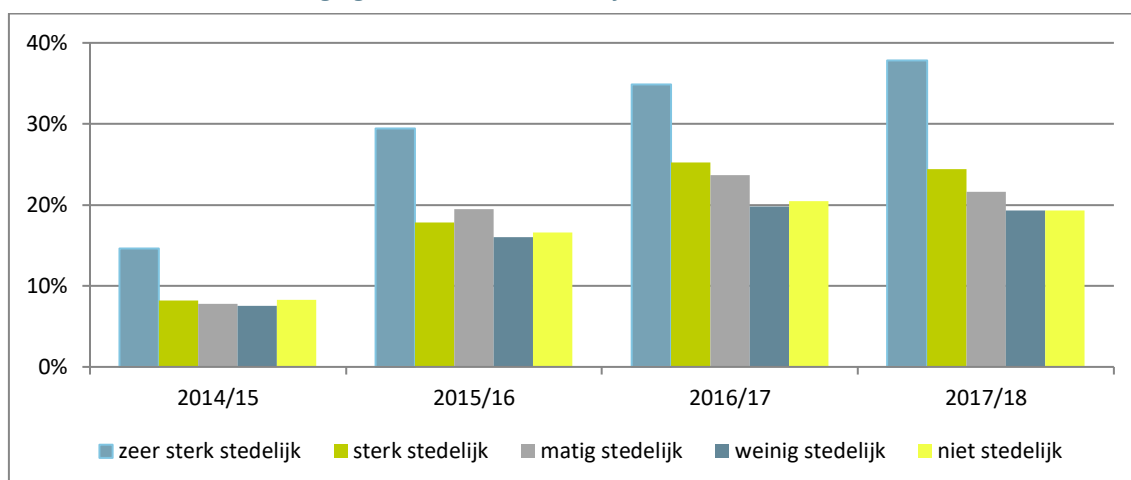

Het percentage leerlingen met een bijstelling als percentage van het aantal leerlingen met een heroverweging²⁷ neemt toe van 2014/15 tot en met 2016/17 (9% 2014/15, 20% 2015/16 en 25% 2016/17). In het 2017/18 is percentage nagenoeg gelijk aan dat van een jaar eerder. In alle jaren zijn de verschillen tussen het percentage leerlingen met een bijstelling van hoogopgeleide ouders en van lager opgeleide ouders zeer klein. Het percentage leerlingen met lager opgeleide ouders met een bijstelling is 1 tot 2 procentpunten hoger dan het percentage leerlingen met hoogopgeleide ouders.

²⁶ De inspectie concludeerde eerder dat bijstelling van de adviezen vaker plaatsvindt bij leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond dan bij leerlingen zonder migratieachtergrond. Adviezen van leerlingen zonder migratieachtergrond worden vaker bijgesteld als hun ouders hoogopgeleid zijn. Zie: Inspectie van het Onderwijs (2018). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2016/2017*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

²⁷ Overigens zien we in alle schooljaren dat er ook een zeer beperkt aantal leerlingen is dat op de eindtoets niet hoger scoort dan het schooladvies, maar die toch een bijgesteld schooladvies hebben gekregen. In 2014/15 en 2015/16 ging het om 0,2 procent van het totaal aantal leerlingen en in 2016/17 en 2017/18 om 0,6 procent.

Figuur 4.9 Percentage leerlingen met een bijgesteld advies als percentage van aantal leerlingen met een heroverweging, naar mate van stedelijkheid

In alle jaren is het percentage bijstellingen als percentage van het totaal aantal leerlingen met een heroverweging in zeer stedelijke gebieden aanzienlijk groter dan in gebieden met een andere mate van stedelijkheid. Vanaf 2014/15 neemt het percentage bijstellingen in zeer stedelijk gebieden toe. Ook in gebieden met een andere mate van stedelijkheid is het percentage bijstellingen in 2017/18 een stuk groter dan in 2014/15. De stijging doet zich daar echter voor van 2014/15 tot en met 2016/17, terwijl het percentage zich in het laatste jaar ongeveer stabiliseert.

Kijkend naar de mate van stedelijkheid vallen twee dingen op. In de eerste plaats neemt het percentage leerlingen met een heroverweging toe naarmate de stedelijkheid afneemt. Ten tweede neemt het percentage leerlingen met een bijstelling als percentage van het totaal aantal leerlingen met een heroverweging af naarmate de stedelijkheid afneemt.

Een mogelijke verklaring voor de verschillen naar mate van stedelijkheid zou het opleidingsniveau van ouders kunnen zijn. Eerder hebben we namelijk gezien dat leerlingen met lager opgeleide ouders vaker een heroverweging hebben dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Laten we het volgende fictieve scenario als voorbeeld nemen: naarmate de stedelijkheid daalt, daalt ook het percentage hoogopgeleide ouders en wel zo sterk dat in de weinig en niet stedelijk gebieden vrijwel geen hoogopgeleide ouders voorkomen. Tegelijkertijd komen in de meer stedelijke gebieden nauwelijks lager opgeleide ouders voor. In dit fictieve scenario hangen stedelijkheid en opleidingsniveau sterk samen. In dit fictieve scenario worden er alleen verschillen gevonden voor stedelijkheid omdat er weinig hoogopgeleide ouders in de minder stedelijke gebieden wonen. Om na te gaan of een dergelijk scenario aan de orde is, hebben we aanvullende analyses gedaan. Hieruit blijkt dat de samenhang tussen opleidingsniveau van de ouders en de mate van stedelijkheid zeer zwak is.²⁸ Bovendien blijven de verschillen tussen leerlingen van basisscholen uit verschillende stedelijke gebieden, bestaan als we controleren voor het opleidingsniveau van ouders.²⁹ Het opleidingsniveau van ouders is dus geen afdoende verklaring voor de verschillen naar mate van stedelijkheid.

²⁸ Pearson's r ligt rond de 0,04 voor de schooljaren 2014/15 tot en met 2017/18.

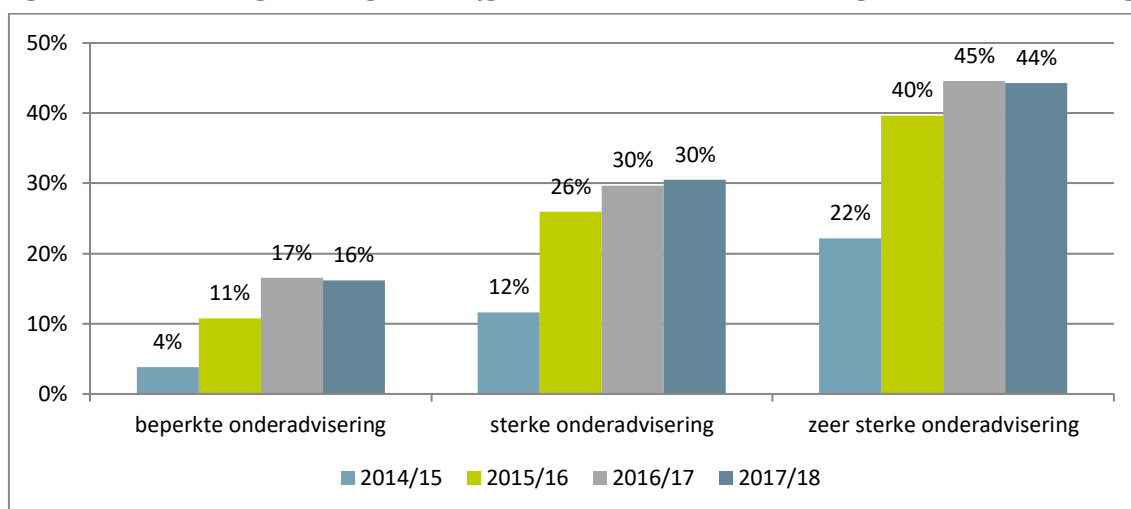
²⁹ De bivariate correlatie en gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt bedragen respectievelijk 0,088 en 0,085.

Andere mogelijke verklaringen voor de verschillen naar stedelijkheid zijn volgens een rapportage van de Drense Onderwijsmonitor het ambitieniveau van ouders en de nabijheid van vo-scholen.³⁰ Uit deze rapportage blijkt dat ongeveer een kwart van de ouders van eerstejaars vo-leerlingen aangeeft dat het niet uitmaakt welke opleiding hun kind minimaal afrondt. Een lager ambitieniveau van ouders kan aanstekelijk werken wordt geconcludeerd: “Een lager ambitieniveau bij sommige ouders wordt wel als probleem gezien en blijkt volgens enkele professionals iets waar je soms ‘ongemerkt’ als leerkracht in mee kunt gaan”.³¹ Uit de Onderwijsmonitor Limburg blijkt dat kinderen van prestatiegedreven ouders vaker hogere adviezen krijgen en leerlingen van meer meegaande ouders vaker lagere adviezen.³²

De tweede mogelijke verklaring uit de Drentse Onderwijsmonitor is dat de nabijheid van een vo-school soms ook bepalend lijkt voor de schoolkeuze. Onze veronderstelling is dat een grotere afstand tot scholen die hogere onderwijstypen aanbieden invloed kan hebben op het (bijgestelde) advies dat scholen geven. Deze veronderstelling wordt ondersteund door de verschillen in het aanbod aan vo-scholen naar mate van stedelijkheid. In deze verschillen is een duidelijk patroon herkenbaar. Naarmate bao-scholen in een minder stedelijk gebied staan:

- Is het aantal vo-vestigingen in de nabijheid³³ kleiner, zowel het totaal aantal vo-vestigingen als het aantal vo-vestigingen dat een bepaald onderwijstype aanbiedt.
- Is de gemiddelde afstand tot een vo-school die onderwijs van een hoger niveau aanbiedt groter. Ter verduidelijking hiervan een voorbeeld. Stel er is twijfel tussen een advies vmbo gl-tl-advies en een havo-advies. Een leerling van een bepaalde bao-school in zeer stedelijk gebied moet voor havo bijvoorbeeld 1 km extra fietsen en een leerling van een bepaalde bao-school in een niet stedelijk gebied 7 km.

Figuur 4.10 Percentages leerlingen met bijgestelde schooladviezen naar categorie van onder advisering

Bijgestelde schooladviezen komen vaker voor naarmate de mate van onder advisering van het oorspronkelijke schooladvies groter is. Verder zien we dat het percentage bijgestelde schooladviezen in

³⁰ Imke Oosting, I., Kruijer, J. & Spruijt, R. (2018). *Van basisschool naar voortgezet onderwijs*. Assen: Trendbureau Drenthe.

³¹ Oosting, e.a. (2018, blz. 10).

³² Zie: <https://www.educatieveagendalimburg.nl/cito-en-advies-verschillen-verklaard>.

³³ Hier hebben we gekeken naar het aantal vo-scholen binnen een straal van 5 km van de bao-school, binnen een straal van 10 km en binnen een straal van 15 km.

alle drie de categorieën van onder advisering in de periode 2014/15 tot en met 2016/17 toeneemt en stabiliseert in 2017/18.

In de figuren B.2.5 tot en met B.2.8 in bijlage 2 presenteren we de relatie tussen het oorspronkelijke schooladvies en het bijgestelde schooladvies voor de schooljaren 2014/15 tot en met 2017/18.

In verreweg de meeste gevallen ligt het bijgestelde schooladvies een half tot een heel niveau hoger dan het oorspronkelijke schooladvies. Bijstellingen van een heel niveau of een heel niveau of meer komen vaker voor bij de lagere adviezen.

4.2 Criteria voor al dan niet bijstellen

In het schooljaar 2014/15 geeft 61 procent van de bao-scholen aan dat zij leerlingen hadden waarbij de uitkomst van de eindtoets hoger was dan het schooladvies. Vanaf 2015/16 tot en met 2017/18 ligt dit percentage rond de 80 procent. Het percentage bao-scholen zonder leerlingen met een heroverweging is in 2017/18 groter bij bao-scholen uit niet stedelijke gebieden dan bij de scholen uit gebieden met een andere mate van stedelijkheid.

Vervolgens hebben we aan de scholen met leerlingen met een heroverweging gevraagd welke criteria bepalend zijn om het advies naar boven bij te stellen.

Tabel 4.3 Criteria die doorslaggevend zijn bij het wel bijstellen van het schooladvies (meting 2018) (percentages als deel van totaal aantal scholen met leerlingen met heroverweging)

criterium	% bao-scholen 2017/18
de score op de eindtoets	74%
leerlingen krijgen 'het voordeel van de twijfel'	54%
gedragskenmerken	44%
wens van de ouders/leerling	33%
resultaten op methode-onafhankelijke toetsen	13%
resultaten op methodegebonden toetsen	10%
resultaat capaciteitenonderzoek/intelligentieonderzoek	7%
thuissituatie van de leerling	3%
zorgdossier van de leerling	3%
verwachte reactie vo-school	2%

Bijna drie kwart van de bao-scholen met leerlingen met een heroverweging geeft aan dat de score op de eindtoets doorslaggevend is om te bepalen dat het schooladvies naar boven wordt bijgesteld. Iets meer dan de helft van de scholen noemt 'leerlingen het voordeel van de twijfel geven' als doorslaggevend criterium. Dit percentage was bij de eerste meting nog 44 procent. Gedragskenmerken en de wens van ouders leerlingen zijn op respectievelijk 44 procent en 33 procent van de scholen een doorslaggevend criterium. De overige criteria spelen bij een zeer ruime minderheid van de bao-scholen een doorslaggevend rol (13% of minder).

Naarmate het percentage gewichtenleerlingen op een school toeneemt, geven bao-scholen leerlingen vaker het voordeel van de twijfel. Van de scholen met een hoog percentage gewichtenleerlingen noemt 60 procent dit argument om het advies naar boven bij te stellen. Op scholen met een 'gemiddeld' percentage gewichtenleerlingen is dat 54 procent en op school met een laag percentage

gewichtenleerlingen 48 procent. Deze laatste groep scholen gebruikt de wens van ouders/leerling vaker als criterium om het advies bij te stellen (43%) dan scholen met een ‘gemiddeld’ en laag percentage gewichtenleerlingen (30% en 27%).

Scholen in zeer stedelijke gebieden gebruiken de wens van ouders/leerling minder vaak als criterium om het advies bij te stellen dan scholen gebieden met een andere mate van stedelijkheid (21% versus 34% tot 39%). In lijn hiermee zien we dat scholen de wens van ouders/leerling door scholen uit de G4 aanzienlijk minder vaak genoemd wordt als argument om het advies bij te stellen dan door scholen uit de G33 en de overige gemeenten (respectievelijk 7%, 34% en 38%).

Ongeveer een derde van de scholen met leerlingen met een heroverweging geeft aan het advies van geen enkele leerling bij te stellen. Van het totaal aantal scholen gaat het om ongeveer 10 procent. Het is onbekend hoeveel leerlingen met een bijstelling deze scholen (gemiddeld) hebben.³⁴ Aan deze groep scholen hebben we gevraagd op basis van welke criteria zij doorgaans besluiten het advies niet naar boven bij te stellen.

Tabel 4.4 Criteria die doorslaggevend zijn bij het niet bijstellen van het schooladvies (meting 2018) (percentages als deel van totaal aantal scholen die bij geen enkele leerling met heroverweging het advies bijstelt)

criterium	% bao-scholen 2017/18
gedragskenmerken	70%
resultaten op methode-onafhankelijke toetsen	35%
wens van de ouders/leerling	32%
zorgdossier van de leerling	31%
resultaten op methodegebonden toetsen	20%
de score op de eindtoets	17%
thuissituatie van de leerling	13%
resultaat capaciteitenonderzoek/intelligentieonderzoek	10%
verwachte reactie vo-school	6%

Het criterium dat het vaakst genoemd wordt om het schooladvies niet naar boven bij te stellen is gedragskenmerken (70%). Resultaten op methode-onafhankelijke toetsen, de wens van ouders/leerling en het zorgdossier van de leerling worden door (bijna) een derde van de scholen genoemd als doorslaggevend criterium om het schooladvies niet naar boven bij te stellen (respectievelijk 35%, 32% en 31%).

4.3 Rol ouders bij heroverweging en bijstelling

Aan de bao-scholen met leerlingen waarbij de uitkomst van de eindtoets hoger was dan het schooladvies hebben we gevraagd of zij bij de heroverweging druk van ouders ervaren om het schooladvies naar boven bij te stellen.

³⁴ De vraag luidde: Heeft deze bijstelling van het advies geleid tot een bijstelling naar boven. De antwoordmogelijkheden waren: ja bij alle leerlingen met een heroverweging; ja bij de helft of meer van de leerlingen met een heroverweging; ja bij minder dan de helft van de leerlingen met een heroverweging; nee.

Tabel 4.5 *Ervaren druk van ouders om schooladvies bij heroverweging naar boven bij te stellen (percentages als deel van totaal aantal scholen met leerlingen met heroverweging) (meting 2018)*

	% bao-scholen 2017/18
nee	44%
ja, bij een klein deel van de leerlingen met heroverweging	36%
ja, bij een groot deel van de leerlingen met heroverweging	12%
ja, bij alle leerlingen met heroverweging	7%

Van de bao-scholen die leerlingen met een heroverweging hebben, geeft 44 procent aan geen druk van ouders te ervaren om het schooladvies naar boven bij te stellen. 36 procent van de scholen ervaart druk van ouders bij een klein deel van de leerlingen met heroverweging, 12 procent bij een groot deel van de leerlingen met heroverweging en 7 procent bij alle leerlingen met heroverweging.

Scholen met een laag percentage gewichtenleerlingen ervaren vaker druk van ouders dan scholen met een 'gemiddeld' en hoog percentage gewichtenleerlingen (62%, 53% en 52%). Naarmate scholen in een meer stedelijk gebied staan, ervaren zij vaker druk van ouders om bij heroverweging het advies bij te stellen. In zeer stedelijke gebieden is het percentage 64 procent en in niet stedelijke gebieden 39 procent. Scholen uit G4 en de G33 ervaren bij een heroverweging vaker druk van ouders om het advies bij te stellen dan scholen uit de overige gemeenten (64%, 61% en 50%).

Van de ouders van leerlingen met een heroverweging geeft 62 procent aan dat zij een gesprek met de school hebben gehad om te overleggen of het schooladvies naar boven werd bijgesteld. Ouders van leerlingen met een bijgesteld schooladvies zijn overwegend tevreden over de manier waarop zij hierover geïnformeerd zijn: 73 procent is (zeer) tevreden. Dit is nagenoeg gelijk aan dat in de twee voorgaande jaren.

Vanaf de tweede meting hebben we gekeken in hoeverre ouders op de hoogte zijn van de regelgeving rondom bijstellen van het schooladvies. Conform de regelgeving geeft 87 procent van de ouders aan het eens te zijn met de uitspraak dat de basisschool het schooladvies naar boven *mag* bijstellen als het toetsadvies een hoger niveau aangeeft dan het schooladvies. Er zijn echter ook ouders die het eens zijn met de uitspraak dat bijstellen van het schooladvies in dat geval *moet* (15%). Bijstellen van het schooladvies naar beneden na heroverweging is niet toegestaan volgende de regelgeving. Bijna de helft van ouders denkt echter dat dit mag (44%) en 5 procent denkt dat dit moet.

4.4 Omgang voortgezet onderwijs met bijstelling

Aan de vo-scholen hebben wij gevraagd hoe zij in hun toelatingsprocedure omgaan met leerlingen waarvoor het schooladvies naar boven is bijgesteld.

Tabel 4.6 Toelatingsprocedure vo-scholen voor leerlingen met bijgesteld schooladvies (meting 2018)

	% vo-scholen
Wij houden (enkele) plaatsen vrij voor deze leerlingen.	39%
Deze leerlingen kunnen zich uitsluitend aanmelden als er nog plaatsen beschikbaar zijn.	33%
niet van toepassing	28%

39 procent van de vo-scholen zegt (enkele) plaatsen vrij te houden voor leerlingen met een bijgesteld vo-advies. Ongeveer een derde (33%) geeft aan dat leerlingen met een bijgesteld schooladvies zich uitsluitend aan kunnen melden als er nog plaatsen beschikbaar zijn. De overige scholen geven aan dat deze vraag voor hen niet van toepassing is. Met uitzondering van deze groep 'overige' scholen hebben we de vo-scholen gevraagd hoe zij in hun plaatsingsbeleid omgaan met leerlingen die op basis van het bijgesteld schooladvies toelaatbaar zijn tot een hoger brugklatype dan waarin zij oorspronkelijk geplaatst zijn.

Tabel 4.7 Plaatsingsbeleid vo-scholen voor leerlingen met bijgesteld schooladvies die toelaatbaar zijn tot een hoger brugklatype dan waarin zij oorspronkelijk geplaatst zijn (meting 2018)

	% vo-scholen
Wij plaatsen deze leerlingen altijd in een hoger brugklatype.	37%
Wij maken per leerling een individuele afweging.	18%
Wij plaatsen deze leerlingen uitsluitend in een hoger brugklatype daar waar nog plaatsen beschikbaar zijn.	17%
niet van toepassing	28%

Ruim een derde (37%) van de vo-scholen plaatst leerlingen met een bijgesteld schooladvies altijd in een hoger brugklatype. 18 procent maakt per leerling een individuele afweging en 17 procent plaats leerlingen alleen in een hoger brugklatype als er nog plaatsen beschikbaar zijn.

Tot slot hebben we de vo-scholen waarbij sprake is van (nieuwe aanmelding van) leerlingen met een bijgesteld schooladvies³⁵ vanaf de tweede meting gevraagd of zij leerlingen met een bijgesteld schooladvies hebben moeten weigeren omdat er geen plaatsen meer beschikbaar waren. Het percentage van deze scholen dat geen leerlingen heeft hoeven weigeren ligt in de jaren 2015/16 tot en met 2017/18 rond de 85 procent. Van het totaal aantal vo-scholen heeft ongeveer 90 procent geen leerlingen hoeven weigeren. Van de 10 procent scholen die wel leerlingen hebben moeten weigeren is onbekend of het om een of meerdere leerlingen gaat.

We zien verschillen tussen scholen naar gemeentegrootte en naar onderwijstype. Scholen in de G4 waarbij sprake is van leerlingen met een bijgesteld schooladvies hebben vaker een of meerdere leerlingen moeten weigeren (21%) dan scholen in de G33 (13%) en de overige gemeenten (12%). Van de vmbo-scholen waarbij sprake is van aanmelding van leerlingen met een bijgesteld schooladvies heeft slechts 7 procent een of meerdere leerlingen moeten weigeren vanwege een tekort aan plaatsen. Bij brede scholengemeenschappen en havo/vwo-scholen is het percentage respectievelijk 17 procent en 16 procent.

³⁵ De groep scholen die in de tabellen 4.8 en 4.9 niet tot de groep 'niet van toepassing' hoort.

4.5 Samenvatting

Hoofdpijnen effectonderzoek: veranderingen sinds invoering nieuwe wet- en regelgeving

Sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving zien we twee positieve veranderingen ten opzichte van de periode ervoor. Deze veranderingen doen zich voor vanaf het tweede jaar van invoering (2015/16) en betreffen:

- De dalende trend van het percentage leerlingen met een 'passend' schooladvies (maximaal een half niveau afwijking van de eindtoetsscore) komt ten einde en er is sprake van een lichte stijging van dit percentage.
- De stijgende trend van het percentage leerlingen met (zeer) sterke onder advisering (schooladvies minimaal een heel niveau lager dan toetsscore) komt ten einde en verandert in een dalende trend.

Overeenkomst schooladvies en eindtoetsscore

Een ruime meerderheid van de leerlingen krijgt een schooladvies dat in overeenstemming is met de score op de eindtoets of daar hoogstens een half niveau van afwijkt (in positieve dan wel negatieve zin). Het percentage leerlingen waarvoor dit geldt, is afgenomen in de periode 2010/11 tot en met 2014/15 (van 79% naar 73%). Vanaf 2015/16, het tweede jaar van de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving, komt er een eind aan deze dalende trend en is er weer sprake van een lichte stijging (tot 75% in 2017/18).

Leerlingen met hoogopgeleide ouders krijgen vaker een 'passend' advies (maximaal een half niveau afwijking van de eindtoetsscore) dan leerlingen met lager opgeleide ouders. Van 2010/11 tot en met 2014/15 is het verschil nagenoeg constant. Vanaf het tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving, neemt het verschil af van 9 procentpunten in 2015/16 tot 5 procentpunten in 2017/18.

Het percentage leerlingen met een (zeer) sterke onder advisering (schooladvies minimaal een heel niveau lager dan toetsscore) stijgt in de periode 2010/11 tot en met 2014/15 van 12 naar 16 procent. Vanaf het tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving daalt het percentage (zeer) sterk ondergeadviseerde leerlingen tot 10 procent in 2017/18.

Leerlingen met lager opgeleide ouders worden vaker (zeer) sterk ondergeadviseerd dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Zowel bij leerlingen met hoogopgeleide ouders als bij leerlingen met lager opgeleide ouders is het percentage leerlingen met (zeer) sterke onder advisering afgenomen sinds het tweede jaar van de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving.

Heroverwegingen

Als na het maken van de eindtoets blijkt dat de toetsscore hoort bij een hoger onderwijstype dan geadviseerd is in het schooladvies, dan moet een basisschool dit schooladvies heroverwegen. Op basis van deze heroverweging kan de basisschool besluiten het schooladvies naar boven bij stellen. Het percentage leerlingen met een heroverweging neemt af in de periode 2014/15 tot en met 2016/17 en stabiliseert in 2017/18. In 2014/15 had 39 procent van de leerlingen een heroverweging, in 2015/16 35 procent en in 2016/17 en 2017/18 30 procent.

Leerlingen met lager opgeleide ouders hebben vaker een heroverweging dan leerlingen met hoger opgeleide ouders (verschil van 8 tot 10 procentpunten). Voor beide groepen leerlingen neemt het percentage heroverwegingen af van 2014/15 tot en met 2017/18. Verder blijkt dat leerlingen vaker een heroverweging hebben naarmate zij in een minder stedelijk gebied op school zitten.

Bijgestelde schooladviezen

Het percentage leerlingen met een bijstelling als percentage van het aantal leerlingen met een heroverweging neemt toe van 2014/15 tot en met 2016/17 (respectievelijk 9%, 20% en 25%). In het 2017/18 is percentage nagenoeg gelijk aan dat van een jaar eerder. Leerlingen met lager opgeleide ouders krijgen iets vaker een bijstelling dan leerlingen met hoogopgeleide ouders (verschil van 1 tot 2 procentpunten). In alle jaren is het percentage bijstellingen als percentage van het totaal aantal leerlingen met een heroverweging in zeer stedelijke gebieden aanzienlijk groter dan in gebieden met een andere mate van stedelijkheid.

Bijgestelde schooladviezen komen vaker voor naarmate de mate van onder advisering van het oorspronkelijke schooladvies groter is. In verreweg de meeste gevallen ligt het bijgestelde schooladvies een half tot een heel niveau hoger dan het oorspronkelijke schooladvies. Bijstellingen van een heel niveau of meer komen vaker voor bij de lagere adviezen. Het percentage leerlingen met een 'passend' schooladvies (maximaal een half niveau afwijking van de eindtoetsscore) is na bijstelling groter dan voor bijstelling.

Criteria bij bijstellen

Aan bao-scholen die een of meerdere leerlingen hadden waarbij een heroverweging moest plaatsvinden, hebben we gevraagd welke criteria doorslaggevend zijn om te bepalen dat het schooladvies naar boven wordt bijgesteld. Bij bijna drie kwart van deze groep scholen (74%) is de score op de eindtoets doorslaggevend om te bepalen dat het schooladvies naar boven wordt bijgesteld en bij iets meer dan de helft van de scholen (54%) is 'leerlingen het voordeel van de twijfel geven' een doorslaggevend criterium. Naarmate het percentage gewichtenleerlingen op een school toeneemt, geven bao-scholen leerlingen vaker het voordeel van de twijfel. Scholen die aangeven het schooladvies na heroverweging niet bij te stellen, noemen gedragskenmerken het vaakst als doorslaggevend criterium.

Iets meer dan de helft van de scholen met leerlingen met een heroverweging ervaart druk van (een deel van) de ouders om het advies naar boven bij te stellen. Scholen met een laag percentage gewichtenleerlingen ervaren vaker druk van ouders dan scholen met een 'gemiddeld' en hoog percentage gewichtenleerlingen. Ook ervaren scholen in meer stedelijke gebieden vaker druk van ouders om bij heroverweging het advies bij te stellen.

Omgang vo met bijgestelde schooladviezen

De vo-scholen waarbij sprake is van (nieuwe aanmelding van) leerlingen met een bijgesteld schooladvies hebben we gevraagd of zij leerlingen met een bijgesteld schooladvies hebben moeten weigeren omdat er geen plaatsen meer beschikbaar waren. Het percentage van deze scholen dat geen leerlingen heeft hoeven weigeren ligt in de jaren 2015/16 tot en met 2017/18 rond de 85 procent. Scholen in de G4 waarbij sprake is van leerlingen met een bijgesteld schooladvies hebben vaker een of meerdere leerlingen moeten weigeren dan scholen in de G33 en de overige gemeenten.

5 Plaatsing en doorstroom in het voortgezet onderwijs

In dit hoofdstuk staat de plaatsing en doorstroom van leerlingen in het vo centraal. In paragraaf 1 gaan we in op het plaatsingsbeleid van vo-scholen. In paragraaf 2 besteden we aandacht aan de rol van ouders en leerlingen bij plaatsing. De daadwerkelijke plaatsing in vo komt aan bod in paragraaf 3. We gaan in deze paragraaf in op de relatie tussen het schooladvies en de plaatsing in het eerste leerjaar vo en op de relatie tussen de eindtoetsscore en deze plaatsing. In de paragraaf 4 presenteren we de mening van ouders/leerlingen en vo-scholen over de plaatsing in het vo. De schoolloopbaan van leerlingen in de eerste drie jaar van het vo komt aan bod in paragraaf 5. We sluiten in paragraaf 6 af met een samenvatting.

5.1 Plaatsingsbeleid

5.1.1 Bruglastypen en plaatsing

Brugklassen in het vo verschillen van elkaar wat betreft 'breedte'. We maken een onderscheid in:

- enkelvoudige brugklassen: bijvoorbeeld vmbo-theoretisch of vwo;
- meervoudige brugklassen met twee onderwijstypen: bijvoorbeeld vmbo-bb/vmbo kb of havo/vwo;
- meervoudige brugklassen met drie of meer onderwijstypen: bijvoorbeeld vmbo-theoretisch/havo/vwo.

Tabel 5.1 Bruglastypen van vo-scholen (meting 2018)³⁶

soorten brugklassen	% vo-scholen
enkelvoudig	20%
enkelvoudig en meervoudig 2	26%
enkelvoudig, meervoudig 2 en meervoudig 3 of meer	1%
meervoudig 2	42%
meervoudig 3	10%
meervoudig 2 en meervoudig 3	1%
totaal	100%

Op iets meer dan de helft van de scholen (53%) zijn alle brugklassen meervoudig. Een vijfde van de vo-scholen (20%) heeft alleen enkelvoudige brugklassen en ruim een kwart (27%) van de scholen heeft zowel enkelvoudige als meervoudige brugklassen.

We hebben de vo-scholen gevraagd of alle brugklassen op hun school hetzelfde zijn. Alle brugklassen zijn hetzelfde als bijvoorbeeld alle brugklassen havo/vwo zijn. Alle brugklassen zijn niet hetzelfde als bijvoorbeeld een deel van de brugklassen havo/vwo is en een deel vwo of als bijvoorbeeld een deel van de brugklassen vwo is en een ander deel vwo/tweetalig onderwijs. Ongeveer een kwart van de vo-

³⁶ Ook op het dashboard brede brugklassen van DUO worden cijfers gepubliceerd over de samenstelling van brugklassen (zie: https://www.duo.nl/open_onderwijsdata/dashboards/brugklassen/). De meest recente cijfers van het dashboard hebben betrekking op 2017. Het patroon dat deze cijfers laten zien, komt op hoofdlijnen overeen met de cijfers uit tabel 5.1, namelijk dat relatief de meeste brugklassen meervoudig zijn en relatief de minste brugklassen enkelvoudig. De exacte cijfers verschillen echter (enkelvoudig 27%, zowel enkelvoudig als meervoudig 30% en meervoudig 43%). Mogelijke redenen voor het verschil zijn een ander jaar waarop de cijfers betrekking hebben en het feit dat de cijfers van het dashboard betrekking hebben op de gehele populatie en die van ons op een steekproef.

scholen geeft aan dat alle brugklassen hetzelfde zijn en bij ruim drie kwart zijn niet alle brugklassen hetzelfde. Scholen uit de G4 geven vaker dan scholen uit de G33 en de overige gemeenten aan dat alle brugklassen hetzelfde zijn (44%, 20% en 25%).

Scholen waarbij niet alle brugklassen hetzelfde zijn, maken nadat zij een leerling hebben toegelaten een keuze voor de plaatsing van een leerling in een bepaald brugklatype. Op scholen waar alle brugklassen hetzelfde zijn is een dergelijke keuze niet nodig.

Tabel 5.2 Criteria voor plaatsing van leerlingen in brugklatype (alleen scholen met verschillende brugklassen) (meting 2018)

criterium	% vo-scholen 2017/18
schooladvies	99%
mondelijke toelichting door de po-school	59%
zorgdossier van de leerling	43%
resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem	37%
eindtoetsscore	36%
resultaat capaciteitenonderzoek/intelligentieonderzoek	30%
gedragskenmerken	30%
wens van ouders	18%
score op referentieniveau taal (eindtoets)	17%
score op referentieniveau rekenen (eindtoets)	15%
thuissituatie van de leerling	10%
resultaten op methodegebonden toetsen	8%

Voor het plaatsen van leerlingen in een bepaald brugklatype gebruiken bijna alle vo-scholen (99%) het schooladvies. Bij een meerderheid van de scholen is een mondelinge toelichting door de po-school een criterium om te bepalen in welke brugklas een leerling geplaatst wordt. Daarnaast spelen het zorgdossier van de leerlingen, resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem en de eindtoetsscore een rol bij de plaatsing van leerlingen.

Scholen uit de G33 en de overige gemeente maken vaker dan scholen uit de G4 gebruik van een mondelinge toelichting door de po-school om het brugklatype te bepalen waarin een leerling geplaatst wordt (62%, 61% en 43%). Ook met de wens van ouders houden de scholen uit de G33 en de overige gemeenten vaker rekening dan scholen uit de G4 (20%, 19% en 7%). Vmbo-scholen gebruiken naast het schooladvies vaker andere criteria om te bepalen in welk brugklatype een leerling geplaatst wordt dan havo/vwo-scholen en brede scholengemeenschappen.

De groep vo-scholen met verschillende brugklassen is ook gevraagd hoe zij omgaan met de plaatsing van leerlingen met meervoudige schooladviezen.

Tabel 5.3 Plaatsing van leerlingen met meervoudige schooladviezen (alleen scholen met verschillende brugklassen) (meting 2018)

criterium	% vo-scholen 2017/18
Wij bepalen de plaatsing per leerling op basis van overleg met de basisschool.	53%
Wij bepalen de plaatsing per leerling op basis van informatie die de basisschool heeft aangeleverd.	52%
Wij plaatsen deze leerlingen meestal in het hoogste type van het advies.	35%
Wij bepalen de plaatsing van deze leerlingen op basis van het aantal beschikbare plaatsen.	9%
Wij plaatsen deze leerlingen meestal in het laagste type van het advies.	5%

53 procent van de scholen met verschillende brugklastypen bepaalt de plaatsing van leerlingen met meervoudige schooladviezen in overleg met de basisschool. 52 procent houdt bij de plaatsing (ook) rekening met de informatie die de basisschool heeft aangeleverd. Ruim een derde van de scholen plaatst leerlingen met een meervoudig schooladvies meestal in een brugklas die overeenkomt met het hoogste type van het schooladvies. In de G33 en de overige gemeenten bepalen scholen de plaatsing van leerlingen met een gecombineerd advies vaker dan scholen in de G4 in overleg met de basisschool en op basis van informatie die de basisschool heeft aangeleverd (respectievelijk G33 55%, overig 58% en G4 29% en G33 55%, overig 53% en G4 38%). Vmbo-scholen plaatsten leerlingen met een gecombineerd advies in verhouding het vaakst in het hoogste type van het advies en havo/vwo-scholen het minst vaak (41% en 23%).

5.1.2 Overaanmelding

Tabel 5.4 Procedure voor het geval het aantal aangemelde leerlingen groter is dan het aantal beschikbare plaatsen (meting 2018)

criterium	% vo-scholen 2017/18
nee	62%
ja, loting/matching	22%
ja, broertjes/zusjes-regeling	17%
ja, postcode regeling (bijvoorbeeld voorrang verlenen aan leerlingen uit de eigen gemeente)	5%
ja, selectie op basis van schooladvies	5%

Van de vo-scholen heeft 62 geen procedure voor het geval het aantal aangemelde leerlingen groter is dan het aantal beschikbare plaatsen. Op 96 procent van deze scholen heeft de afgelopen jaren ook geen overaanmelding plaatsgevonden. Bijna een kwart van de scholen heeft een loting/matchingprocedure voor overaanmelding, 17 procent heeft een broertjes/zusjes-regeling. Een procedure op basis van het schooladvies van de leerlingen of op basis van de postcode komt zeer beperkt voor (beide 5%).

Uitgesplitst naar gemeentegrootte blijkt dat 82 procent van de vo-scholen in de G4 een procedure heeft, tegenover 31 procent in de G33 en 27 procent in de overige gemeenten. Van de scholen in de G4 heeft 62 procent een loting/matching-procedure en 35 procent een broertjes/zusjes-regeling. Verder blijkt dat 55 procent van de havo/vwo-scholen een procedure heeft voor overaanmelding, terwijl dat percentage bij vmbo-scholen en brede scholengemeenschappen 33 procent is.

Bij in totaal bijna 20 procent van de vo-scholen heeft in een of meerdere van de afgelopen drie schooljaren overaanmelding plaatsgevonden. Dit is 36 procent voor scholen uit de G4, 18 procent voor scholen uit de G33 en 10 procent voor scholen uit de overige gemeenten. Scholen voor havo/vwo hebben de afgelopen drie jaar in verhouding het vaakst te maken gehad met overaanmelding en vmbo-scholen het minst vaak (27% en 11%).

5.1.3 Aanvullend onderzoek

In hoofdstuk 1 hebben we beschreven dat vo-scholen volgens de nieuwe regelgeving geen andere gegevens dan het schooladvies mogen gebruiken om te besluiten of een leerling toelaatbaar is. Uitzondering hierop vormen scholen die onderwijs aanbieden waarvoor leerlingen specifieke kennis of vaardigheden moeten beheersen. Ook voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften mag een vo-school in het kader van passend onderwijs gebruik maken van andere gegevens dan het schooladvies, bijvoorbeeld informatie uit het onderwijskundig rapport van een leerling. Van het totaal aantal vo-scholen voert ongeveer 10 procent aanvullend onderzoek uit. In alle gevallen lijkt het te gaan om aanvullende onderzoek voor afdelingen/scholen die tot de uitzonderingen behoren. Het betreft afdelingen voor leerweg ondersteunend onderwijs, praktijkonderwijs, tweetalig onderwijs, (top)sport, techniek, cultuur en plusklassen.

5.2 Rol ouders en leerlingen bij plaatsing

In paragraaf 5.1.1 hebben we beschreven dat op 75 procent van de vo-scholen niet alle brugklassen hetzelfde zijn. Deze scholen hebben we gevraagd of zij bij het plaatsen van leerlingen in een bepaald brugklastype rekening houden met de wens van ouders en/of leerlingen.

Tabel 5.5 *Houdt uw school bij het plaatsen van leerlingen in een bepaald brugklastype ook rekening met de wens van de ouders of de leerling (alleen scholen met verschillende brugklassen) (meting 2018)*

	% vo-scholen 2017/18
nee	50%
ja, met de wens van ouders	47%
ja, met de wens van de leerling	33%

De helft van de vo-scholen met verschillende brugklastypen (50%) houdt bij de plaatsing van leerlingen in een bepaald brugklastype geen rekening met de wens van ouders of leerlingen. Met de wens van ouders houdt 47 procent van deze scholen rekening en met de wens van de leerling 33 procent. Vmbo-scholen en havo/vwo-scholen houden vaker rekening met de wens van de leerling dan brede scholengemeenschappen (37%, 37% en 27%).

Tabel 5.6 *Ervaren druk van ouders bij het plaatsen van leerlingen in een bepaald brugklastype (alleen scholen met verschillende brugklassen) (meting 2018)*

ervaren druk	% vo-scholen 2017/18
ja, een hoger brugklastype	68%
nee, geen druk	32%
ja, een lager brugklastype	2%

Ruim twee derde van de vo-scholen met verschillende brugklastype (68%) ervaart druk van ouders om een leerling in een hoger brugklastype te plaatsen. In het schooljaar 2014/15 was de ervaren druk groter bij scholen uit de G4 dan bij scholen uit de G33 en de overige gemeenten (respectievelijk 78%, 69% en 68%). In het schooljaar 2015/16 was de ervaren druk in de G4 juist iets kleiner dan in de andere gemeenten (G4 60%, G33 68% en overige gemeenten 68%). Ook in 2017/18 is de druk die scholen in de G4 ervaren kleiner dan in de G33 en de overige gemeenten (57%, 66% en 72%).

Volgens 64 procent van de scholen met verschillende brugklastype is de druk die zij van ouders ervaren bij de plaatsing van een leerling in een bepaald brugklastype gelijk gebleven ten opzichte van voorgaande drie schooljaren. Bijna een derde (30%) is van mening dat deze druk groter is geworden en 6 procent vindt dat de druk kleiner is geworden.

Tot slot hebben we aan de scholen met verschillende brugklastype gevraagd welke acties zij ondernemen bij een meningsverschil tussen ouders en school over plaatsing in een bepaald brugklastype.

Tabel 5.7 Acties die vo-scholen ondernemen bij een meningsverschil tussen ouders en school over plaatsing van leerlingen in een bepaald brugklastype (alleen scholen met verschillende brugklassen) (meting 2018)

actie	dat is niet/nooit het geval	dat is enigszins/soms het geval	dat is vaak/altijd het geval
Wij volgen duidelijke procedures om conflicten met ouders op dit punt te voorkomen.	7%	16%	77%
Wij proberen de ouders alsnog te overtuigen.	21%	45%	33%
We gunnen de ouders/de leerling het 'voordeel van de twijfel'.	39%	56%	5%

Een zeer ruime meerderheid van de vo-scholen (77%) volgt vaak/altijd duidelijke procedures om conflicten met ouders over plaatsing van hun kind in een bepaald brugklastype te voorkomen. Havo/vwo-scholen hebben vaker een procedure dan vmbo-scholen (86% en 72%). Verder probeert 33 procent van de vo-scholen vaak/altijd ouders alsnog te overtuigen. 39 procent van de scholen geeft aan ouders bij een meningsverschil over de plaatsing van hun kind in een bepaald brugklastype nooit 'het voordeel van de twijfel' te geven.

5.3 Daadwerkelijke plaatsing in leerjaar 1 vo

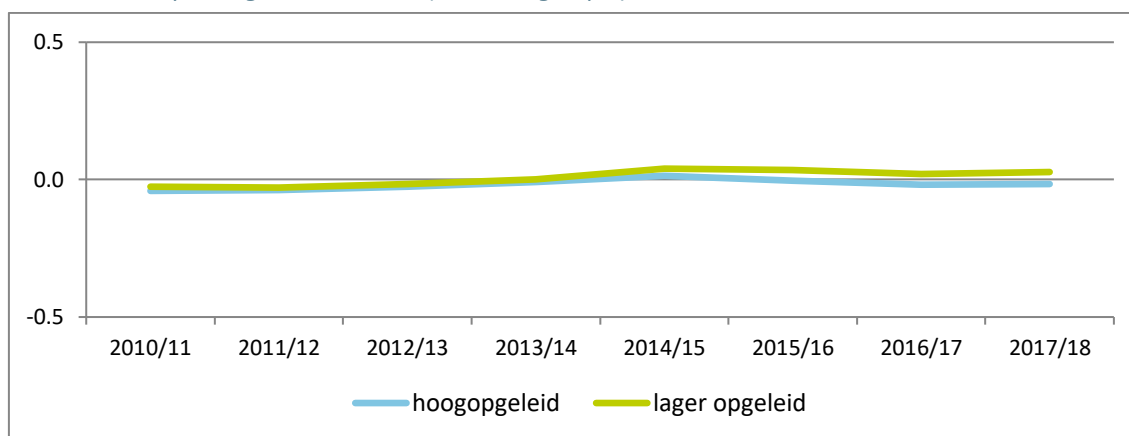
In deze paragraaf gaan we in op de relatie tussen enerzijds de positie in het eerste leerjaar vo en anderzijds het schooladvies en de eindtoetsscore. Daarbij maken we gebruik van de termen 'onderpositionering' en 'overpositionering'. Indien de positie in het eerste jaar vo lager is dan het schooladvies of de eindtoetsscore noemen we dit onderpositionering en wanneer de plaatsing hoger is dan het schooladvies of de eindtoetsscore noemen we dat overpositionering. Met het gebruik van deze termen 'onderpositionering' en 'overpositionering' willen we zeker niet suggereren dat de plaatsing door vo-scholen niet correct is.

5.3.1 Relatie schooladvies en plaatsing in leerjaar 1 vo

Het schooladvies en de onderwijspositie van leerlingen in het eerste leerjaar van het vo worden uitgedrukt in scores op een schaal van 1 t/m 6 (praktijkonderwijs t/m vwo). Indien het schooladvies of de onderwijspositie twee of meer onderwijstypes omvat (bijvoorbeeld vmbo bb/vmbo kb) is het gemiddelde aangehouden. We hebben gekeken in hoeverre het schooladvies en de onderwijspositie in leerjaar 1 overeenkomen. De waarde 0 geeft aan dat er sprake is van exacte overeenstemming tussen het schooladvies en de positie in leerjaar 1. Een positief cijfer geeft aan dat er sprake is van overpositionering, ofwel dat de onderwijspositie in leerjaar 1 hoger is dan het gegeven schooladvies. Bij een negatief cijfer is er sprake van onderpositionering, ofwel de onderwijspositie in leerjaar 1 is lager dan het schooladvies. Bij een verschil van 0,5 betreft het een verschil van een half onderwijsniveau. Een leerling die bijvoorbeeld een havo/vwo-advies heeft en geplaatst wordt in een havo-brugklas heeft een onderpositionering van een half niveau. Dat betekent uiteraard niet dat deze plaatsing niet conform de regelgeving is. Zo is op de website 'Van PO naar VO' te lezen:³⁷ "Als een leerling bijvoorbeeld een havo-schooladvies meekrijgt, dan moet de school de leerling ten minste op havo-niveau plaatsen. Het is daarna aan de school om te bepalen in welke klas de leerling wordt geplaatst. De school heeft misschien een vmbo-tl/havo-klas, een havo-klas en een havo/vwo-klas. Die bieden in principe allemaal een havo-lespakket aan en de school kan de leerling in elk van die klassen plaatsen." Bovendien mogen vo-scholen leerlingen lager plaatsen dan hun schooladvies op voorwaarde dat zij daarvoor toestemming van de ouders hebben.³⁸

Figuur 5.1 Overeenstemming tussen schooladvies en onderwijspositie leerjaar 1 vo, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)³⁹

Het gemiddelde verschil tussen het schooladvies en de onderwijspositie in leerjaar 1 vo is in alle jaren heel erg klein (zie figuur B.2.9 in bijlage 2). Het verschil in de mate van overeenstemming tussen het schooladvies en de onderwijspositie in leerjaar 1 vo tussen leerlingen van hoogopgeleide en lager opgeleide ouders is zeer klein (maximaal enkele honderdsten van een volledig onderwijsniveau).

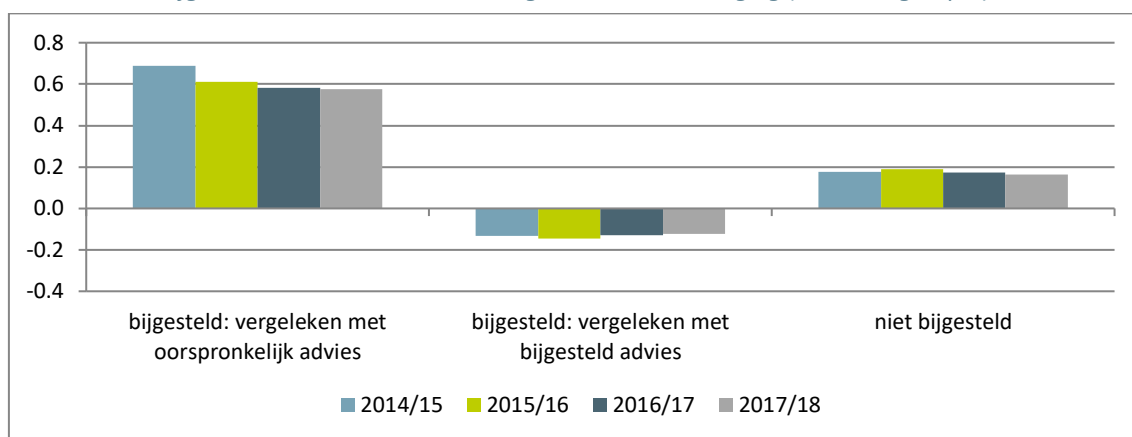
³⁷ <https://www.vanponaarvo.nl/veelgestelde-vragen/>

³⁸ Deze toestemming kan ook al direct bij aanmelding gegeven worden. Ouders hebben namelijk keuzevrijheid en kunnen besluiten hun kind op een lager onderwijsniveau aan te melden. De school mag de leerlingen in dat geval, op verzoek van de ouders, toelaten tot dat lagere niveau.

³⁹ De schooljaren hebben betrekking op het schooljaar dat de leerlingen in groep 8 zaten. Dat geldt voor figuren en tabellen in dit hoofdstuk die betrekking hebben op de vergelijking tussen schooladvies/eindtoetscore en de onderwijspositie in leerjaar 1 en 3 van het vo.

In figuur 5.2 presenteren we het gemiddelde verschil tussen het schooladvies en de onderwijspositie in leerjaar 1 uitgesplitst voor wel en niet bijgestelde schooladviezen van leerlingen met een heroverweging. Voor leerlingen met een bijgesteld advies presenteren we het zowel verschil van de onderwijspositie in leerjaar 1 vo met het oorspronkelijke advies als met het bijgestelde advies.

Figuur 5.2 Overeenstemming tussen schooladvies en onderwijspositie leerjaar 1 vo naar wel/niet bijgesteld schooladvies van leerlingen met heroverweging (cohorten groep 8)

Als we kijken naar de (oorspronkelijke) adviezen van leerlingen met een heroverweging zien we dat zowel de leerlingen met als zonder bijstelling overgepositioneerd zijn in leerjaar 1 van het vo. Ongeacht of deze leerlingen een bijstelling hebben, worden zij in het eerste jaar van het vo dus hoger geplaatst dan hun oorspronkelijke schooladvies. De overpositionering van leerlingen met een bijstelling is groter dan die van leerlingen zonder bijstelling. Dit verschil is voor het groep 8 cohort 2014/15 iets groter dan in de jaren daarna. Bij leerlingen met een bijstelling is de overpositionering gemiddeld iets meer dan een half onderwijsniveau. Dit duidt erop dat bijstelling van het advies leidt tot een hogere onderwijspositie in leerjaar 1 van het vo.

Als we voor de leerlingen met een bijstelling een vergelijking maken tussen de oorspronkelijke adviezen en de bijgestelde adviezen zien we het volgende. Ten opzichte van hun oorspronkelijke advies is er sprake van overpositionering in leerjaar 1 van het vo, terwijl er ten opzichte van het bijgestelde advies sprake is van een zeer beperkte onderpositionering. Wellicht hangt dit samen met de bevinding dat er niet voor alle leerlingen met een bijgesteld schooladvies plaats is in een hoger brugklatype (zie paragraaf 4.4).

Vervolgens hebben we gekeken naar de mate van over- en onderpositionering. Indien de positie in leerjaar 1 lager is dan het schooladvies beschouwen we dat als onderpositionering. Als de positie in leerjaar 1 hoger is dan het schooladvies beschouwen we dat als overpositionering. Daarbij hanteren we de volgende onderverdeling:

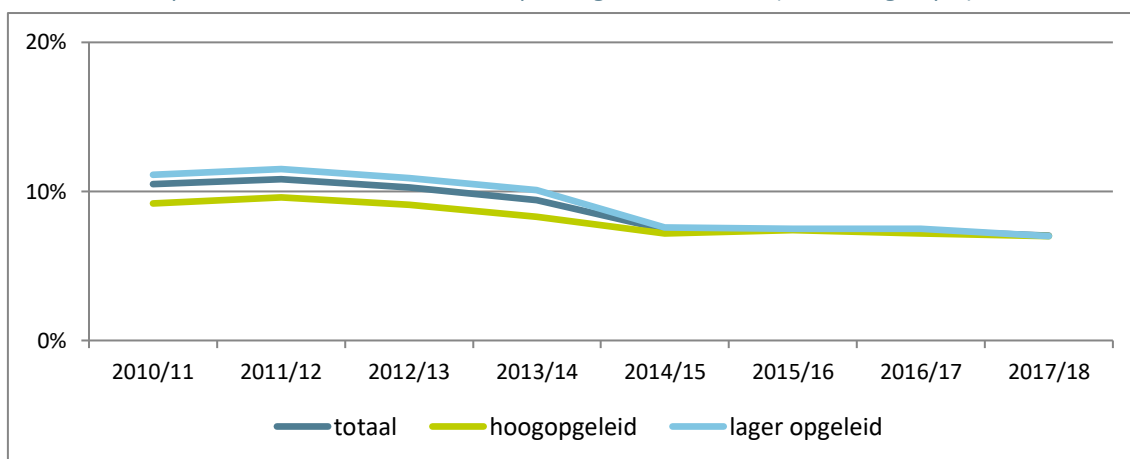
- zeer sterke overpositionering: onderwijspositie anderhalf niveau of meer hoger dan schooladvies;
- sterke overpositionering: onderwijspositie een niveau hoger dan schooladvies;
- beperkte overpositionering: onderwijspositie een half niveau hoger dan schooladvies;
- positie leerjaar 1 vo stemt overeen met het schooladvies;
- beperkte onderpositionering: onderwijspositie een half niveau lager dan schooladvies;
- sterke onderpositionering: onderwijspositie een niveau lager dan schooladvies;
- zeer sterke onderpositionering: onderwijspositie anderhalf niveau of meer lager dan schooladvies.

Tabel 5.8 Percentages leerlingen over- en onderpositionering in leerjaar 1 vo ten opzichte van schooladvies (cohorten groep 8)

mate van over- /onderpositionering	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
zeer sterke overpositionering	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
sterke overpositionering	6%	6%	6%	6%	6%	5%	5%	4%
bepaalde overpositionering	19%	19%	20%	20%	21%	21%	20%	20%
positie leerjaar 1 vo stemt overeen met het advies	47%	47%	48%	49%	52%	53%	53%	54%
bepaalde onderpositionering	16%	15%	15%	14%	12%	13%	14%	14%
sterke onderpositionering	7%	8%	8%	7%	6%	6%	5%	5%
zeer sterke onderpositionering	3%	3%	3%	2%	2%	2%	2%	2%

De grootste groep leerlingen (minimaal 47%) komt in leerjaar 1 vo terecht op een positie die exact in overeenstemming is met het schooladvies. Het percentage stijgt geleidelijk van 47 procent voor het groep 8 cohort uit 2010/11 naar 54 procent voor het cohort uit 2017/18. Een zeer ruime meerderheid van de leerlingen komt in het eerste leerjaar vo terecht op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt van het schooladvies. Dit percentage stijgt minimaal voorafgaand aan de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving (van 83% voor het cohort uit 2010/11 naar 84% voor het cohort uit 2013/14). Vanaf de invoering van de nieuwe regelgeving is de stijging iets sterker (naar 88% voor het cohort uit 2017/18). De voorspellende waarde van het schooladvies voor de positie in leerjaar 1 vo is daarmee toegenomen. Gezien de leidende rol van het schooladvies bij de overgang van bao naar vo lijkt dat ook logisch.

Figuur 5.3 Percentages leerlingen sterke en zeer sterke onderpositionering in leerjaar 1 vo ten opzichte van schooladvies, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)

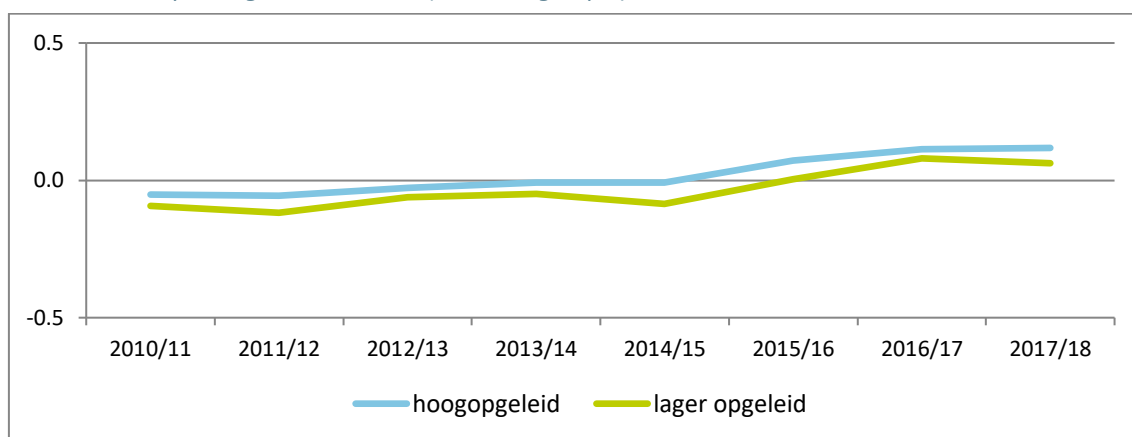
Het percentage leerlingen met (zeer) sterke onderpositionering in vergelijking met het schooladvies is afgenomen van 11 procent voor het groep 8 cohort uit 2010/11 tot 7 procent voor het cohort uit 2014/15. Vanaf het tweede jaar van de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving is percentage nagenoeg stabiel. Voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2013/14 is er bij leerlingen met

lager opgeleide ouders iets vaker sprake van (zeer) sterke onderpositionering in leerjaar 1 van dan bij leerlingen met hoogopgeleide ouders. Voor de cohorten vanaf 2014/15 zien we geen verschillen meer.

5.3.2 Relatie eindtoetsscore en plaatsing in leerjaar 1 vo

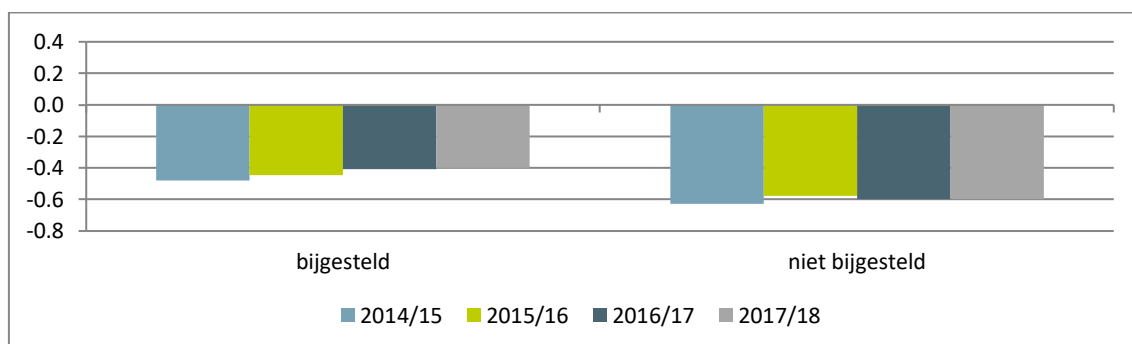
Op vergelijkbare wijze als in paragraaf 5.3.1 gaan we in deze paragraaf in op de relatie tussen de eindtoetsscores en plaatsing in leerjaar 1 vo. Een positief cijfer geeft aan dat een leerling in een hoger niveau is geplaatst dan zijn/haar score op de eindtoets aangeeft (overpositionering).

Figuur 5.4 Overeenstemming tussen eindtoetsscore en onderwijspositie leerjaar 1 vo, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)

Het gemiddelde verschil tussen de eindtoetsscore en de onderwijspositie in leerjaar 1 vo is in alle jaren klein (zie figuur B.2.10 in bijlage 2). Voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2014/15 geeft de gemiddelde score op eindtoets steeds een iets hogere positie in leerjaar 1 dan daadwerkelijk bereikt (onderpositionering). Vanaf het groep 8 cohort uit 2015/16, het tweede jaar van de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving, is er gemiddeld juist sprake van een zeer beperkte overpositionering. Het verschil in de mate van overeenstemming tussen de eindtoetsscore en de onderwijspositie in leerjaar 1 vo tussen leerlingen van hoogopgeleide en lager opgeleide ouders is zeer klein (maximaal enkele honderdsten van een volledig onderwijsniveau).

Figuur 5.5 Verschil tussen eindtoetsscore en onderwijspositie leerjaar 1 vo naar wel/niet bijgesteld schooladvies van leerlingen met heroverweging (cohorten groep 8)

Bij beide groepen leerlingen met een heroverweging (met en zonder bijgesteld advies) is er in alle jaren sprake van onderpositionering in leerjaar 1 vo in vergelijking met hun eindtoetsscore. De gemiddelde mate van onderpositionering is iets kleiner bij leerlingen met een bijstelling dan bij leerlingen zonder

bijstelling. Bij leerlingen zonder bijstelling is de gemiddelde onderpositionering in alle jaren ruim een half onderwijsniveau. Bij leerlingen met een bijgesteld advies neemt de gemiddelde onderpositionering zeer geleidelijk en zeer licht af.

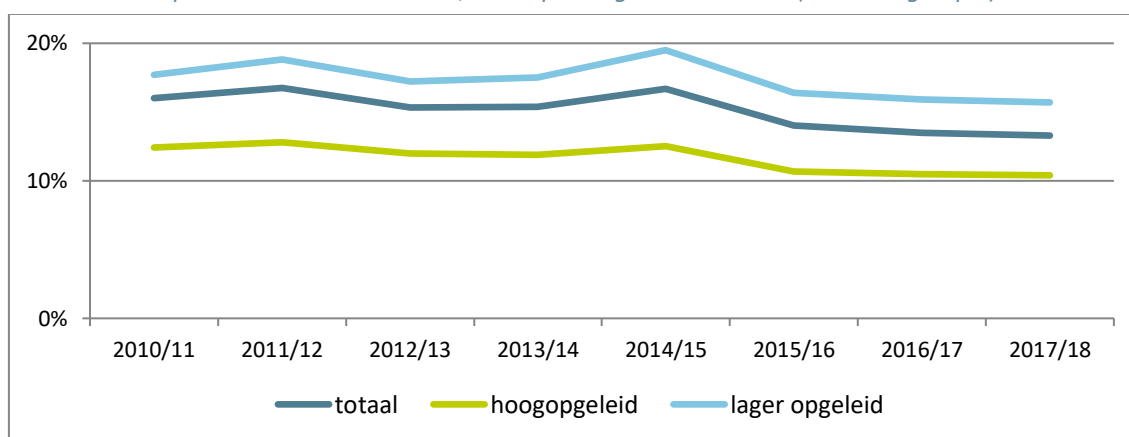
Vervolgens hebben we gekeken naar de mate van over- en onderpositionering. Indien de positie in leerjaar 1 lager is dan de eindtoetsscore beschouwen we dat als onderpositionering. Als de positie in leerjaar 1 hoger is dan de eindtoetsscore beschouwen we dat als overpositionering. Daarbij hanteren we dezelfde onderverdeling als bij de mate van over- en onderpositionering in relatie tot het schooladvies.

Tabel 5.9 Percentages leerlingen over- en onderpositionering in leerjaar 1 vo ten opzichte van eindtoetsscore (cohorten groep 8)

mate van over- /onderpositionering	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
zeer sterke overpositionering	3%	3%	4%	4%	5%	6%	8%	8%
sterke overpositionering	6%	6%	7%	7%	8%	9%	10%	9%
bepaalde overpositionering	21%	20%	20%	20%	16%	19%	19%	20%
positie leerjaar 1 vo stemt overeen met eindtoetsscore	35%	36%	36%	36%	35%	34%	36%	34%
bepaalde onderpositionering	19%	19%	18%	17%	18%	17%	14%	15%
sterke onderpositionering	10%	11%	10%	10%	9%	8%	9%	9%
zeer sterke onderpositionering	6%	6%	5%	5%	7%	6%	4%	4%

Een ruime meerderheid van de leerlingen komt in het eerste jaar van het vo terecht op een positie die hoogstens een half niveau afwijkt van de score die de eindtoets aangeeft (aflopend van 75% voor het groep 8 cohort uit 2010/11 tot 69% voor het cohort uit 2017/18). Deze percentages zijn iets lager dan die voor de vergelijking tussen de onderwijspositie in leerjaar 1 vo en het schooladvies. De plaatsing van leerlingen in leerjaar 1 vo is dus iets vaker in overeenstemming met het schooladvies dan met de eindtoets.

Figuur 5.6 Percentages leerlingen sterke en zeer sterke onderpositionering in leerjaar 1 vo ten opzichte van eindtoetsscore, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)

Het percentage leerlingen met (zeer) sterke onderpositionering in vergelijking met de eindtoetscore laat voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2014/15 een grillig beeld zien. Sinds de invoering van de nieuwe regelgeving is het percentage leerling met (zeer) sterke onderpositionering in vergelijking met de eindtoetscore afgenomen van 17 procent voor het cohort van 2014/15 tot 13 procent voor het cohort uit 2017/18.

Bij leerlingen met lager opgeleide ouders is er vaker sprake van (zeer) sterke onderpositionering dan bij leerlingen met hoogopgeleide ouders. Het verschil is nagenoeg constant voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2017/18 (tussen de 5 en 6 procentpunten).

5.4 Tevredenheid ouders/leerlingen over plaatsing in vo en mening scholen

5.4.1 Ouders en leerlingen

Een zeer ruime meerderheid van de leerlingen (94%) die in het schooljaar 2018/19 begonnen zijn in het vo zit op de school die zij als eerste voorkeur hadden opgegeven. 3 procent van de leerlingen zit op de school die de tweede voorkeur was en 2 procent op een school die niet de eerste of tweede voorkeur had.

Tabel 5.10 Zit uw kind op de vo-school die als eerste voorkeur was opgegeven (meting 2018)

	% ouders 2017/18
ja	94%
nee, op de school die de tweede voorkeur was	3%
nee, op een andere school	2%
weet ik niet meer	1%

Aan de ouders met kinderen die niet op de school van hun eerste voorkeur zitten, hebben we gevraagd of het snel duidelijk was naar welke school hun kind wel kon, nadat bekend was dat de school met de eerste voorkeur niet mogelijk was. Van deze groep ouders vond 79 procent dit snel duidelijk (eerste meting 87%) en 18 procent vond dit lang duren (eerste meting 9%).

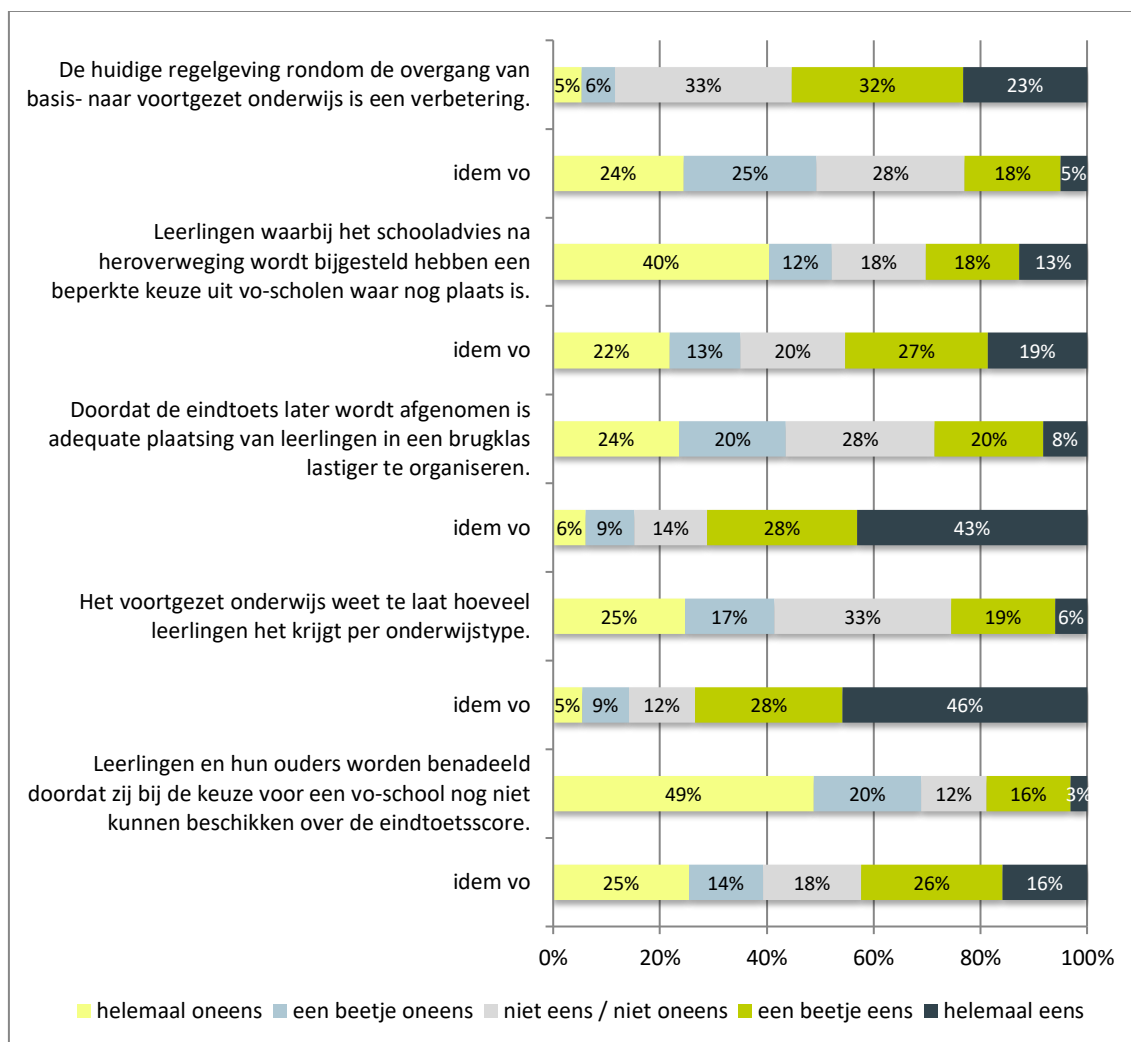
Net als aan de vo-scholen, hebben we ook aan de ouders gevraagd of vo-school bij plaatsing van hun kind op een bepaald niveau rekening heeft gehouden met hun wensen. Volgens 72 procent van de ouders is dat het geval, volgens 18 procent niet en 10 procent weet het niet meer. De ervaring van de ouders is op dit punt vergelijkbaar met de antwoorden van de vo-scholen. De helft van de vo-scholen met verschillende brugklastypen (50%) houdt bij de plaatsing van leerlingen in een bepaald brugklastype geen rekening met de wens van ouders of leerlingen. Van de totale groep vo-scholen betreft dit ongeveer 37 procent. Dat betekent dat 73 procent van de vo-scholen wel rekening houdt met de wens van ouders en/of leerlingen of dat dit niet van toepassing is omdat alle brugklassen hetzelfde zijn.

Tot slot hebben we aan de ouders gevraagd of hun kind tevreden is met de vo-school waar het zit. Vrijwel alle ouders (96%) geven aan dat hun kind tevreden is, 3 procent weet het nog niet en 1 procent zou liever op een andere school zitten.

5.4.2 Scholen

We hebben bas- en vo-scholen een aantal uitspraken voorgelegd die betrekking hebben op de plaatsing in het vo en de nieuwe regelgeving daarvoor.

Figuur 5.7 Mening scholen over uitspraken plaatsing en nieuwe regelgeving (meting 2018)

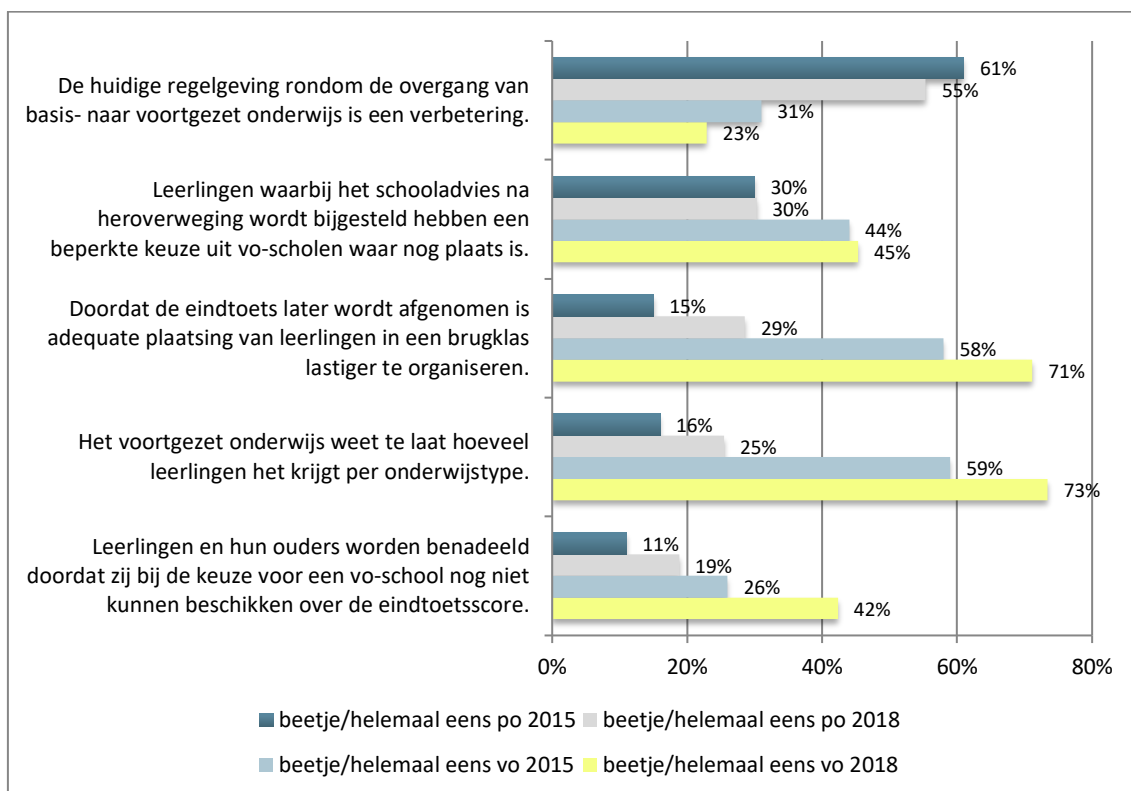
Voor alle uitspraken geldt dat de bao-scholen positiever zijn over de nieuwe regelgeving dan de vo-scholen. Bij de uitspraak die positief geformuleerd is, is een groter deel van bao-scholen het er mee eens. Zo is 55 procent van de bao-scholen het eens met de uitspraak dat de huidige regelgeving rondom de overgang van bao naar vo een verbetering is, terwijl dit percentage in het vo maar 23 procent is. De overige uitspraken zijn negatief geformuleerd. Voor deze uitspraken geldt dat een groter percentage vo-scholen dan bao-scholen het er een beetje/helemaal mee eens is. In verhouding het minst positief zijn de vo-scholen over de uitspraken die te maken hebben met de toelating en plaatsing van leerlingen. Met de uitspraak dat het voortgezet onderwijs te laat weet hoeveel leerlingen ze krijgt per onderwijstype is 73 procent van de vo-scholen het eens (bao 25%) en met de uitspraak dat een adequate plaatsing van leerlingen in een brugklas lastiger is te organiseren doordat de eindtoets later wordt afgenomen is 71 procent van de vo-scholen het eens (bao 29%).

In het bao zien we bij twee uitspraken een verschil tussen scholen uit gebieden met een andere mate van stedelijkheid. Het betreft de uitspraken dat leerlingen met een bijgesteld schooladvies een beperkte keuze hebben uit vo-scholen waar nog plaats is en dat leerlingen en ouders bij de schoolkeuze worden benadeeld omdat zij nog niet kunnen beschikken over de eindtoetscore. Naarmate bao-scholen in een meer stedelijk gebied staan, is het percentage scholen dat het er mee eens is groter. In het vo zien we

dat percentage vo-scholen uit de G4 dat deze twee uitspraken onderschrijft groter is dan het percentage scholen uit de G33 en de overige gemeenten.

Alle uitspraken overziend, kan de nieuwe regelgeving op steun van de bao-scholen rekenen. Met de positieve uitspraak is iets meer dan de helft van de bao-scholen het een beetje/helemaal eens en met de negatieve uitspraken is een minderheid van 19 procent tot 30 procent van de bao-scholen het eens. In het vo is het beeld minder positief. Met de positief geformuleerde uitspraak is 23 procent het een beetje/helemaal eens en met twee van de vier negatief geformuleerde uitspraken worden onderschreven door ruim 70 procent van de vo-scholen.

Figuur 5.8 *Mening scholen over uitspraken plaatsing en nieuwe regelgeving (meting 2015 en 2018)*

Overwegend is het oordeel bij de laatste meting minder gunstig dan bij de eerste meting. Bij de bao-scholen zien we de opvallendste verschillen tussen de eerste en de laatste meting bij de uitspraken die gaan over de toelating en plaatsing van leerlingen in het vo. Het percentage bao-scholen dat het een beetje/helemaal eens is met de uitspraak dat een adequate plaatsing van leerlingen lastiger is te organiseren door de latere afname van de eindtoets, neemt toe van 15 procent tot 29 procent. Bij de uitspraak dat het voortgezet onderwijs te laat weet hoeveel leerlingen ze krijgen, zien we een toename van 16 procent naar 25 procent. Bij deze twee uitspraken zien we ook in het vo een toename van het percentage scholen dat het er een beetje/helemaal mee eens is. Verder is in het vo ook bij de uitspraak dat leerlingen en hun ouders worden benadeeld doordat ze bij de eindtoetsscore nog niet kunnen beschikken over de eindtoetsscore het verschil tussen de eerste en laatste meting groot. In 2015 is 26 procent van de vo-scholen het er een beetje/helemaal mee eens en in 2018 42 procent.

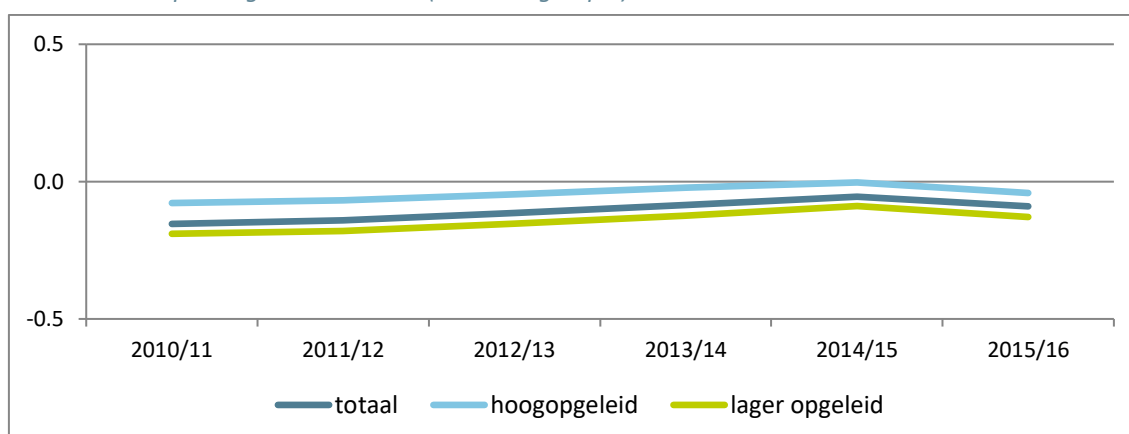
5.5 Schoolloopbaan in eerste drie jaar vo

In paragraaf 5.3 hebben we aandacht besteed aan de positie in het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs. Daarbij hebben we gekeken naar de relatie tussen enerzijds de positie in leerjaar 1 vo en anderzijds het schooladvies en de eindtoetscore. In deze paragraaf doen we hetzelfde voor de positie in het derde leerjaar van het vo. Verder kijken we ook in hoeverre deze positie in het derde leerjaar vo overeenkomt met de positie in het eerste leerjaar van het vo of dat er sprake is van op- of afstroom. Tot slot kijken we naar vertraging in het vo.

5.5.1 Relatie schooladvies en plaatsing in leerjaar 3 vo

We maken hier gebruik van dezelfde systematiek als in paragraaf 5.3. We hebben gekeken in hoeverre het schooladvies en de onderwijspositie in leerjaar 3 overeenkomen.⁴⁰ De waarde 0 geeft aan dat er sprake is van exacte overeenstemming tussen het schooladvies en de positie in leerjaar 1. Een positief cijfer geeft aan dat er sprake is van overpositionering, ofwel dat de onderwijspositie in leerjaar 3 hoger is dan het gegeven schooladvies. Bij een negatief cijfer is er sprake van onderpositionering, ofwel de onderwijspositie in leerjaar 3 is lager dan het schooladvies.

Figuur 5.9 Overeenstemming tussen schooladvies en onderwijspositie leerjaar 3 vo, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)

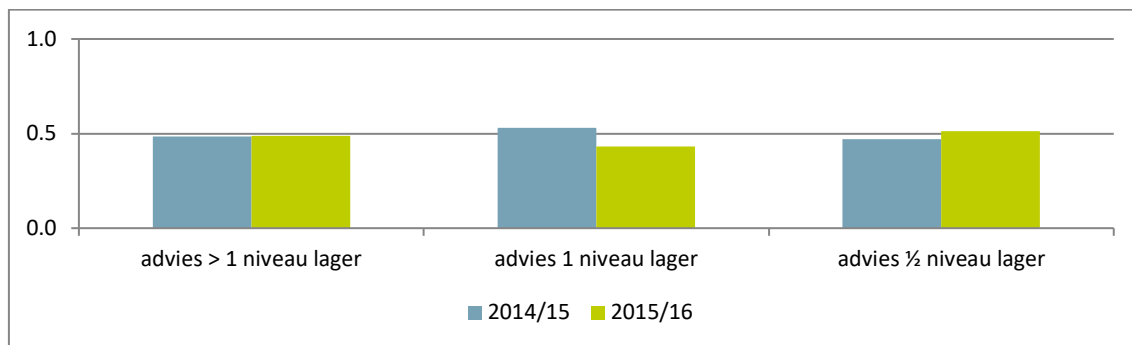
Het gemiddelde verschil tussen het schooladvies en de onderwijspositie in leerjaar 3 vo is in alle jaren (zeer) klein. In alle jaren is er gemiddeld sprake van een lichte onderpositionering. De onderpositionering is iets groter bij leerlingen van lager opgeleide ouders dan bij leerlingen van hoogopgeleide ouders.

Sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving moet het schooladvies heroverwogen worden als dit lager is dan de eindtoetscore. Op basis van deze heroverweging kan het oorspronkelijke schooladvies worden bijgesteld. Een interessante vraag is dan ook hoe de positie in het derde leerjaar van het vo is voor leerlingen met een bijgesteld advies. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, kijken we naar de groep leerlingen met een heroverweging. Binnen deze groep kan een onderscheid gemaakt worden in drie subgroepen leerlingen: leerlingen met een oorspronkelijk advies dat meer dan één niveau onder hun eindtoetscore lag, leerlingen met een oorspronkelijk advies dat één niveau onder hun eindtoetscore lag en leerlingen met een oorspronkelijk schooladvies dat een half niveau onder hun

⁴⁰ Bij vertraagde leerlingen is de onderwijspositie in leerjaar 3 verminderd met 1 punt.

eindtoetscore lag. Voor elke subgroep leerlingen hebben we een vergelijking gemaakt tussen leerlingen met en zonder een bijgesteld advies.

Figuur 5.10 *Verskil tussen onderwijspositie in leerjaar 3 tussen leerlingen met en zonder bijgesteld schooladvies (cohorten groep 8)*

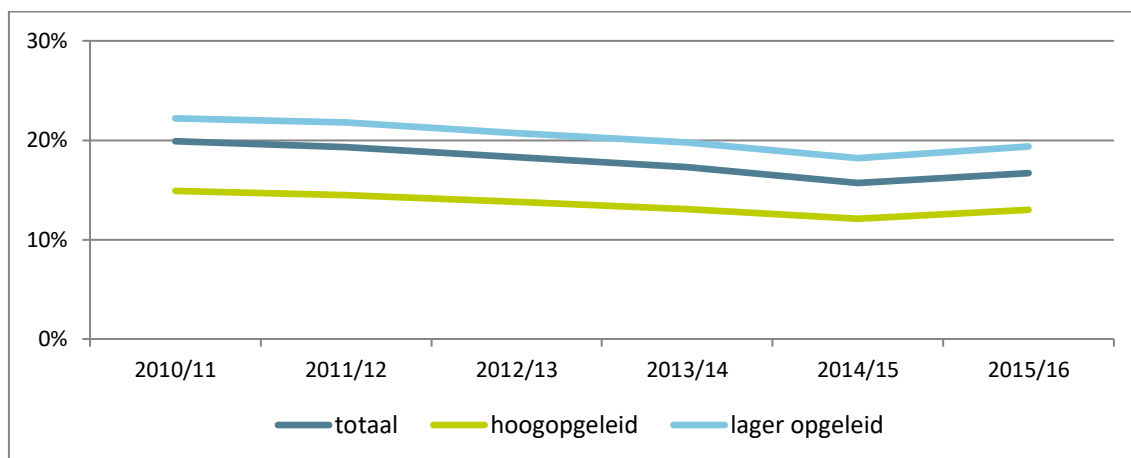
Leerlingen met een bijgesteld schooladvies zitten in het derde leerjaar vo gemiddeld genomen ongeveer een half niveau hoger dan vergelijkbare leerlingen zonder bijstelling. Bijstelling van het schooladvies draagt dus positief bij aan de positie in leerjaar 3 van het vo.

Tabel 5.11 *Percentages leerlingen over- en onderpositionering in leerjaar 3 vo ten opzichte van schooladvies (cohorten groep 8)*

mate van over-/onderpositionering	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
zeer sterke overpositionering	1%	1%	1%	1%	1%	1%
sterke overpositionering	8%	8%	9%	10%	11%	9%
beperkte overpositionering	12%	11%	11%	9%	8%	9%
positie leerjaar 3 vo stemt overeen met het advies	44%	47%	50%	53%	56%	54%
beperkte onderpositionering	15%	14%	12%	10%	8%	10%
sterke onderpositionering	14%	14%	14%	14%	13%	13%
zeer sterke onderpositionering	6%	5%	4%	4%	3%	4%

Een ruime meerderheid van de leerlingen komt in het derde leerjaar vo terecht op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt van het schooladvies. Dit percentage is redelijk stabiel in de loop van de tijd, ongeveer 72 procent.

Figuur 5.11 Percentages leerlingen sterke en zeer sterke onderpositionering in leerjaar 3 vo ten opzichte van schooladvies, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)

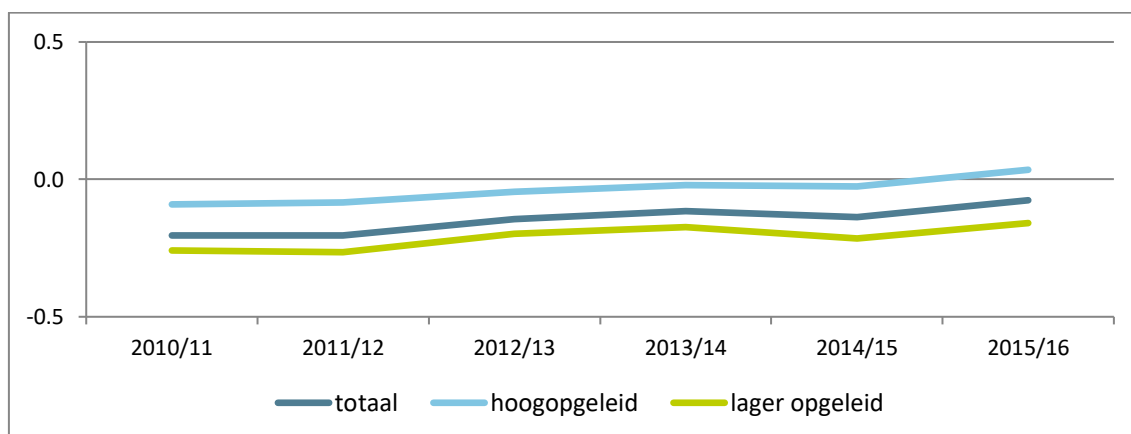

Het percentage leerlingen dat in het derde leerjaar van het vo (zeer) sterk ondergepositioneerd is ten opzichte van het schooladvies is daalt geleidelijk voor de groep 8 cohort uit 2010/11 tot en met 2014/15 (van 20% naar 16%). Het percentage (zeer) sterk ondergepositioneerde leerlingen in leerjaar 3 van het vo is daarmee voor het eerste cohort vallend onder de nieuwe wet- en regelgeving lager dan in de jaren daarvoor. Voor het groep 8 cohort uit 2015/16 stijgt het percentage weer licht (naar 17%).

Leerlingen met lager opgeleide ouders zijn vaker (zeer) sterk ondergepositioneerd dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Het verschil neemt zeer licht af voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2014/15 (ongeveer 1 procentpunt).

5.5.2 Relatie eindtoetscore en plaatsing in leerjaar 3 vo

Figuur 5.12 Overeenstemming tussen eindtoetscore en onderwijspositie leerjaar 3 vo, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)

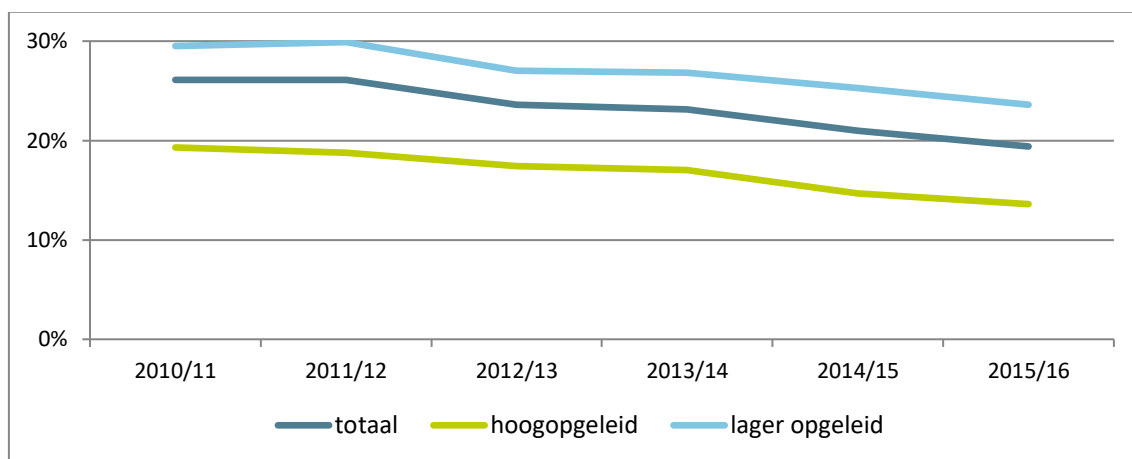
Het gemiddelde verschil tussen de eindtoetscore en de onderwijspositie in leerjaar 3 vo is kleiner geworden de afgelopen jaren. Met name voor het groep 8 cohort uit 2015/16, het tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving is het gemiddeld verschil klein. In alle jaren is er gemiddeld genomen sprake van enige onderpositionering. Dat geldt in iets sterkere mate voor leerlingen van lager opgeleide ouders dan voor leerlingen van hoogopgeleide ouders.

Tabel 5.12 Percentages leerlingen over- en onderpositionering in leerjaar 3 vo ten opzichte van eindtoetsscore (cohorten groep 8)

mate van over- /onderpositionering	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
zeer sterke overpositionering	3%	3%	4%	4%	5%	5%
sterke overpositionering	9%	8%	10%	10%	8%	10%
bepaalde overpositionering	12%	12%	12%	12%	15%	16%
positie leerjaar 3 vo stemt overeen met eindtoetsscore	37%	38%	39%	39%	33%	33%
bepaalde onderpositionering	14%	13%	13%	12%	19%	17%
sterke onderpositionering	18%	19%	17%	17%	13%	12%
zeer sterke onderpositionering	8%	7%	7%	6%	8%	8%

Een meerderheid van de leerlingen komt in het derde leerjaar vo terecht op een positie ten hoogste een half niveau afwijkt van de eindtoetsscore. Dit percentage is voor de groep 8 cohorten 2014/15 en 2015/16, die vallen onder de nieuwe wet- en regelgeving, groter dan voor de eerdere cohorten (respectievelijk ongeveer 66% en ongeveer 63%). Het percentage leerlingen dat in leerjaar 3 van het vo een 'passende' onderwijspositie heeft op basis van de eindtoetsscore is in alle jaren lager dan op basis van het schooladvies (ruim 70%, zie tabel 5.11). Het schooladvies lijkt een betere voorspeller voor de onderwijspositie in leerjaar 3 van het vo dan de eindtoetsscore.

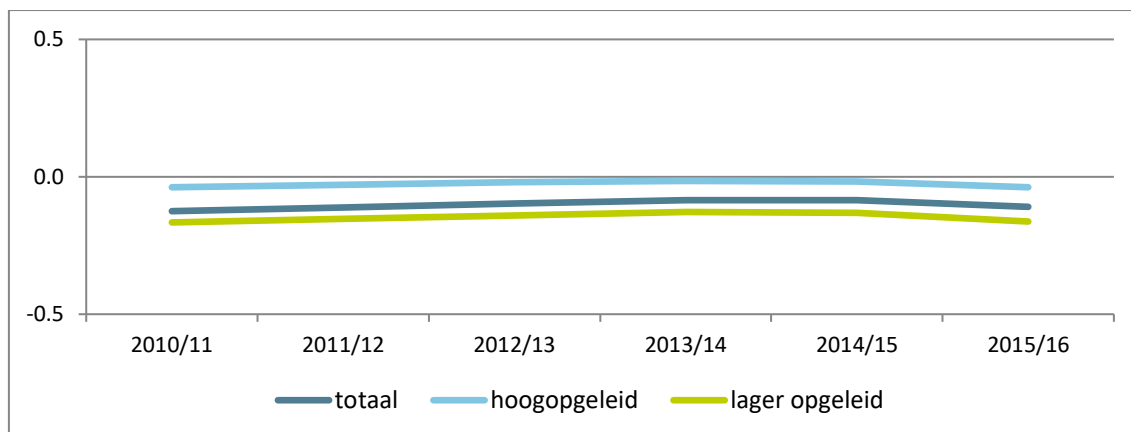
Figuur 5.13 Percentages leerlingen sterke en zeer sterke onderpositionering in leerjaar 3 vo ten opzichte van eindtoetsscore, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)

Het percentage leerlingen dat in het derde leerjaar van het vo (zeer) sterk ondergepositioneerd is ten opzichte van de eindtoetsscore daalt de afgelopen vier jaar van 26 procent naar 19 procent. De daling die zich voordoet vanaf het groep 8 cohort uit 2011/12, zet zich door na invoering van de nieuwe wet- en regelgeving. Bij leerlingen met lager opgeleide ouders is er vaker sprake van een (zeer) sterke onderpositionering. Het verschil is nagenoeg constant voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2015/16.

5.5.3 Relatie plaatsing in leerjaar 1 en leerjaar 3 vo

Figuur 5.14 Overeenstemming tussen onderwijspositie in leerjaar 1 en leerjaar 3 vo, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)

Gemiddeld genomen is de positie in leerjaar 3 van het vo iets lager dan de positie in leerjaar 1 van het vo voor de cohorten uit 2010/11 tot en met 2015/16. Gemiddeld is er dus sprake van een beperkte afstroom in de eerste drie leerjaren van het vo. Dat geldt iets sterker voor leerlingen van lager opgeleide ouders dan voor leerlingen van hoogopgeleide ouders. Het verschil tussen leerlingen van hoogopgeleide ouders en van lager opgeleide ouders is de afgelopen vier jaar constant.

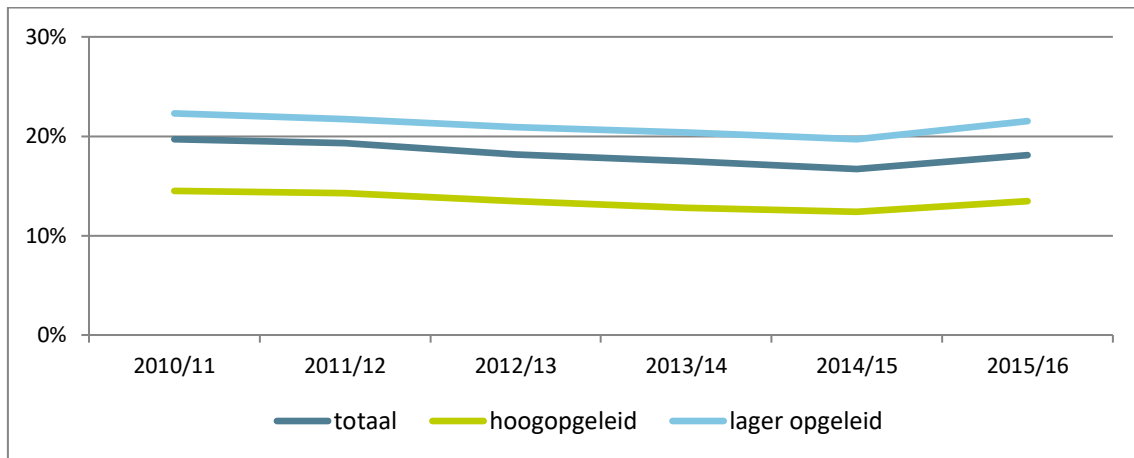
Vervolgens hebben we gekeken naar de mate van op- en afstroom. Indien de positie in leerjaar 3 lager is dan die in leerjaar 1 vo beschouwen we dat als afstroom. Als de positie in leerjaar 3 vo hoger is dan de positie in leerjaar 1 vo beschouwen we dat als opstroom. Daarbij hanteren we dezelfde onderverdeling als bij de mate van over- en onderpositionering (zie paragraaf 5.3.1 voor een toelichting).

Tabel 5.13 Percentages leerlingen op- en afstroom in leerjaar 3 vo ten opzichte van leerjaar 1 vo (cohorten groep 8)

mate van over- /onderpositionering	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
zeer sterke opstroom	2%	2%	2%	2%	2%	2%
sterke opstroom	9%	9%	9%	9%	9%	8%
beperkte opstroom	15%	14%	14%	14%	14%	13%
positie in leerjaar 1 en 3 vo stemmen overeen	37%	39%	40%	42%	43%	42%
beperkte afstroom	18%	17%	16%	16%	16%	16%
sterke afstroom	14%	14%	14%	13%	12%	13%
zeer sterke afstroom	6%	5%	5%	4%	4%	6%

Een zeer ruime meerderheid van de leerlingen zit in het derde leerjaar van het vo op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt van de positie in leerjaar 1. Dit percentage stijgt de afgelopen jaren zeer licht van 69 procent naar 71 procent.

Figuur 5.15 Percentages leerlingen sterke en zeer sterke afstroom in leerjaar 3 vo ten opzichte van leerjaar 1 vo, naar opleidingsniveau ouders (cohorten groep 8)

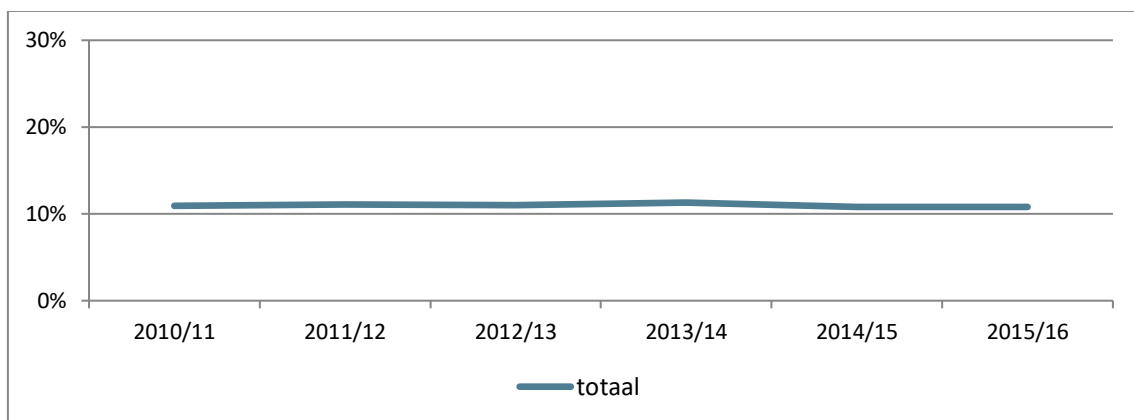

Het percentage leerlingen dat in de eerste drie jaar van het vo één niveau of meer is afgestroomd is zeer licht gedaald de afgelopen vier jaar (van 20% naar 18%). Bij het groep 8 cohort uit 2014/15 (eerste cohort vallend onder de nieuwe wet- en regelgeving) is het percentage het laagst (bijna 17%). Bij het cohort uit 2015/16 is het percentage weer licht gestegen (tot ruim 18%).

Leerlingen met lager opgeleide ouders stromen vaker één niveau of meer af dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Het verschil is nagenoeg constant voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2015/16 (ongeveer 8 procentpunten).

Het percentage leerlingen dat in de eerste drie jaar van het vo meer dan één niveau is afgestroomd daalt voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2014/15 zeer licht van 5,6 procent naar 4,3 procent. Bij het cohort uit 2015/16 is het weer gestegen naar 5,6 procent. Leerlingen met een bijgesteld advies zijn iets vaker meer dan één niveau afgestroomd dan leerlingen met een heroverweging zonder bijgesteld advies (een verschil van bijna 2 procentpunten).

Figuur 5.16 Percentages leerlingen sterke en zeer sterke opstroom in leerjaar 3 vo ten opzichte van leerjaar 1 vo (cohorten groep 8)

Het percentage leerlingen dat in de eerste drie jaar van het vo één niveau of meer is opgestroomd is stabiel de afgelopen jaren (ongeveer 11%). Er zijn hierbij geen verschillen tussen leerlingen met hoog en met lager opgeleide ouders.

5.5.4 Vertraging in vo

Onder vertraging in het vo verstaan we leerlingen die vanaf de start in het vo tot en met de overgang naar het derde jaar in het vo blijven zitten. Het percentage leerlingen dat vertraging oploopt is nagenoeg constant voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2015/16 (rond de 8%). Leerlingen met lager opgeleide ouders lopen iets vaker vertraging op dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Het verschil stijgt zeer licht en geleidelijk voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2015/16 (van 1,6 procentpunten naar 2,6 procentpunten).

Voor leerlingen met een heroverweging hebben we een vergelijking gemaakt tussen leerlingen met en zonder bijgesteld advies. Leerlingen met een bijstelling lopen iets vaker vertraging op dan leerlingen zonder bijstelling. Het verschil bedraagt 1,8 procentpunten voor het groep 8 cohort 2014/15 en 0,8 procentpunten voor het cohort uit 2015/16.

5.6 Samenvatting

Hoofdpijnen effectonderzoek: veranderingen sinds invoering nieuwe wet- en regelgeving

Sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving zien we aantal veranderingen ten opzichte van de periode ervoor. Deze veranderingen wijzen op een lichte verbetering van de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs. Zo zien we dat bijstellingen een positieve bijdrage leveren aan de schoolloopbaan van leerlingen. Verder is er voor de cohorten leerlingen die vallen onder de nieuwe wet- en regelgeving in vergelijking met eerdere cohorten leerlingen sprake van:

- Een grotere overeenstemming tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 1 van het vo en anderzijds het schooladvies en de eindtoetsscore. Blijkend uit onder meer een lager percentage leerlingen dat (meer dan) een heel niveau onder het schooladvies en de eindtoetsscore geplaatst wordt.
- Een grotere overeenstemming tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 3 van het vo en anderzijds het schooladvies en de eindtoetsscore. Blijkend uit onder meer:
  - Een lager percentage leerlingen met een onderwijspositie (meer) dan een half niveau onder het schooladvies (met name voor het eerste cohort leerlingen vallend onder de nieuwe regelgeving).
  - Een lager percentage leerlingen met een onderwijspositie (meer) dan een half niveau onder de eindtoetsscore.
- Een verbetering van de doorstroom in de eerste drie jaar in het vo. Blijkend uit onder meer een lager percentage leerlingen dat één niveau of meer is afgestroomd (met name voor het eerste cohort leerlingen vallend onder de nieuwe regelgeving)

Brugklastypen en plaatsing

Op iets meer dan de helft van de scholen (53%) zijn alle brugklassen meervoudig. Een vijfde van de vo-scholen (20%) heeft alleen enkelvoudige brugklassen en ruim een kwart (27%) van de scholen heeft zowel enkelvoudige als meervoudige brugklassen.

Bij ruim drie kwart zijn niet alle brugklassen hetzelfde. Deze scholen maken, nadat zij een leerling hebben toegelaten, een keuze voor de plaatsing van een leerling in een bepaald brugklatype. Bijna al deze scholen (99%) gebruiken het schooladvies hiervoor. Ook een mondelinge toelichting door de basisschool wordt door meer dan de helft van de scholen (59%) gebruikt als criterium bij plaatsing.

Vo-scholen met brugklastypen van verschillende niveaus gebruiken meerdere criteria voor de plaatsing van leerlingen met een meervoudig advies. Ruim de helft van deze scholen bepaalt de plaatsing op basis van overleg met de basisscholen en/of houdt bij de plaatsing (ook) rekening met de informatie die de basisschool heeft aangeleverd. Plaatsing van leerlingen met een meervoudig schooladvies in een brugklas die overeenkomt met het hoogste type van het schooladvies is bij ruim een derde van de scholen (35%) (ook) een criterium.

De helft van de scholen met verschillende brugklassen houdt bij de plaatsing van leerlingen geen rekening met de wens van ouders en leerlingen. Ruim twee derde van deze vo-scholen (68%) ervaart druk van ouders om een leerling in een hoger brugklatype te plaatsen. In de G4 is deze ervaren druk afgenomen tussen 2015 en 2018. In 2018 ervaren scholen uit de G4 minder druk van ouders dan scholen uit de G33 en de overige gemeenten (57%, 66% en 72%).

Mening scholen en ouders

Volgens de ouders zit een zeer ruime meerderheid van de leerlingen (94%) die in het schooljaar 2018/19 begonnen zijn in het vo zit op de school die zij als eerste voorkeur hadden opgegeven. Vrijwel alle ouders (96%) geven aan dat hun kind tevreden is met de vo-school waar het zit.

Op basis van een aantal uitspraken hebben we gekeken naar de mening van basisscholen en vo-scholen over de nieuwe regelgeving met betrekking tot plaatsing in het vo. In het algemeen geldt dat de basisscholen hierover positiever oordelen van de vo-scholen. Zowel de basisscholen als de vo-scholen oordelen in verhouding het minst positief over de volgende twee uitspraken: een adequate plaatsing van leerlingen is lastiger te organiseren door de latere afname van de eindtoets (beetje/helemaal mee eens basisscholen 29% en vo 71%) en het voortgezet onderwijs weet te laat hoeveel leerlingen ze krijgt (beetje/helemaal mee eens basisscholen 25% en vo 73%). Ook zien we bij beide uitspraken dat scholen tussen 2015 en 2018 kritischer zijn geworden (basisscholen minder positief en vo-scholen negatiever).

Onderwijspositie in leerjaar 1 vo

Gemiddeld genomen is er sprake van een goede overeenstemming tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 1 en anderzijds het schooladvies en de eindtoetsscore. De verschillen in mate van overeenstemming tussen leerlingen met hoogopgeleide en lager opgeleide ouders zijn marginaal (gemiddeld maximaal enkele honderdsten van een volledig onderwijsniveau).

Als we kijken naar de oorspronkelijke adviezen van leerlingen met een heroverweging zien we dat zowel de leerlingen met een bijstelling als de leerlingen zonder bijstelling overgepositioneerd zijn in leerjaar 1 van het vo. De overpositionering van leerlingen met een bijstelling is groter dan die van leerlingen zonder bijstelling. Dit verschil is voor het groep 8 cohort uit 2014/15 iets groter dan in de jaren daarna. Bij leerlingen met een bijstelling is de overpositionering gemiddeld iets meer dan een half onderwijsniveau. Dit duidt erop dat bijstelling van het advies leidt tot een hogere onderwijspositie in leerjaar 1 van het vo.

Een zeer ruime meerderheid van de leerlingen komt in het eerste leerjaar vo terecht op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt van het schooladvies. Dit percentage stijgt voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2017/18, waarbij de stijging na invoering van de nieuwe wet- en regelgeving sterker is dan daarvoor. Conform de leidende rol van het schooladvies bij de overgang van basisonderwijs naar vo is de voorspellende waarde van het schooladvies voor de positie in leerjaar 1 vo daarmee toegenomen.

Ook in vergelijking met de eindtoetsscore zit een ruime meerderheid van de leerlingen in het eerste jaar van het vo op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt (aflopend van 75% voor cohort 2010/11 tot 69% voor cohort 2017/18). Deze percentages zijn iets lager dan die voor de vergelijking tussen de onderwijspositie in leerjaar 1 vo en het schooladvies. De plaatsing van leerlingen in leerjaar 1 vo is dus iets vaker in overeenstemming met het schooladvies dan met de eindtoets.

Het percentage leerlingen met (zeer) sterke onderpositionering in vergelijking met het schooladvies is afgenomen van 11 procent voor het groep 8 cohort uit 2010/11 tot 7 procent voor het cohort uit 2014/15. Vanaf het tweede jaar van de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving is het percentage nagenoeg stabiel. Voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2013/14 is er bij leerlingen met lager opgeleide ouders iets vaker sprake van (zeer) sterke onderpositionering in leerjaar 1 dan bij leerlingen met hoogopgeleide ouders. Voor de cohorten vanaf 2014/15 zien we geen verschillen meer.

De percentages (zeer) sterke onderpositionering in vergelijking met de eindtoetsscore liggen iets hoger dan die in vergelijking met het schooladvies. Sinds de invoering van de nieuwe regelgeving is het percentage leerling met (zeer) sterke onderpositionering in vergelijking met de eindtoetsscore afgenomen van 17 procent voor het cohort van 2014/15 tot 13 procent voor het cohort uit 2017/18. Bij leerlingen met lager opgeleide ouders is er vaker sprake van (zeer) sterke onderpositionering dan bij leerlingen met hoogopgeleide ouders.

Onderwijspositie in leerjaar 3 vo

De gemiddelde verschillen tussen enerzijds de onderwijspositie in leerjaar 3 en anderzijds het schooladvies en de eindtoetsscore zijn klein voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2015/16. In alle jaren is er gemiddeld genomen sprake van een lichte onderpositionering. Deze onderpositionering is iets groter bij leerlingen van lager opgeleide ouders dan bij leerlingen van hoogopgeleide ouders. De gemiddelde mate van onderpositionering in vergelijking met de eindtoetsscore is iets kleiner geworden de afgelopen jaren. Met name voor het groep 8 cohort uit 2015/16, het tweede jaar van de nieuwe wet- en regelgeving, is het gemiddelde verschil tussen de onderwijspositie in leerjaar 3 vo en de eindtoetsscore zeer klein.

Leerlingen met een bijgesteld schooladvies zitten in het derde leerjaar vo gemiddeld genomen ongeveer een half niveau hoger dan vergelijkbare leerlingen zonder bijstelling. Bijstelling van het schooladvies draagt dus positief bij aan de positie in leerjaar 3 van het vo.

Een ruime meerderheid van de leerlingen komt in het derde leerjaar vo terecht op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt van het schooladvies. Dit percentage is redelijk stabiel in de loop van de tijd, ruim 70 procent. In vergelijking met de eindtoetsscore zit eveneens een meerderheid van de leerlingen in het derde leerjaar van het vo op een positie ten hoogste een half niveau afwijkt. Dit percentage is groter voor de groep 8 cohorten 2014/15 en 2015/16, die vallen onder de nieuwe wet- en regelgeving, dan voor de eerdere cohorten (respectievelijk ongeveer 66% en ongeveer 63%). Hiermee is

het percentage leerlingen dat in leerjaar 3 van het vo een 'passende' onderwijspositie heeft op basis van de eindtoetsscore in alle jaren lager dan op basis van het schooladvies.

Het percentage leerlingen dat in het derde leerjaar van het vo (zeer) sterk ondergepositioneerd is ten opzichte van het schooladvies is, daalt geleidelijk voor de groep 8 cohort uit 2010/11 tot en met 2014/15 (van 20% naar 16%). Het percentage (zeer) sterk ondergepositioneerde leerlingen in leerjaar 3 van het vo is daarmee voor het eerste cohort vallend onder de nieuwe wet- en regelgeving lager dan in de jaren daarvoor. Voor het groep 8 cohort uit 2015/16 stijgt het percentage weer licht (naar 17%).

Het percentage leerlingen dat in het derde leerjaar van het vo (zeer) sterk ondergepositioneerd is ten opzichte van de eindtoetsscore daalt de afgelopen vier jaar van 26 procent naar 19 procent. De daling die zich voordoet vanaf het groep 8 cohort uit 2011/12, zet zich voort na invoering van de nieuwe wet- en regelgeving.

Het percentage (zeer) sterk ondergepositioneerde leerlingen in vergelijking met de eindtoetsscore is in alle jaren hoger dan het percentage in vergelijking met het schooladvies. Leerlingen met lager opgeleide ouders zijn vaker (zeer) sterk ondergepositioneerd dan leerlingen met hoogopgeleide ouders.

Op- en afstroom

Gemiddeld genomen is de positie in leerjaar 3 van het vo iets lager dan de positie in leerjaar 1 van het vo voor de groep 8 cohorten uit 2010/11 tot en met 2015/16. Gemiddeld is er dus sprake van een beperkte afstroom in de eerste drie leerjaren van het vo. Dat geldt iets sterker voor leerlingen van lager opgeleide ouders dan voor leerlingen van hoogopgeleide ouders. Het verschil tussen leerlingen van hoogopgeleide ouders en van lager opgeleide ouders is de afgelopen vier jaar constant.

Een zeer ruime meerderheid van de leerlingen zit in het derde leerjaar vo op een positie die ten hoogste een half niveau afwijkt van de positie in het eerste leerjaar. Dit percentage stijgt de afgelopen jaren zeer licht van 69 procent naar 71 procent.

Het percentage leerlingen dat in de eerste drie jaar van het vo minimaal een heel niveau is afgestroomd is zeer licht gedaald de afgelopen vier jaar (van 20% naar 18%). Bij het groep 8 cohort uit 2014/15 (eerste cohort vallend onder de nieuwe wet- en regelgeving) is het percentage het laagst (bijna 17%). Bij het cohort uit 2015/16 is het percentage weer licht gestegen (tot ruim 18%). Leerlingen met lager opgeleide ouders stromen vaker één niveau of meer af dan leerlingen met hoogopgeleide ouders.

Het percentage leerlingen dat in de eerste drie jaar van het vo één niveau of meer is opgestroomd is stabiel de afgelopen jaren (ongeveer 11%).

Vertraging

Het percentage leerlingen dat vertraging oploopt is nagenoeg constant voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2015/16 (rond de 8%). Leerlingen met lager opgeleide ouders lopen iets vaker vertraging op dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Het verschil stijgt zeer licht en geleidelijk voor de groep 8 cohorten van 2010/11 tot en met 2015/16 (van 1,6 procentpunten naar 2,6 procentpunten).

Voor leerlingen met een heroverweging hebben we een vergelijking gemaakt tussen leerlingen met en zonder bijgesteld advies. Leerlingen met een bijstelling lopen iets vaker vertraging op dan leerlingen

zonder bijstelling. Het verschil bedraagt 1,8 procentpunten voor het groep 8 cohort 2014/15 en 1,8 procentpunten voor het cohort uit 2015/16.

Leerlingen met bijgestelde adviezen in het vo

Een vergelijking tussen leerlingen met een bijgesteld advies en leerlingen met een heroverweging zonder bijgesteld advies laat het volgende zien:

1. Leerlingen met een bijstelling worden in het eerste jaar van het vo hoger geplaatst dan leerlingen zonder bijstelling.
2. Leerlingen met een bijgesteld advies zijn in het derde jaar van het vo iets vaker meer dan één niveau afgestroomd dan leerlingen zonder bijstelling.
3. Leerlingen met een bijgesteld advies lopen tot en met de overgang naar het derde jaar van het vo iets vaker vertraging op dan leerlingen zonder bijstelling.
4. Leerlingen met een bijstelling zitten in het derde leerjaar van het vo gemiddeld genomen ongeveer een half niveau hoger dan leerlingen zonder bijstelling.

Een hogere onderwijspositie in leerjaar 1 vo (effect 1) beschouwen we als een positief effect voor de schoolloopbaan van leerlingen. Afstroom (effect 2) en vertraging (effect 3) hebben echter een negatief effect op de schoolloopbaan van leerlingen. Dit negatieve effect is echter kleiner dan het positieve effect. Dat blijkt uit de hogere onderwijspositie van leerlingen met een bijstelling in leerjaar 3 vo. Op basis hiervan concluderen we dat bijstellingen een positieve bijdrage leveren aan de schoolloopbaan van leerlingen. Daarmee is niet gezegd dat dit effect groter wordt als meer leerlingen een bijstelling krijgen. Meer bijstellingen zouden ook kunnen leiden tot grotere negatieve effecten. Om daar meer zicht op te krijgen, zijn gegevens nodig van meer dan de twee cohorten leerlingen die het derde leerjaar vo bereikt hebben sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving.

6 Samenwerking scholen voor basis- en voortgezet onderwijs

Op verzoek van het ministerie van OCW heeft Oberon in de eerste helft van 2016 een onderzoek uitgevoerd naar plaatsingswijzers waarin basisscholen afspraken maken over de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs.⁴¹ De term 'plaatsingswijzer' is hierbij ruim opgevat; het kan bijvoorbeeld gaan om procesbeschrijvingen van aanmelding, toelating en plaatsing en om documenten die toetsnormen beschrijven op basis waarvan basisscholen hun schooladviezen opstellen of ondersteunen richting het VO. In de praktijk worden naast de term 'plaatsingswijzers' vele andere termen gebruikt zoals handboek overgang po-vo, kernprocedure po-vo, bovo-procedure en protocol overgang primair naar voortgezet onderwijs. In het onderzoek naar plaatsingswijzers hebben we aandacht besteed aan afspraken over de advisering, de plaatsing in het vo en de inhoud en overdracht van het OKR. Ook in voorliggend onderzoek hebben we gevraagd naar afspraken tussen basisonderwijs- en voortgezet onderwijs-scholen. Er zijn twee verschillen tussen voorliggend onderzoek en het onderzoek naar de plaatsingswijzers. In dit laatste onderzoek hebben we ons beperkt tot afspraken die schriftelijk zijn vastgelegd door veelal grote groepen scholen. In voorliggend onderzoek richten we ons op alle afspraken, dus ook bijvoorbeeld mondelinge afspraken en afspraken tussen twee scholen. Ten tweede heeft het onderzoek naar de plaatsingswijzers meer verdiepende informatie opgeleverd, met name omdat interviews daartoe meer mogelijkheden bieden dan vragenlijsten.

6.1 Afspraken

6.1.1 Aantal scholen met afspraken

De basisonderwijs-scholen hebben we gevraagd of zij afspraken hebben gemaakt met voortgezet onderwijs-scholen over de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs. En aan de voortgezet onderwijs-scholen was de vraag of zij deze afspraken hebben met basisonderwijs-scholen.

Tabel 6.1 Afspraken over de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs (meting 2018)

	% basisonderwijs-scholen 2017/18	% voortgezet onderwijs-scholen 2017/18
Ja, er zijn op regionaal niveau afspraken.	29%	32%
Ja, onze school heeft afspraken met de meerderheid van de voortgezet onderwijs-scholen.	26%	39%
Ja, er zijn op gemeentelijk niveau afspraken.	21%	16%
Ja, onze school heeft afspraken met een of enkele voortgezet onderwijs-scholen.	15%	3%
Nee	10%	10%

Van de basisonderwijs-scholen geeft 29 procent aan op regionaal afspraken te hebben gemaakt over de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs en 26 procent met de meerderheid van de voortgezet onderwijs-scholen. Voor de voortgezet onderwijs-scholen bedragen deze percentages respectievelijk 32 procent en 39 procent. Van de basisonderwijs-scholen heeft 21 procent op gemeentelijk niveau afspraken gemaakt en van de voortgezet onderwijs-scholen 16 procent. Afspraken met een of enkele

⁴¹ Oomens, M., Ketelaars, M., Aarsen, E. van & Scholten, F. (2016). *Afspraken over de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs*. Utrecht: Oberon.

scholen worden door 15 procent van de bao-scholen gemaakt en door 3 procent van de vo-scholen. Zowel in het bao als in het vo is het percentage scholen dat geen afspraken heeft gemaakt 10 procent. Voor invoering van de nieuwe wet- en regelgeving had een kwart van de bao-scholen geen afspraken gemaakt met vo-scholen over de adviesprocedure.⁴²

Vervolgens hebben we gekeken of er verschillen zijn tussen scholen uit de G4, de G33 en overige gemeenten. Naarmate bao- en vo-scholen in een grotere gemeente liggen, hebben zij vaker afspraken op gemeentelijk niveau gemaakt (bao: G4 61%, G33 41% en overig 11%; vo: G4 51%, G33 15% en overig 6%). Ook zien we in het bao dat scholen vaker afspraken op gemeentelijk niveau hebben naarmate zij in een meer stedelijk gebied liggen.

Regionale afspraken worden daarentegen vaker gemaakt naarmate de gemeentegrootte van bao- en vo-scholen kleiner is (bao: G4 11%, G33 22% en overig 41%; vo: G4 14%, G33 36% en overig 35%). Bao-scholen uit de G33 en de overige gemeenten hebben vaker dan scholen uit de G4 afspraken met de meerderheid van de vo-scholen (respectievelijk 27%, 28% en 3%). In het vo hebben scholen vaker afspraken met meerdere vo-scholen naarmate zij in een kleinere gemeenten liggen (G4 10%, G33 39% en overig 48%).

6.1.2 Inhoud van de afspraken

Aan de scholen met afspraken hebben we gevraagd waarover deze afspraken gaan.

Tabel 6.2 Inhoud afspraken over de overgang van bao naar vo (alleen scholen met afspraken) (meting 2018)

onderwerp	% bao-scholen 2017/18	% vo-scholen 2017/18
'warme overdracht'	94%	90%
overdracht van schriftelijke/digitale gegevens	87%	89%
tijdpad	73%	75%
bronnen waarop het advies gebaseerd wordt	49%	50%
zo min mogelijk gecombineerde (meervoudige) adviezen	33%	38%
procedure voor overaanmeldingen	49%	48%
hoogte van toetsscores voor bepaalde adviezen	36%	23%

'Warme overdracht' wordt het vaakst genoemd als onderwerp waarover bao- en vo-scholen afspraken hebben gemaakt (bao 94% en vo 90%). Ook een zeer ruime meerderheid van de scholen heeft afspraken over de overdracht van schriftelijke/digitale gegevens (bao 87% en vo 89%) en het tijdpad (bao 73% en vo 75%). Afspraken over bronnen waarop het schooladvies gebaseerd wordt, heeft 49 procent van de bao-scholen en 50 procent van de vo-scholen. Bij de eerste meting was dit percentage in het bao hoger, namelijk 62 procent.

Afspraken over het geven van zo min mogelijk meervoudige schooladviezen komen in het bao bij 33 procent van de scholen voor en in het vo bij 38 procent van de scholen. Bij de eerste meting hadden meer scholen deze afspraak, namelijk bao 62 procent en vo 65 procent. Als we niet percenteren op de groep scholen met afspraken, maar op het totaal aantal scholen zijn deze percentages scholen met de afspraak om zo min mogelijk gecombineerde adviezen te geven in 2017/18 in het bao 30 procent en in het vo 34 procent.

⁴² Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisschooladvies*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Afspraken over de hoogte van toetsscores voor bepaalde adviezen heeft in 2017/18 35 procent van de bao-scholen en 23 procent van de vo-scholen. In 2014/15 waren deze percentages hoger, namelijk 47 procent en 33 procent.

Zowel voor de bao-scholen als voor de vo-scholen geldt dat scholen in de G4 vaker afspraken hebben voor procedures voor overaanmelding dan scholen in de G33 en de overige gemeenten. Voor het bao zijn de percentages respectievelijk 86 procent, 49 procent en 44 procent en voor het vo 65 procent, 47 procent en 44 procent. Ook zien we in het bao dat scholen in zeer stedelijke gebieden vaker afspraken hebben over procedure voor overaanmelding dan scholen in de minder stedelijke gebieden.

Als we kijken naar de mate van stedelijkheid blijkt dat bao-scholen uit zeer stedelijke en matig stedelijke gebied vaker afspreken om zo min mogelijk gecombineerde adviezen te geven dan scholen uit zeer stedelijke, weinig stedelijke en niet stedelijke gebieden (41%, 40%, 26%, 26% en 29%). Ook zien we in het bao een verschil naar gemeentegrootte bij het maken van afspraken om zo min mogelijk gecombineerde adviezen te geven. Scholen in de G33 hebben deze afspraak vaker dan scholen in de overige gemeenten en de G4 (48%, 31% en 18%). Dit wijkt af van het beeld in het vo waar scholen in de G33 en de overige gemeenten deze afspraak vaker hebben dan de scholen in de G4 (40%, 41% en 22%).

Verder zien we in het vo dat vmbo-scholen vaker hebben afgesproken om zo min mogelijk gecombineerde adviezen te geven dan havo/vwo-scholen en brede scholengemeenschappen (46%, 35% en 31%).

Bao-scholen die hebben aangegeven dat zij afspraken hebben gemaakt met vo-scholen over het geven van zo min mogelijk meervoudige schooladviezen, hebben we de volgende vraag voorgelegd: indien uw school een leerling wel een gecombineerd schooladvies wil geven, doet u dat dan? Van deze groep scholen geeft 74 procent aan dat te doen, 20 procent geeft aan dat dit wisselt per leerling en 6 procent zegt dit niet te doen. Deze laatste groep bestond bij de tweede meting nog uit 17 procent.⁴³ Het percentage scholen dat als dat nodig is niet tegen de afspraak ingaat, is dus afgenomen.

Aan de scholen met afspraken over de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs hebben we gevraagd of deze afspraken veranderd zijn ten opzichte van het voorgaande jaar. In 2017/18 zijn de afspraken volgens 89 procent van de bao-scholen en 87 procent van de vo-scholen gelijk gebleven. Bij de eerste meting lagen deze percentages een stuk lager, namelijk 60 procent en 50 procent. In de loop van de jaren zijn ze geleidelijk aan gestegen. Dit komt waarschijnlijk omdat de nieuwe wet- en regelgeving met name in de eerste jaren heeft geleid tot het maken van andere afspraken.

6.2 Overleg

We hebben de scholen gevraagd of de nieuwe regelgeving rondom de overgang van bao naar vo heeft geleid tot meer overleg tussen bao en vo.

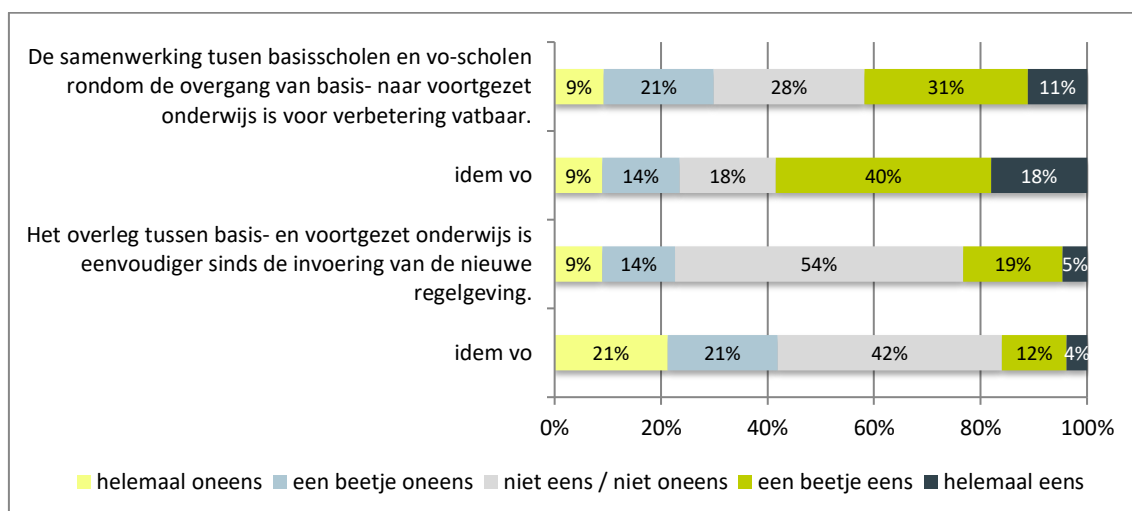
⁴³ Bij de eerste meting was deze vraag niet opgenomen.

Tabel 6.3 Toename in overleg tussen bao en vo als gevolg van de nieuwe regelgeving (meting 2018)

onderwerp	% bao-scholen 2017/18	% vo-scholen 2017/18
nee	62%	62%
ja, over meer leerlingen overleg (in het kader van 'warme overdracht')	30%	17%
ja, meer (structurele) overlegmomenten	11%	7%
ja, waarschijnlijk eenmalig in verband met bijstellen bestaande afspraken	6%	7%
ja, als gevolg van onduidelijkheden in de nieuwe regelgeving	3%	7%

Meer dan de helft van bao- en vo-scholen is van mening dat de nieuwe regelgeving niet heeft geleid tot meer overleg tussen bao en vo (bao en vo 62%). In vergelijking met de eerste meting zien we dat het percentage bao-scholen dat aangeeft dat er meer overleg is, maar dat dat waarschijnlijk eenmalig is, afgenomen is (van 17% naar 6%). Verder zien we tussen 2014/15 en 2017/18 een verschil bij percentage bao-scholen dat aangeeft dat er over meer leerlingen overleg is in het kader van 'warme overdracht' (10% en 30%). Een heel klein deel van de scholen geeft aan dat er meer overleg is als gevolg van onduidelijkheden in de nieuwe regelgeving (bao 3% en vo 7%).

Figuur 6.1 Mening van scholen over samenwerking overleg tussen bao en vo (meting 2018)

In beide onderwijssoorten zijn de meningen van de scholen verdeeld. De samenwerking is voor verbetering vatbaar volgens 42 procent van de bao-scholen en 58 procent van de vo-scholen. De samenwerking hoeft niet verbeterd te worden volgens 30 procent van de bao-scholen en 23 procent van de vo-scholen. De bao-scholen zijn dus positiever over de samenwerking dan de vo-scholen. Dat zien we ook bij de meningen over het overleg. 23 procent van de bao-scholen vindt dat het overleg tussen bao en vo (helemaal) niet eenvoudiger is geworden na invoering van de nieuwe regelgeving, terwijl dat percentage bij de vo-scholen 42 procent is.

6.3 Samenvatting

Afspraken tussen bao en vo

Vrijwel alle bao- en vo-scholen (90%) geven aan dat zij over de overgang van bao naar vo afspraken hebben gemaakt. Naarmate bao- en vo-scholen in een grotere gemeente liggen, hebben zij vaker afspraken op gemeentelijk niveau gemaakt. Afspraken op regionaal niveau worden daarentegen vaker gemaakt naarmate de gemeentegrootte van bao- en vo-scholen kleiner is

Onderwerpen waarover de gemaakte afspraken gaan, zijn bij een meerderheid van bao- en vo-scholen 'warme overdracht', overdracht van schriftelijke/digitale gegevens en het tijdpad. Het percentage scholen dat afspraken maakt over het geven van zo min mogelijk meervoudige schooladviezen is sterk gedaald tussen 2015 en 2018 (in het bao van 62% naar de 33% en in het vo van 65% naar 38% van de scholen die onderlinge afspraken hebben).

Overleg en samenwerking tussen bao en vo

De nieuwe regelgeving heeft bij zes op de tien scholen niet geleid tot meer overleg. Bij de scholen die aangeven dat er wel sprake is van meer overleg, betreft dit voornamelijk overleg in het kader van de zogenaamde warme overdracht.

Zowel in het bao als in het vo zijn de meningen over de samenwerking en het overleg tussen bao en vo verdeeld. De bao-scholen zijn positiever over de samenwerking en het overleg dan vo-scholen.

7 Informatie aan ouders

We hebben de ouders een aantal vragen gesteld die betrekking hebben op de informatie over de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en over afzonderlijke scholen voor voortgezet onderwijs.

7.1 Overgang van basis- naar voortgezet onderwijs

Aan ouders is gevraagd of zij informatie hebben ontvangen of ingewonnen over de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs. 90 procent van de ouders geeft aan dat dit het geval is. We zien daarbij geen verschillen tussen ouders van kinderen met een verschillend leerlinggewicht. De ouders die hebben aangegeven informatie te hebben ontvangen of ingewonnen is vervolgens gevraagd naar de manier waarop.

Tabel 7.1 *Manieren waarop ouders informatie inwinnen/ontvangen over de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs (meting 2018)*

onderwerp	% ouders 2017/18
informatiegids of -brochure van de gezamenlijke scholen voor voortgezet onderwijs / gemeente	72%
informatieavond van de basisschool	57%
gesprek met de basisschoolleerkracht van mijn kind	55%
schriftelijke informatie van de basisschool	27%

Een informatiegids of -brochure is de meest gebruikte informatiebron voor informatie over de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs. Ook een informatieavond van de basisschool en een gesprek met de basisschoolleerkracht van het kind zijn informatiebronnen die door meer dan de helft van de ouders gebruikt worden. Schriftelijke informatie van de basisschool is voor ruim een kwart van de ouders een informatiebron.

Een uitsplitsing naar het leerlinggewicht van hun kind laat verschillen zien tussen groepen ouders. Naarmate het gewicht van hun kind hoger is, halen ouders minder informatie uit een informatiegids of -brochure (0.0=74%, 0.3=54% en 1.2=31%). Hetzelfde geldt voor een informatieavond (0.0=58%, 0.3=44% en 1.2=36%). Schriftelijk informatie wordt vaker gebruikt door ouders van 0.0-leerlingen dan door ouder van 0.3- en 1.2-leerlingen (0.0=29%, 0.3=12% en 1.2=15%).

De manier waarop ouders informatie inwinnen over de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs lijkt niet samen te hangen met de tevredenheid van ouders over deze informatie. Van de ouders die informatie hebben ingewonnen of ontvangen is 90 procent van mening dat de informatie duidelijk is en 89 procent dat de informatie tijdig beschikbaar is. We zien hierbij geen verschillen tussen ouders van kinderen met een verschillend leerlinggewicht.

7.2 Scholen voor voortgezet onderwijs

Aan ouders is gevraagd of zij informatie hebben ontvangen of gezocht over het aanbod aan vo-scholen in hun omgeving. Van alle ouders geeft 91 procent aan dat dit het geval is. Naarmate het leerlinggewicht van hun kind toeneemt, is het aandeel ouders dat deze informatie heeft ingewonnen kleiner (0.0=92%, 0.3=86% en 1.2=79%).

De ouders die hebben aangegeven informatie te hebben ontvangen of ingewonnen is vervolgens gevraagd naar de manier waarop.

Tabel 7.2 Manieren waarop ouders informatie inwinnen/ontvangen over het aanbod aan vo-scholen in hun omgeving (meting 2018)

onderwerp	% ouders 2017/18
op open dagen van scholen geweest	89%
op informatieavonden van scholen geweest	74%
gekeken op websites van scholen	70%
informatiegids of -brochure van de gezamenlijke scholen voor voortgezet onderwijs / gemeente	64%
gesproken met ouders van een leerling op een school voor voortgezet onderwijs	45%
schriftelijke informatie van afzonderlijke scholen voor voortgezet onderwijs (brochure, schoolgids)	41%
gesproken met leerlingen op een school voor voortgezet onderwijs	31%
gekeken op kwaliteitskaarten van de onderwijsinspectie	16%
gekeken op Scholenopdekaart.nl	16%
met scholen gebeld	6%

De informatiebronnen die door een (zeer) ruime meerderheid van de ouders gebruikt worden, zijn open dagen van scholen (89%), informatieavonden van scholen (74%), websites van scholen (70%) en informatiegids of -brochure van de gezamenlijke scholen / gemeente (64%).

Uitgesplitst naar leerlinggewicht van het kind valt op dat ouders van kinderen met een 0.0-gewicht over het algemeen vaker gebruik maken van de informatiebronnen dan ouders van kinderen met 0.3- en 1.2-gewicht. Wel geldt met name voor ouders van kinderen met een 1.2-gewicht dat het gebruik bij de meeste informatiebronnen in 2017/18 groter is dan in 2014/15. Zo is het bezoeken van open dagen gestegen van 49 procent naar 58 procent, het bezoeken van informatieavonden van 25 naar 39 procent en het bekijken van websites van 32 procent naar 43 procent.

Tot slot hebben we aan de ouders gevraagd of zij van mening zijn dat de informatie over het aanbod aan vo-scholen duidelijk en tijdig beschikbaar is. Volgens 93 procent van de ouders was de informatie duidelijk en tijdig beschikbaar. We zien daarbij geen verschillen tussen ouders van kinderen met verschillende gewichten.

7.3 Samenvatting

Informatie over overgang van basisschool naar vo

Een zeer ruime meerderheid van de ouders (90%) heeft informatie ontvangen of ingewonnen over de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs. Er zijn verschillende manieren waarop deze ouders informatie inwinnen of ontvangen. Een informatiegids of -brochure is de meest gebruikte informatiebron. Ook een informatieavond van de basisschool en een gesprek met de basisschoolleerkracht van het kind zijn informatiebronnen die door meer dan de helft van de ouders gebruikt worden. Van de ouders die informatie hebben ingewonnen of ontvangen is ongeveer 90 procent van mening dat deze duidelijk en tijdig beschikbaar is. Ouders van gewichtenleerlingen maken minder vaak gebruik van de informatiebronnen dan ouders van kinderen zonder gewicht.

Van de ouders die informatie hebben ingewonnen of ontvangen, is ongeveer 90 procent van mening dat deze duidelijk en tijdig beschikbaar was.

Informatie over aanbod vo-scholen

Een zeer ruime meerderheid van de ouders (91%) heeft informatie ontvangen of gezocht over het aanbod aan vo-scholen in hun omgeving. De meest gebruikte informatiebronnen zijn open dagen van scholen, informatieavonden van scholen, websites van scholen en informatiegids of -brochure van de gezamenlijke scholen / gemeente. Ouders van gewichtenleerlingen ontvangen en winnen minder vaak informatie in dan ouders van leerlingen zonder gewicht. Wel geldt met name voor ouders van kinderen met een 1.2-gewicht dat het gebruik bij de meeste informatiebronnen in 2018 groter is dan in 2015.

Van de ouders die informatie hebben ingewonnen of ontvangen, is ongeveer 93 procent van mening dat deze duidelijk en tijdig beschikbaar was.

8 Onderwijskundig rapport

Vanaf de tweede meting waren vragen opgenomen over het onderwijskundig rapport (OKR). We hebben gevraagd naar de informatie die is opgenomen in het OKR, naar het moment van overdracht en naar het gebruik van de informatie uit het OKR. Ook hebben we gekeken of er vo-scholen zijn die behoefte hebben aan aanvullende informatie bij het OKR. Tot slot hebben we ouders gevraagd naar hun rol bij het OKR.

8.1 Informatie in OKR en moment van overdracht

8.1.1 Informatie in het onderwijskundig rapport

Aan bao-scholen hebben we gevraagd welke informatie van een leerling is opgenomen in het OKR dat zij overdragen aan vo-scholen. Voor de vo-scholen was de vraag welke informatie opgenomen is in het OKR dat zij ontvangen van bao-scholen.

Tabel 8.1 Informatie die is opgenomen in het OKR (meting 2018)

informatie	% bao-scholen 2017/18	% vo-scholen 2017/18
schooladvies	99%	99%
gedragskenmerken	90%	85%
resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem	87%	84%
eindtoetsscore	82%	57%
plaatsingsadvies	69%	79%
score op referentieniveau taal (eindtoets)	69%	59%
score op referentieniveau rekenen (eindtoets)	68%	58%
zorgdossier van de leerling	66%	69%
toelichting door de bao-school	62%	66%
resultaat capaciteitenonderzoek/intelligentieonderzoek	61%	56%
thuissituatie van de leerling	41%	48%
gegevens over de verzuimhistorie	32%	37%
resultaten op methodegebonden toetsen	18%	23%

Een zeer ruime meerderheid van bao- en vo-scholen geeft aan dat de volgende informatie is opgenomen in het OKR dat zij overdragen/ontvangen: schooladvies (bao 99% en vo 99%), gedragskenmerken (bao 90% en vo 85%) en resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem (bao 87% en vo 84%).

Bij de eindtoetsscore zien we een opvallend verschil tussen de bao- en vo-scholen. Volgens 82 procent van de bao-scholen is deze opgenomen in het OKR, terwijl het percentage vo-scholen 57 procent is. Ook bij de scores op de referentieniveaus taal en rekenen zien we een verschil tussen bao en vo. Volgens het bao zijn deze vaker opgenomen in het OKR dan volgens het vo (69%/68% en 59%/58%). Of de eindtoetsscore en de scores op de referentieniveaus opgenomen kunnen worden in het OKR hangt samen met het moment en manier waarop dit wordt overgedragen (zie 8.1.2). Vaak zijn de eindtoetsscore en de scores op de referentieniveaus nog niet bekend als het OKR wordt overgedragen. Uit de open antwoorden blijkt dat de eindtoetsscore op een later moment toch beschikbaar is omdat

deze later alsnog wordt toegevoegd of doordat het OKR in twee delen op verschillende momenten wordt overgedragen.

In het bao zien we bij twee onderwerpen een verschil tussen de tweede en de laatste meting. Een plaatsingsadvies en een toelichting door de po-school zijn in 2017/18 volgens de bao-scholen minder vaak opgenomen in het OKR dan in 2015/16 (respectievelijk 69% en 80%; 62% en 71%).

Volgens bao-scholen met een laag percentage gewichtenleerlingen is informatie over de thuissituatie van een leerling minder vaak opgenomen in het OKR dan volgens scholen met een 'gemiddeld' en een hoog percentage gewichtenleerlingen (34%, 44% en 45%). Volgens vo-scholen uit de G33 en overige gemeenten bevat het OKR vaker een plaatsingsadvies, het zorgdossier van de leerling en een toelichting door de po-school dan volgens scholen uit de G4 (80%, 83% en 63%; 72%, 71% en 59%; 70%, 67% en 53%). Volgens vmbo-scholen en brede scholengemeenschappen bevat het OKR vaker een plaatsingsadvies en resultaten van een capaciteitenonderzoek dan volgens havo/vwo-scholen (82%, 82% en 69%; 61%, 59% en 39%).

8.1.2 Moment van overdracht

Op welk moment draagt een bao-school het OKR van een leerling over aan de vo-scholen en op welk moment ontvangen vo-scholen het OKR doorgaans van vo-scholen? Volgens 57 procent van de bao-scholen wordt het OKR overgedragen bij aanmelding en volgens 36 procent na toelating. Voor de vo-scholen bedragen deze percentages respectievelijk 74 procent en 17 procent. De resterende 8 procent van de bao-scholen en 10 procent van de vo-scholen antwoordt 'anders'. Het gaat daarbij onder meer om scholen die het OKR in twee delen op twee verschillende momenten overdragen/ontvangen, bao-scholen die bij verschillende vo-scholen een ander moment van overdracht hanteren, vo-scholen die het OKR van verschillende bao-scholen op een ander moment ontvangen en bao-scholen die het OKR meegeven aan ouders bij het adviesgesprek.

In het bao is het percentage scholen dat het OKR bij aanmelding overdraagt groter in de G33 en de overige gemeenten dan in de G4 (60%, 58% en 42%). Overdracht na toelating vindt juist vaker plaats in de G4 dan in de G33 en de overige gemeenten (47%, 31% en 35%). Een vergelijkbaar beeld zien we in het vo. Verder ontvangen vmbo-scholen en brede scholengemeenschappen het OKR vaker bij aanmelding dan havo/vwo-scholen (78%, 77% en 62%). In lijn hiermee ontvangen havo/vwo-scholen het OKR vaker dan vmbo-scholen en scholen uit overige gemeenten bij toelating (30%, 11% en 15%).

Op verzoek van de opdrachtgever hebben we aanvullend gekeken naar scholen met overaanmelding. Indien deze scholen het OKR van leerlingen bij aanmelding ontvangen, is er op deze scholen een kleine groep leerlingen die uiteindelijk naar een ander school gaat. In paragraaf 5.1.2 hebben we vermeld dat in totaal bijna 20 procent van de vo-scholen in een of meerdere van de afgelopen drie schooljaren overaanmelding heeft plaatsgevonden. Ongeveer 12 procent van de scholen heeft het afgelopen schooljaar en (een van de) twee schooljaren daarvoor te maken gehad met overaanmelding. Voor deze 12 procent van de scholen (die dus in elk geval bij de aanmeldingen voor het schooljaar 2018/19 te maken hadden met overaanmelding) hebben we gekeken of zij het OKR bij aanmelding hebben ontvangen. Dit gaat om 68 procent van deze scholen. Van het totaal aantal scholen betreft dit 7 procent.

8.2 Gebruik

8.2.1 Gebruik van het onderwijskundig rapport

Aan de vo-scholen is gevraagd waarvoor zij de informatie uit het OKR gebruiken.

Tabel 8.2 Gebruik van informatie uit het OKR door vo-scholen (meting 2018)

gebruiksvorm	% vo-scholen 2017/18
vormgeving van de benodigde zorg aan en ondersteuning van een leerling	93%
besluit over toelating van een leerling (op basis van kennis, vaardigheden en/of ondersteuningsbehoefte)	62%
besluit over plaatsing van een leerling in een bepaald brugklatype	58%

Van de vo-scholen geeft 91 procent aan het OKR te gebruiken voor de vormgeving van de benodigde zorg aan en ondersteuning van een leerling. Gebruik van de informatie uit het OKR voor een besluit over de toelating van een leerling op basis van kennis, vaardigheden en/of ondersteuningsbehoefte komt bij 62 procent van de vo-scholen voor. 58 procent van de vo-scholen gebruikt de informatie uit het OKR bij het besluit over plaatsing van een leerling in een bepaald brugklatype.

Vo-scholen uit de G33 en overige gemeenten gebruiken de informatie uit het OKR vaker dan scholen uit de G4 voor een besluit over toelating of plaatsing. Bij een besluit over toelating zijn de percentages respectievelijk 68 procent, 61 procent en 52 procent en bij een besluit over plaatsing in een bepaald brugklatype 71 procent, 61 procent en 43 procent.

Gebruik van informatie uit het OKR voor een besluit over toelating van een leerling gebeurt op 71 procent van de vmbo-scholen, op 61 procent van de brede scholengemeenschappen en op 45 procent van havo/vwo-scholen. Gebruik voor een besluit over plaatsing in een bepaald brugklatype zien we vaker bij vmbo-scholen en brede scholengemeenschappen dan bij havo/vwo-scholen (70%, 63% en 44%).

De 62 procent van de vo-scholen die heeft aangegeven dat de informatie uit het OKR gebruikt wordt bij een besluit over toelating hebben we gevraagd bij welke leerlingen de informatie bepalend kan zijn bij het toelatingsbesluit. We hebben echter niet gevraagd welke informatie uit het OKR ze hiervoor gebruiken. Uit een eerdere vraag weten dat het schooladvies bijna altijd is opgenomen in het OKR. Het kan daarom zo zijn dat scholen die antwoorden dat het OKR bij alle leerlingen bepalend kan zijn voor de toelating daarbij doelen op het schooladvies uit het OKR.

Tabel 8.3 Bij welke leerlingen kan informatie uit OKR bepalend zijn bij toelating? (alleen scholen met gebruik voor besluit over toelating) (meting 2018)⁴⁴

leerlingen	% vo-scholen 2017/18
leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften (passend onderwijs)	55%
alle leerlingen	40%
leerlingen die zich hebben aangemeld voor een afdeling waarvoor zij specifieke kennis of vaardigheden nodig hebben	14%
leerlingen die zich hebben aangemeld voor praktijkonderwijs	7%

Bij 55 procent van de groep scholen die informatie uit het OKR gebruikt bij een besluit over de toelating van een leerling kan deze informatie een bepalende rol spelen bij de toelating van leerlingen met extra ondersteuningsbehoefte. Het betreft hier 34 procent van het totaal aantal scholen. Brede scholengemeenschappen gebruik de informatie uit het OKR vaker voor dit doel dan vmbo- en havo/vwo-scholen (70%, 61% en 58%).

Bij 40 procent van de scholen (25% van het totaal) kan de informatie bij alle leerlingen bepalend zijn bij toelating.⁴⁵ De informatie kan een bepalende rol spelen bij de toelating van leerlingen die zich hebben aangemeld voor een afdeling waarvoor zij specifieke kennis of vaardigheden nodig hebben bij 14 procent van de scholen (9% van het totaal). Het betreft hier onder meer afdelingen voor tweetalig onderwijs, vwo+ en sport. Tot slot kan de informatie uit het OKR bij 7 procent (4% van het totaal) bepalend zijn bij de toelating van leerlingen die zich hebben aangemeld bij het praktijkonderwijs.

8.3 Aanvullende informatie

8.3.1 Gevraagde informatie

Aan bao-scholen hebben we gevraagd of er leerlingen zijn waarvoor een vo-school om aanvullende informatie vraagt bij het OKR. Voor vo-scholen was de vraag of er leerlingen zijn waarvoor zij de bao-school vragen om aanvullende informatie. 78 procent van de bao-scholen geeft aan dat er aanvullende informatie gevraagd wordt en 94 procent van de vo-scholen zegt dat zij hierom vragen.⁴⁶

De groep bao-scholen en vo-scholen die aangeven dat zij om aanvullende informatie gevraagd worden/vragen hebben we aanvullende vragen gesteld. We hebben aan de bao-scholen gevraagd of het 'speciale' vo-scholen betreft die om aanvullende informatie vragen.

⁴⁴ De vraagstelling was identiek aan de titel van deze tabel. Doordat in deze vraag het woord 'kan' is opgenomen, weten we niet of de scholen de vraag voor een bepaalde groep leerlingen met ja beantwoord hebben, deze informatie ook daadwerkelijk voor alle leerlingen uit een bepaalde categorie gebruiken.

⁴⁵ Idem vorige voetnoot.

⁴⁶ Dit verschil zou samen kunnen hangen met het feit dat vo-scholen leerlingen krijgen van meerdere bao-scholen. Een vo-school die aanvullende informatie vraagt, hoeft dat niet te doen bij alle bao-scholen waarvan zij leerlingen krijgt.

Tabel 8.4 Betreft het volgens bao-scholen 'speciale' vo-scholen die om aanvullende informatie vragen (alleen scholen die om aanvullende informatie gevraagd worden) (meting 2018)

scholen	% bao-scholen 2017/18
nee	62%
ja, scholen die lwoo aanbieden	28%
ja, scholen voor praktijkonderwijs	17%
ja, scholen (met een afdeling) waarvoor de leerling specifieke kennis of vaardigheden moet beheersen	10%

Van de bao-scholen die zeggen dat vo-scholen om aanvullende informatie bij het OKR vragen, geeft 62 procent aan dat dit geen 'speciale' vo-scholen betreft. In de G4 is dit percentage 78 procent, in de G33 66 procent en in de overige gemeenten 58 procent. Volgens de overige bao-scholen betreft het wel een of meer 'speciale' vo-scholen. Volgens 28 procent van de bao-scholen gaat het om scholen die lwoo aanbieden, volgens 17 procent om scholen voor praktijkonderwijs en volgens 10 procent om vo-scholen waarvoor leerlingen specifieke kennis of vaardigheden moeten beheersen. Het percentage scholen met lwoo dat aanvullende informatie vraagt, is het grootst volgens bao-scholen in de overige gemeenten en het kleinst in de G4 (32% en 8%).

Vervolgens hebben we aan bao- en vo-scholen gevraagd om welke aanvullende informatie bij het OKR het gaat.

Tabel 8.5 Gevraagde aanvullende informatie bij het OKR (alleen scholen die om aanvullende informatie gevraagd worden/vragen) (meting 2018)

informatie	% bao-scholen 2017/18	% vo-scholen 2017/18
zorgdossier van de leerling	60%	78%
gedragskenmerken	59%	71%
mondelijke toelichting door de po-scholen	53%	61%
thuissituatie van de leerling	38%	57%
resultaat capaciteitenonderzoek/intelligentieonderzoek	27%	36%
plaatsingsadvies	19%	28%
schooladvies	17%	21%
resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem	14%	17%
gegevens over de verzuimhistorie	11%	32%
eindtoetsscore	10%	11%
score op referentieniveau taal (eindtoets)	10%	14%
score op referentieniveau rekenen (eindtoets)	10%	13%
resultaten op methodegebonden toetsen	9%	8%

De top drie van onderwerpen waarover aanvullende informatie gevraagd wordt is voor bao- en vo-scholen hetzelfde. Het gaat om de volgende onderwerpen: zorgdossier van de leerling (bao 60% en vo 78%), gedragskenmerken (bao 59% en vo 71%) en mondelinge toelichting (bao 53% en vo 61%). Bij deze onderwerpen is het percentage vo-scholen dat aangeeft ernaar te vragen groter het percentage bao-scholen dat zegt ernaar gevraagd te worden. Dat zien we ook bij de onderwerpen 'thuissituatie van de leerling', 'resultaten capaciteitenonderzoek/intelligentieonderzoek' en 'gegevens over verzuimhistorie'.

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat vo-scholen niet voor alle leerlingen en als gevolg daarvan niet bij alle bao-scholen om aanvullende informatie vragen.

Bao-scholen uit de G4 zeggen vaker dan scholen uit de G33 en de overige gemeenten gevraagd te worden om de volgende aanvullende informatie: plaatsingsadvies, schooladvies, resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem en gegevens over de verzuimhistorie. In paragraaf 8.1.1 hebben we geen verschillen geconstateerd naar gemeentegrootte in het percentage bao-scholen dat aangeeft informatie over deze onderwerpen op te nemen in het OKR. Wel zagen we dat vo-scholen uit de G4 minder vaak dan scholen uit de G33 en de overige gemeenten vinden dat het plaatsingsadvies is opgenomen in het OKR. Vo-scholen in de G33 en de overige gemeenten vragen vaker om aanvullende informatie over gedragskenmerken dan scholen in de G4 (76%, 72% en 59%). Vmbo-scholen en brede scholengemeenschappen vragen vaker dan havo/vwo-scholen om de volgende aanvullende informatie: resultaat capaciteitenonderzoek/intelligentieonderzoek (vmbo 37%, havo/vwo 25% en breed 38%) en plaatsingsadvies (vmbo 27%, havo/vwo 15% en breed 35%).

8.3.2 Gebruik aanvullende informatie

Zoals in de vorige paragraaf beschreven wordt 78 procent van de bao-scholen gevraagd om aanvullende informatie bij het OKR en vraagt 94 procent van de vo-scholen om deze aanvullende informatie. Deze scholen hebben we gevraagd waarvoor de vo-scholen/zij de aanvullende informatie willen gebruiken.

Tabel 8.6 Gebruik van aanvullende informatie bij het OKR (alleen scholen die om aanvullende informatie gevraagd worden/vragen) (meting 2018)

gebruiksvorm	% bao-scholen 2017/18	% vo-scholen 2017/18
vormgeving van de benodigde zorg aan en ondersteuning van een leerling	84%	92%
besluit over plaatsing van een leerling in een bepaald brugklastype	54%	52%
besluit over toelating van een leerling (op basis van kennis, vaardigheden en/of ondersteuningsbehoefte)	37%	49%
weet ik niet	3%	nvt

Volgens 84 procent van de bao-scholen (66% van het totaal) wil de vo-school de aanvullende informatie gebruiken voor de vormgeving van de benodigde zorg en ondersteuning van een leerling, volgens 54 procent (42% van het totaal) voor het besluit over de plaatsing van een leerling in bepaald brugklastype en volgens 37 procent (29% van het totaal) voor een besluit over de toelating van een leerling. Voor de vo-scholen bedragen deze percentage respectievelijk 92 procent (86% totaal), 52 procent (49% totaal) en 49 procent (45% totaal).

Bij de vo-scholen zien we wat betreft het beoogde gebruik verschillen naar onderwijstype naar gemeentegrootte en onderwijstype. Scholen in de G33 en de overige gemeenten gebruiken de aanvullende informatie vaker dan scholen in de G4 voor een besluit van plaatsing van een leerling in een brugklastype. Ook zijn er in het vo verschillen naar onderwijstype. Het betreft het gebruik voor een besluit over plaatsing in een brugklastype (vmbo 57%, havo/vwo 38% en brede scholengemeenschappen 56%) en voor een besluit over toelating (vmbo 56%, havo/vwo 39% en brede scholengemeenschappen 46%).

De vo-scholen die hebben aangegeven dat zij de aanvullende informatie willen gebruiken bij een besluit over toelating hebben we gevraagd bij welke leerlingen de informatie bepalend kan zijn bij het toelatingsbesluit.

Tabel 8.7 Bij welke leerlingen kan aanvullende informatie bepalend zijn bij toelating? (alleen scholen die aanvullende informatie vragen die ze willen gebruiken bij een besluit over toelating) (meting 2018)⁴⁷

leerlingen	% vo-scholen 2017/18
leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften (passend onderwijs)	63%
alle leerlingen	34%
leerlingen die zich hebben aangemeld voor een afdeling waarvoor zij specifieke kennis of vaardigheden nodig hebben	14%
leerlingen die zich hebben aangemeld voor praktijkonderwijs	8%

Bij 63 procent van de vo-scholen die de aanvullende informatie willen gebruiken voor een besluit over de toelating van leerlingen kan deze aanvullende informatie een bepalende rol spelen bij de toelating van leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften. Het betreft 29 procent van het totaal aantal vo-scholen. De aanvullende informatie kan volgens 34 procent van de scholen (16% van het totaal) bepalend zijn voor de toelating van alle leerlingen. Bij respectievelijk 14 procent (7% van het totaal) en 8 procent (4% van het totaal) kan de aanvullende informatie een bepalende rol spelen bij de toelating van leerlingen die zich hebben aangemeld voor een afdeling waarvoor zij specifieke kennis of vaardigheden nodig hebben en bij de toelating van leerlingen tot het praktijkonderwijs.

Tot slot hebben we aan de bao-scholen gevraagd of zij de aanvullende informatie leveren aan de vo-school en aan de vo-scholen of zij de aanvullende informatie ontvangen van de bao-school.

Tabel 8.8 Leveren/ontvangen van aanvullende informatie bij OKR (alleen scholen die om aanvullende informatie gevraagd worden/vragen) (meting 2018)

	% bao-scholen 2017/18	% vo-scholen 2017/18
ja, altijd	38%	58%
afhankelijk van het doel waarvoor de vo-school de informatie wil gebruiken (bao) / soms wel, soms niet (vo)	60%	42%
nee, nooit	1%	0%

Of zij de gevraagde aanvullende informatie leveren aan de vo-school is volgens 60 procent van de bao-scholen afhankelijk van het doel waarvoor de vo-school de informatie wil gebruiken. 38 procent van de bao-scholen geeft aan de gevraagde aanvullende informatie altijd te leveren en 1 procent zegt dit nooit te doen. Van de vo-scholen zegt 58 procent de gevraagde aanvullende informatie altijd te ontvangen en 42 procent geeft aan dat dat soms wel en soms niet het geval is. Bij de tweede meting waren deze percentages 67 procent en 32 procent. Er zijn dus minder scholen die de gevraagde informatie altijd ontvangen van de bao-scholen. Het percentage vo-scholen dat zegt de gevraagde informatie altijd te

⁴⁷ De vraagstelling was identiek aan de titel van deze tabel. Doordat in deze vraag het woord 'kan' is opgenomen, weten we niet of de scholen de vraag voor een bepaalde groep leerlingen met ja beantwoord hebben, deze informatie ook daadwerkelijk voor alle leerlingen uit een bepaalde categorie gebruiken.

ontvangen is een stuk groter dan het percentage bao-scholen dat zegt de informatie altijd te leveren. Dit kan komen doordat deze vo-scholen aan bao-scholen informatie vragen voor een doel op basis waarvan de bao-school besluit de informatie te leveren. In de toelichting bij de vraag geven de bao-scholen aan alleen aanvullende informatie te leveren die in het belang is van de leerling. Andere scholen geven aan eerst toestemming te vragen aan de ouders voordat zij aanvullende informatie leveren.

8.4 Rol ouders

Ouders hebben wij gevraagd of de basisschool van hun kind hen de mogelijkheid heeft geboden het OKR van hun kind te bekijken. De ouders die deze vraag met ja beantwoord hebben, hebben vervolgens aangegeven of zij het OKR ook daadwerkelijk bekeken hebben.

Tabel 8.9 Inzage ouders van OKR (meting 2018)

	mogelijkheid tot inzage % ouders 2017/18	daadwerkelijk inzage % ouders 2017/18 van groep met mogelijkheid tot inzage
ja	53%	91%
nee	21%	6%
weet ik niet meer	26%	2%

Iets meer dan de helft van de ouders heeft van de bao-school de mogelijkheid gehad het OKR te bekijken. 91 procent van deze ouders heeft het OKR ook daadwerkelijk bekeken. Deze ouders hebben we gevraagd of zij het OKR van hun kind ondertekend hebben en of zij de mogelijkheid hadden hun mening toe te voegen aan het OKR van hun kind.

Tabel 8.10 Ondertekenen van OKR door ouders (alleen ouders die OKR hebben bekeken)(meting 2018)

	% ouders 2017/18
ja, ondertekend voor akkoord	59%
ja, ondertekend voor gezien	12%
nee, niet ondertekend	7%
weet ik niet meer	23%

Van de ouders die het OKR bekeken hebben, heeft 56 procent het OKR ondertekend voor akkoord en 15 procent voor gezien. Een op de tien ouders geeft aan het OKR niet te hebben ondertekend.

Tabel 8.11 Mogelijkheid toevoegen eigen mening aan OKR door ouders (alleen ouders die OKR hebben bekeken) (meting 2018)

	% ouders 2017/18
ja	51%
nee	21%
weet ik niet meer	28%

Van de ouders die het OKR bekeken hebben, heeft 51 procent de mogelijkheid gekregen hun eigen mening toe te voegen aan het OKR. Deze mogelijkheid is niet geboden aan 21 procent van de ouders. Een groep van 28 procent weet niet meer of zij deze mogelijkheid hadden.

8.5 Samenvatting

OKR

In het OKR dat bao-scholen overdragen aan de vo-school waar een leerling naar toe gaat, is diverse informatie opgenomen. Volgens minimaal vier van de vijf bao- en vo-scholen is de volgende informatie opgenomen in het OKR: schooladvies, gedragskenmerken en resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem. De twee momenten waarop het OKR het vaakst wordt overgedragen zijn bij aanmelding (bao 57% en vo 74%) en bij toelating (bao 36% en vo 17%).

Iets meer dan de helft van de ouders heeft naar eigen zeggen van de bao-school de mogelijkheid gehad het OKR te bekijken. 91 procent van deze ouders heeft het OKR ook daadwerkelijk bekeken. Van de ouders die het OKR bekeken hebben, heeft 56 procent het OKR ondertekend voor akkoord en 15 procent voor gezien. Bovendien heeft 51 procent van de ouders die het OKR in hebben gezien, de mogelijkheid gehad hun eigen mening toe te voegen aan het OKR, terwijl 21 procent deze mogelijkheid niet had.

Een zeer grote meerderheid van de vo-scholen (91%) gebruikt de informatie uit het OKR voor de vormgeving van de benodigde zorg aan en ondersteuning van een leerling. Gebruik van deze informatie voor een besluit over de toelating van een leerling op basis van kennis, vaardigheden en/of ondersteuningsbehoefte komt bij 62 procent van de vo-scholen voor.

Aanvullende informatie

Een zeer ruime meerderheid van de vo-scholen (93%) geeft aan dat er leerlingen zijn waarvoor zij de bao-school vragen om aanvullende informatie bij het OKR. Een meerderheid van deze vo-scholen vraagt om de volgende informatie: gedragskenmerken, zorgdossier, mondelinge toelichting en thuissituatie van de leerlingen. Deze scholen gebruiken de informatie het vaakst voor de vormgeving van de benodigde zorg aan en ondersteuning van een leerling (92%).

9 Referentieniveaus en leerlingvolgsysteem

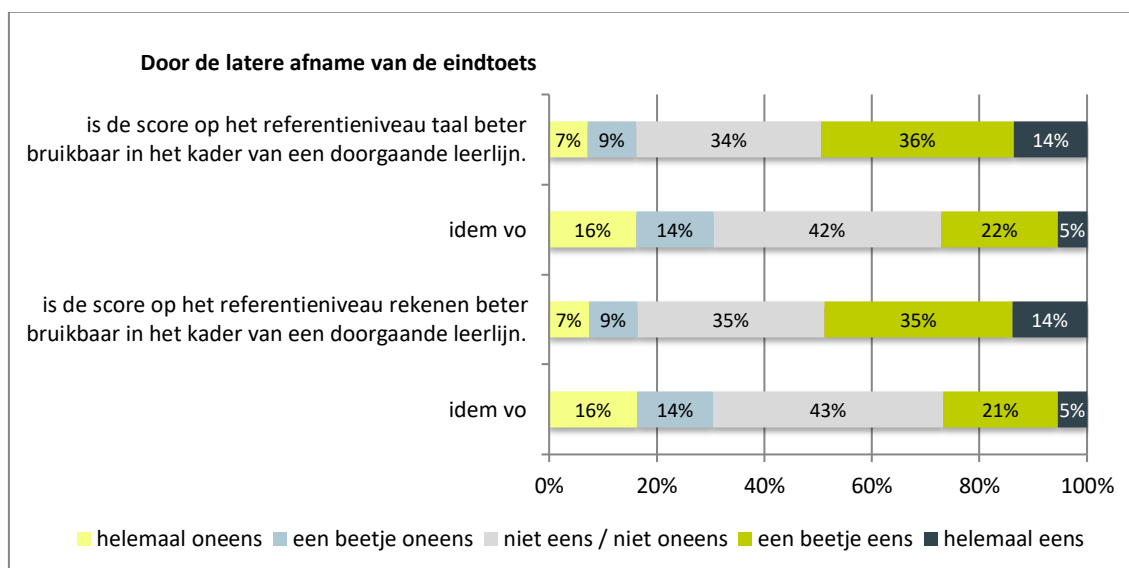
Met ingang van het schooljaar 2015/16 geeft elke eindtoets niet alleen een toetscore, maar ook scores op de referentieniveaus voor taal en rekenen. In de Memorie van Toelichting (MvT) bij de Wet Eindtoetsing PO (blz. 2)⁴⁸ staat hierover: “De koppeling van de centrale eindtoets aan de referentieniveaus taal en rekenen legt een basis voor een betere inhoudelijke aansluiting, en daarmee betere overdracht, van leerlingen tussen het primair en voortgezet onderwijs.” In paragraaf 1 van dit hoofdstuk gaan we nader in op scores op de referentieniveaus. Wat vinden bao- en vo-scholen van de bruikbaarheid van deze scores in het kader van een doorgaande lijn en waarvoor gebruiken zij deze scores.

Een ander onderdeel uit de Wet eindtoetsing PO betreft het verplichte gebruik van een leerling- en onderwijsvolgsysteem (lovs) door bao-scholen voor in elk geval taal en rekenen/wiskunde. Met deze verplichting beoogt de wet opbrengstgericht werken door scholen te stimuleren. In paragraaf 2 gaan we in op het gebruik van een leerling- en onderwijsvolgsysteem door bao-scholen.

9.1 Referentieniveaus taal en rekenen

Bij de derde en vierde meting hebben we bao- en vo-scholen gevraagd of zij van mening zijn dat de latere afname van de eindtoets bijdraagt aan betere bruikbaarheid van de scores op de referentieniveaus voor taal en rekenen.

Figuur 9.1 *Mening scholen over latere afname van de eindtoets in relatie tot referentieniveaus (meting 2018)*

Bijna de helft van bao-scholen vindt dat de scores op de referentieniveaus voor taal en rekenen door de latere afname van de eindtoets beter bruikbaar zijn in het kader van een doorgaande leerlijn (49%). De vo-scholen oordelen minder positief; ruim een kwart van de vo-scholen is het eens met de stellingen.

⁴⁸ Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33157-3.html>

9.1.1 Gebruik door bao-scholen

We hebben de bao-scholen gevraagd waarvoor zij de scores op de referentieniveaus voor taal en rekenen gebruiken.

Tabel 9.1 Gebruik van scores op referentieniveaus taal en rekenen door bao-scholen (meting 2018)

	taal	rekenen
(warme) overdracht van leerlingen richting het voortgezet onderwijs	61%	61%
aanpassing van onderwijs van de volgende groep 8	52%	51%
aanpassing van onderwijs in lagere groepen	48%	49%
onderwijs op maat voor leerlingen in de laatste periode in groep 8	30%	32%
we gebruiken de score niet	10%	10%

Een meerderheid van de bao-scholen (61%) gebruikt de scores op de referentieniveaus voor taal en rekenen voor de (warme) overdracht van leerlingen richting het voortgezet onderwijs. Ongeveer de helft van de scholen gebruikt deze scores voor aanpassing van het onderwijs van de volgende groep 8 en van het onderwijs in lagere groepen. Voor het verzorgen van onderwijs op maat in de laatste periode van groep 8 gebruikt bijna een derde van de bao-scholen de scores. 10 procent van de scholen gebruikt de scores niet.

Bao-scholen met een 'gemiddeld' en hoog percentage gewichtenleerlingen gebruiken de scores op de referentieniveaus vaker dan de scholen met een laag percentage gewichtenleerlingen in het kader van de (warme) overdracht van leerlingen richting het voortzet onderwijs (ongeveer 67% en 50%). Gebruik voor aanpassing van het onderwijs in lagere groepen zien we vaker bij bao-scholen in de G4 dan bij scholen uit de overige gemeenten en de G33 (59%, 47% en 46%).

9.1.2 Gebruik door vo-scholen

In paragraaf 8.1.1. hebben we beschreven dat 59 procent van de vo-scholen aangeeft dat de score op het referentieniveau taal is opgenomen in het OKR dat zij van bao-scholen ontvangen. Voor de score op het referentieniveau rekenen is dit percentage 58 procent. Als we kijken naar het deel van de leerlingen waarvan vo-scholen de scores op de referentieniveaus ontvangen, zijn de percentages lager.⁴⁹

Tabel 9.2 Percentage vo-scholen die scores op referentieniveaus taal en rekenen ontvangen van bao-scholen (meting 2018)

	taal	rekenen
ja, van alle leerlingen	30%	30%
ja, van de helft of meer van de leerlingen	41%	39%
ja, van minder dan de helft van de leerlingen	16%	16%
nee	13%	15%

30 procent van de vo-scholen ontvangt van alle leerlingen de scores op de referentieniveaus taal en rekenen van de bao-scholen. Ongeveer 40 procent van de vo-scholen krijgt deze score van de helft of meer van de leerlingen en 16 procent van minder dan de helft van de leerlingen. 13 procent zegt dat ze de score op het referentieniveau taal niet ontvangen en 15 procent geeft aan dat dat bij rekenen zo is.

⁴⁹ Het is onduidelijk waardoor dit verschil veroorzaakt wordt. Een mogelijke verklaring is dat vo-scholen OKR's ontvangen van meerdere bao-scholen. Het antwoord op de vraag naar informatie in het OKR heeft daardoor betrekking op informatie die doorgaans is opgenomen. De vraag naar welk deel van de leerlingen ze de scores ontvangen is dan ook iets genuanceerder.

Bij de tweede meting waren de percentages vo-scholen die de scores op de referentieniveaus taal en rekenen niet ontvingen iets groter (20% en 21%).

Aan de scholen die voor (een deel van) hun leerlingen de scores op de referentieniveaus voor taal en rekenen ontvangen, is gevraagd waarvoor zij deze gebruiken.

Tabel 9.3 Gebruik scores op referentieniveaus taal en rekenen door vo-scholen (alleen scholen die scores voor (een deel van) hun leerlingen ontvangen) (meting 2018)

	taal	rekenen
we gebruiken de scores niet	22%	23%
bepalen van het individuele (extra) onderwijsaanbod Nederlands/rekenen	53%	51%
bepalen van de extra onderwijstijd voor Nederlands/rekenen voor bepaalde leerlingen	21%	20%
bepalen van het klassikale onderwijsaanbod Nederlands/rekenen	14%	15%
bepalen van de klas/groepsindeling voor Nederlands/rekenen	7%	6%
bepalen van de onderwijstijd voor Nederlands/rekenen voor alle leerlingen	2%	3%

De vo-scholen gebruiken de scores op de referentieniveaus met name om het (extra) onderwijsaanbod voor individuele leerlingen te bepalen. Bij taal gebruikt 53 procent van de scholen die de scores ontvangt ze hiervoor en bij rekenen 61 procent. Het gebruik van de scores om de extra onderwijstijd voor bepaalde leerlingen te bepalen zien we bij ongeveer 20 procent van de scholen (taal 21% en rekenen 20%). Gebruik van de scores op de referentieniveaus voor de klas/groepsindeling en voor het bepalen van de onderwijstijd voor alle leerlingen komt bij een kleine groep scholen voor (taal respectievelijk 9% en 2% en rekenen 8 en 3%). Tot slot zien we dat ongeveer een vijfde van de vo-scholen de scores op de referentieniveaus niet gebruikt (taal 22% en rekenen 23%). Op basis van het totaal aantal vo-scholen zijn de percentages vo-scholen die de scores niet gebruiken 19 procent en 20 procent.

Tabel 9.4 Gebruik scores op referentieniveaus taal en rekenen naar onderwijstype (percentage vo-scholen van scholen die scores op referentieniveaus ontvangen) (meting 2018)

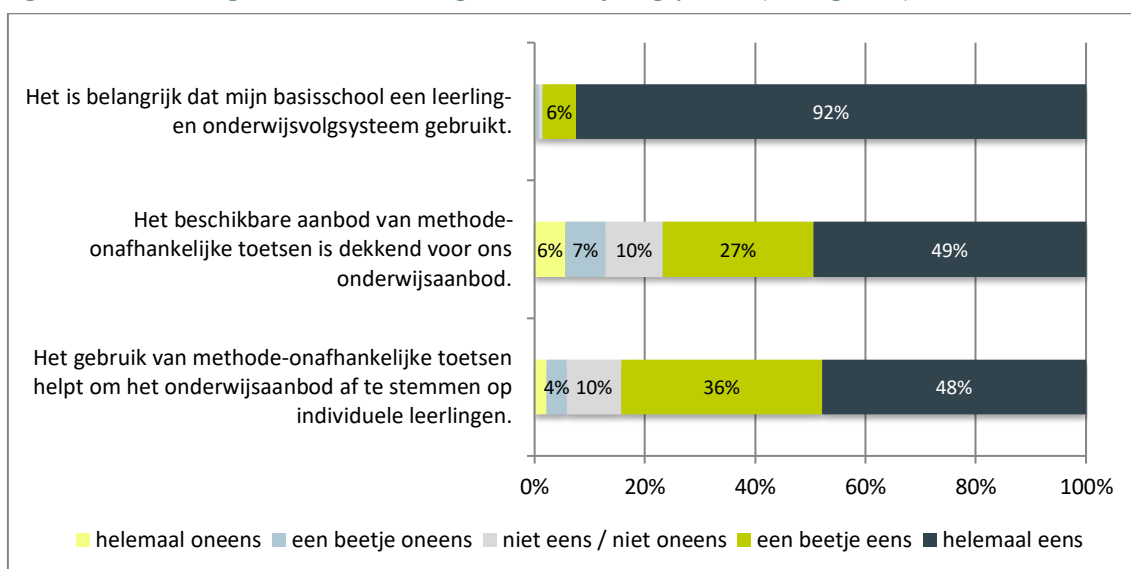
	taal			rekenen		
	vmbo	breed	havo/vwo	vmbo	breed	havo/vwo
we gebruiken de scores niet	16%	25%	33%	15%	24%	38%
bepalen van het individuele (extra) onderwijsaanbod Nederlands/rekenen	62%	43%	46%	61%	42%	44%
bepalen van de extra onderwijstijd voor Nederlands rekenen voor bepaalde leerlingen	28%	18%	15%	26%	16%	13%
bepalen van het klassikale onderwijsaanbod Nederlands rekenen	20%	12%	6%	20%	14%	5%
bepalen van de klas/groepsindeling voor Nederlands/rekenen	10%	4%	3%	8%	3%	2%
bepalen van de onderwijstijd voor Nederlands/rekenen voor alle leerlingen	2%	3%	3%	3%	4%	0%

In het vo gebruiken vmbo-scholen de scores op de referentieniveaus taal en rekenen vaker dan brede en havo/vwo-scholen (vmbo 84% en 85%, breed 75% en 76% en havo/vwo 85%, 76% en 62%). Ook bij de meeste afzonderlijke gebruiksvormen is het percentage vmbo-scholen het hoogst: bepalen van het individuele (extra) onderwijsaanbod, bepalen extra onderwijstijd voor bepaalde leerlingen en bepalen van het klassikale onderwijsaanbod.

9.2 Gebruik leerling- en onderwijsvolgsysteem

Een zeer ruime meerderheid van de basisscholen (85%) staat positief tegenover de wettelijke verplichting dat alle basisscholen een lovs moeten gebruiken. Een nog groter percentage scholen (92%) is het helemaal eens met de uitspraak 'het is belangrijk dat mijn basisschool een leerling- en onderwijsvolgsysteem gebruikt.'

Figuur 9.2 Mening scholen over leerling- en onderwijsvolgsysteem (meting 2018)

Een ruime meerderheid van de basisscholen (84%) is het een beetje/helemaal eens met de uitspraak dat het gebruik van methode-onafhankelijke toetsen helpt om het onderwijsaanbod af te stemmen op individuele leerlingen. Voor eveneens een ruime meerderheid (77%) geldt dat bij de uitspraak dat het beschikbare aanbod van methode-onafhankelijke toetsen dekkend is voor hun onderwijsaanbod. Gevraagd naar welke methode-onafhankelijke toetsen scholen gebruiken, antwoordt 99 procent dat dit (onder meer) Cito-toetsen betreft.

Op basis van voorgaande kunnen we concluderen dat het gebruik van een lovs op veel draagvlak kan rekenen in het basisonderwijs. Dit hangt wellicht samen met het gegeven dat ook voor invoering van de nieuwe wet- en regelgeving vrijwel alle basisscholen al een lovs gebruikten. Volgens de inspectie gebruikt 93 procent van de basisscholen in het schooljaar 2013/14 een samenhangend systeem van genormeerde instrumenten en procedures voor het volgen van de prestaties en de ontwikkeling van de leerlingen.⁵⁰

⁵⁰ Inspectie van het Onderwijs (2015). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2013/2014*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

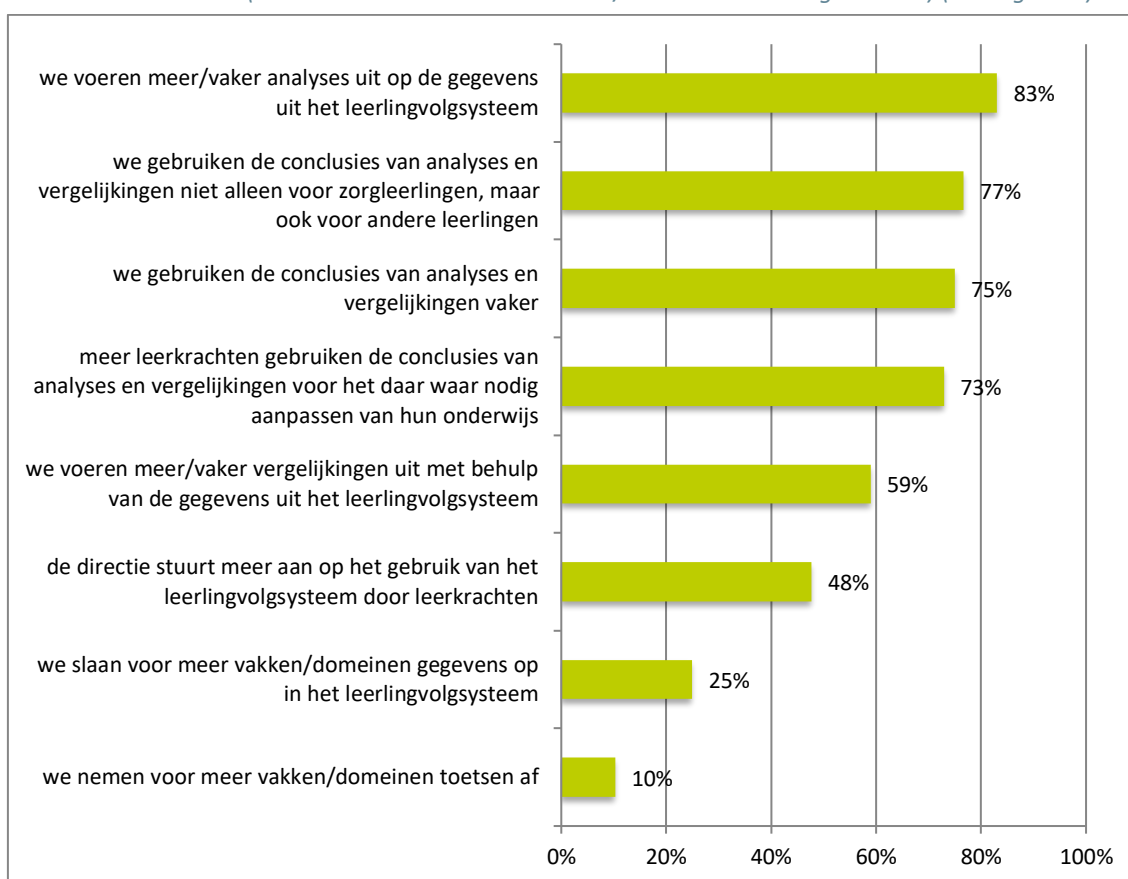
Om zicht te krijgen op eventuele ontwikkelingen in het gebruik van het lovs hebben we bao-scholen gevraagd of het gebruik van het leerling- en onderwijsvolgsysteem is veranderd in de afgelopen drie jaren.⁵¹

Tabel 9.5 *Is het gebruik van leerling- en onderwijsvolgsystemen bij u op school veranderd de afgelopen drie schooljaren? (meting 2018)*

	% bao-scholen
nee, dit is hetzelfde gebleven	76%
ja, we gebruiken het vaker/voor meer doelen*	17%
ja, we gebruiken het minder vaak/voor minder doelen	8%

Volgens ruim drie kwart van de bao-scholen is het gebruik van het leerling- en onderwijsvolgsysteem niet veranderd de afgelopen jaren. Op 15 procent van de scholen is gebruik toegenomen en op 8 procent afgenomen. Aan de scholen waar het gebruik is toegenomen hebben we gevraagd wat er veranderd is.

Figuur 9.3 *Wat is er veranderd in het gebruik van het leerling- en onderwijsvolgsysteem op uw school? (alleen scholen die het LOVS vaker/voor meer doelen gebruiken) (meting 2018)*

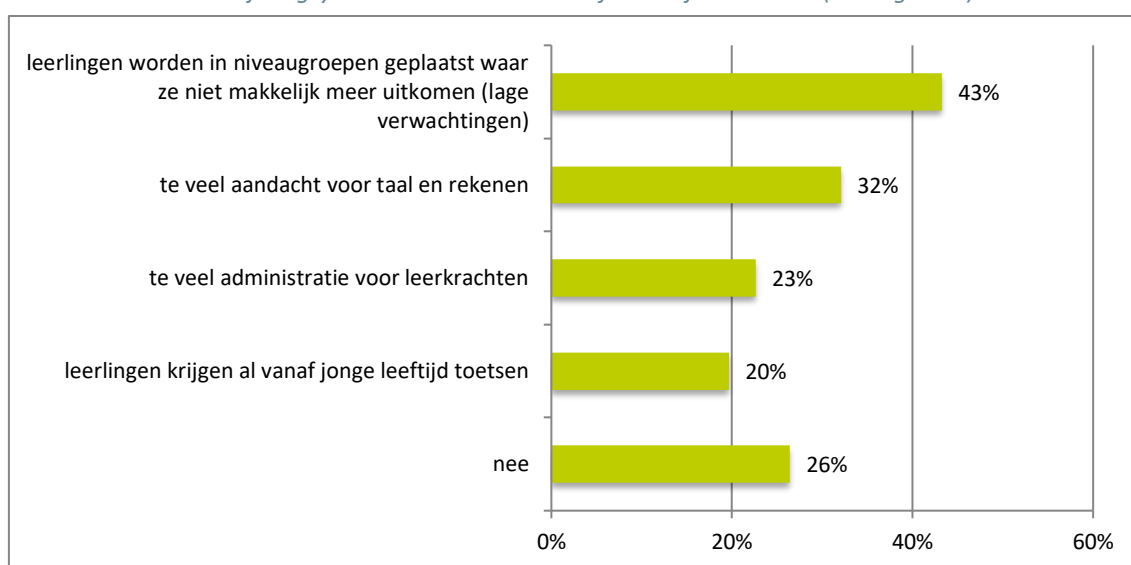

⁵¹ Omdat deze vraag alleen gesteld is bij de derde en vierde meting hebben deze drie jaren betrekking op de periode sinds de invoering van de nieuwe wet- en regelgeving.

De meest voorkomende verandering bij bao-scholen die aangeven het lovs vaker en/of voor meer doelen te gebruiken is dat zij vaker/meer analyses uitvoeren op de gegevens uit het lovs (87%, 14% van het totaal aantal bao-scholen). Drie andere veranderingen zien bijna drie kwart tot ruim drie kwart van deze bao-scholen (ongeveer 13% van het totaal aantal bao-scholen). Het gaat om het gebruik van de conclusies van vergelijkingen en analyses voor meer leerlingen dan alleen zorgleerlingen, vaker gebruiken van deze conclusies en meer leerkrachten die deze conclusies gebruiken.

Eerder hebben we beschreven dat het gebruik van een lovs op veel draagvlak kan rekenen in het bao. Dat neemt niet weg dat er volgens scholen ook negatieve gevolgen kunnen zijn van het gebruik van een lovs. Daarom hebben we de bao-scholen daar ook naar gevraagd.

Figuur 9.4 Zijn er volgens u ook negatieve gevolgen van het gebruik van een leerling- en onderwijsvolgsysteem met methode-onafhankelijke toetsen? (meting 2018)

Volgens ruim een kwart van de bao-scholen heeft het gebruik van een lovs geen negatieve gevolgen. De overige scholen ervaren wel een of meerdere nadelen. 40 procent van de bao-scholen vindt het een nadeel dat het gebruik van een lovs ertoe kan leiden dat leerlingen in niveaugroepen worden geplaatst waar ze niet makkelijk meer uitkomen. 32 procent van de bao-scholen noemt als nadeel dat er te veel aandacht komt voor taal en rekenen. 23 procent vindt de administratie voor leerkrachten een nadeel en 20 procent vindt het een nadeel dat leerlingen al vanaf jonge leeftijd toetsen krijgen.

Het nadeel dat leerlingen al vanaf jonge leeftijd toetsen krijgen, wordt het vaakst genoemd door scholen met een laag percentage gewichtenleerlingen en het minst vaak door scholen met een 'gemiddeld' percentage gewichtenleerlingen. Ook scholen uit matig stedelijke tot zeer stedelijke gebieden noemen dit nadeel vaker dan scholen uit weinig en niet stedelijke gebieden.

Naast de nadelen uit figuur 9.4 noemt 20 procent van de bao-scholen andere nadelen. Nadelen die relatief vaak genoemd worden zijn dat toetsen maar een momentopname zijn, dat toetsen het risico met zich meebrengen dat niet meer naar de totale ontwikkeling van een kind gekeken wordt, dat het afnemen van toetsen veel tijd kost, de druk voor kinderen en dat de 'gemiddelde' toets een te groot beroep doet op de taalvaardigheid van leerlingen.

9.3 Samenvatting

Referentieniveaus

Met ingang van het schooljaar 2015/16 geeft elke eindtoets niet alleen een toetscore, maar ook scores op de referentieniveaus voor taal en rekenen. Een meerderheid van de bao-scholen (61%) gebruikt de scores op de referentieniveaus voor taal en rekenen voor de (warme) overdracht van leerlingen richting het voortgezet onderwijs. Ongeveer de helft van de scholen gebruikt deze scores voor aanpassing van het onderwijs van de volgende groep 8 en van het onderwijs in lagere groepen.

Bijna 30 procent van de vo-scholen ontvangt van alle leerlingen de scores op de referentieniveaus taal en rekenen van de bao-scholen. Ruim de helft van de scholen ontvangt deze scores van een deel van hun leerlingen en ongeveer 14 procent ontvangt ze niet. De vo-scholen die de scores op de referentieniveaus ontvangen gebruiken deze met name om het (extra) onderwijsaanbod voor individuele leerlingen te bepalen. Vmbo-scholen gebruiken de scores op de referentieniveaus taal en rekenen in verhouding het vaakst.

Leerling- en onderwijsvolgsysteem

Een onderdeel uit de Wet eindtoetsing PO betreft het verplichte gebruik van een leerling- en onderwijsvolgsysteem (lovs) door bao-scholen voor in elk geval taal en rekenen/wiskunde. Het gebruik van een lovs kan op veel draagvlak rekenen in het bao. Dit hangt wellicht samen met het gegeven dat ook voor invoering van de nieuwe wet- en regelgeving vrijwel alle bao-scholen al een lovs gebruikten. Volgens ruim drie kwart van de bao-scholen is het gebruik van het lovs niet veranderd de afgelopen jaren.

Ondanks het grote draagvlak voor het gebruik van een lovs zien bao-scholen, kan het gebruik van een lovs volgens bijna drie kwart van de bao-scholen ook nadelen hebben. Het in verhouding meest genoemde nadeel (40%) is dat het gebruik van een lovs ertoe kan leiden dat leerlingen in niveaugroepen worden geplaatst waar ze niet makkelijk meer uitkomen (lage verwachtingen).

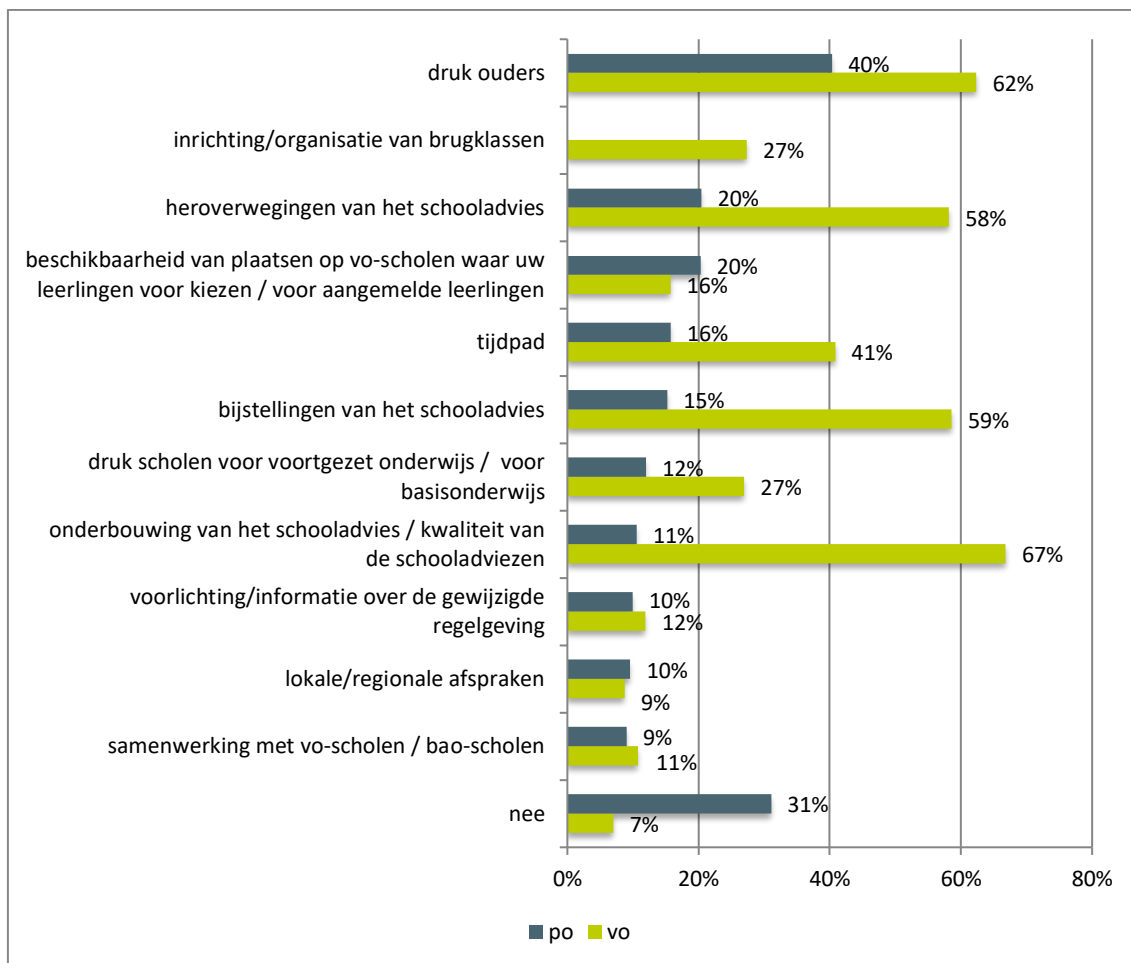
10 Ervaren knelpunten

In dit laatste hoofdstuk gaan we in op de knelpunten die scholen ervaren rondom de overgang van bao naar vo. We hebben scholen ook gevraagd naar suggesties om deze knelpunten weg te nemen of te verminderen. Aan het einde van de vragenlijst hadden bao-scholen, vo-scholen en ouders de mogelijkheid om opmerkingen te maken. Deze suggesties en opmerking komen in veel gevallen overeen. Daarom maken we bij de beschrijving ervan geen onderscheid tussen suggesties en opmerkingen. Lang niet alle respondenten hebben suggesties of opmerkingen gegeven. Daarom geven deze geen representatief beeld, wel geven ze een indruk van wat er het meest leeft.

10.1 Ervaren knelpunten

Zowel aan bao-scholen als aan vo-scholen hebben we gevraagd welke knelpunten zij ervaren rondom de overgang van bao naar vo.

Figuur 10.1 Ervaren knelpunten bao- en vo-scholen (meting 2018)

Voor de bao-scholen is druk van ouders in verhouding het grootste knelpunt (40%), gevolgd door heroverweging van het schooladvies (20%) en beschikbaarheid van plaatsen op vo-scholen waar de

leerlingen voor kiezen (20%). De overige knelpunten worden door minder van 20 procent van de basisscholen ervaren. Bijna een derde van de basisscholen ervaart geen knelpunten (31%). De druk van vo-scholen is bij de eerste meting voor 21 procent van de basisscholen een knelpunt. Bij de laatste meting is dat percentage afgenomen naar 12 procent.

Basisscholen met een hoog en 'gemiddeld' percentage gewichtenleerlingen ervaren vaker knelpunten dan basisscholen met een laag percentage gewichtenleerlingen (76%, 75% en 50%). Druk van ouders is voor meer scholen met een laag percentage gewichtenleerlingen een knelpunt dan voor scholen met een 'gemiddeld' en laag percentage gewichtenleerlingen (50%, 36% en 35%).

Ook als we vergelijken naar mate van stedelijkheid en gemeentegrootte zien we een aantal verschillen. Basisscholen uit zeer stedelijke gebieden ervaren vaker een of meerdere knelpunten dan scholen uit gebieden met een andere mate van stedelijkheid. Ook is het aantal scholen dat een of meerdere knelpunten ervaart groter naarmate scholen in een grotere gemeente staan (G4 85%, G33 80% en overig 64%).

Druk van ouders is vaker een knelpunt voor basisscholen uit (zeer) stedelijke gebieden dan voor scholen uit matig tot niet stedelijke gebieden (56% en 50% versus 28% tot 36%). Ook is de druk van ouders vaker een knelpunt naarmate de gemeente groter is (G4 56%, G33 48% en overig 37%). Scholen uit zeer stedelijke gebieden ervaren de beschikbaarheid van plaatsen in het vo vaker als knelpunt dan scholen uit gebieden met een andere mate van stedelijkheid. In lijn hiermee is de beschikbaarheid van plaatsen op vo-scholen voor scholen uit de G4 vaker een knelpunt dan voor scholen uit de G33 en de overige gemeenten (54%, 28% en 14%). Samenwerking met het vo is vaker een knelpunt voor basisscholen uit stedelijke gebieden dan voor scholen uit zeer stedelijke gebieden en scholen uit matig tot niet stedelijke gebieden. Ook scholen uit de overige gemeenten ervaren de samenwerking met het vo vaker als een knelpunt dan scholen uit de G4 en de overige gemeenten (22%, 7% en 7%).

Voor vo-scholen is de kwaliteit van de schooladviezen het grootste knelpunt (67%), gevolgd door druk van ouders⁵² (62%), bijstellingen van het schooladvies (59%), heroverwegingen van het schooladvies (58%) en tijdspad (41%). Een beperkte groep vo-scholen (7%) ervaart geen knelpunten. Bij de eerste meting was voorlichting en informatie over de gewijzigde regelgeving voor 21 procent van de vo-scholen een knelpunt. Dit percentage is bij de laatste meting gedaald naar 12 procent.

De kwaliteit van de schooladviezen is voor vo-scholen uit de G4 vaker een knelpunt dan voor vo-scholen uit de G33 en de overige gemeenten (80%, 68% en 62%). Naarmate vo-scholen uit een kleinere gemeente komen, ervaren zij de inrichting/organisatie van brugklassen vaker als een knelpunt is (G4 16%, G33 25% en overig 32%). Voor vmbo-scholen is druk van basisscholen vaker een knelpunt dan voor havo/vwo-scholen en brede scholengemeenschappen (36%, 19% en 21%). Heroverwegingen en bijstelling van het advies zijn vaker een probleem voor vmbo-scholen en brede scholengemeenschappen dan voor havo/vwo-scholen (58% en 60%; 62% en 63%; 47% en 46%).

Een vergelijking tussen basisscholen en vo-scholen laat zien dat meer vo-scholen knelpunten ervaren dan basisscholen. Het percentage scholen dat geen knelpunten ervaart is in het basisschool 31 procent en in het vo 7 procent. Verder zijn er aantal knelpunten die door meer vo-scholen dan basisscholen genoemd worden. Dat geldt voor de volgende knelpunten: druk van ouders (vo 62% en basisschool 40%), heroverwegingen van

---

⁵² Onbekend is of vo-scholen hiermee uitsluitend doelen op de druk van ouders die zij zelf ervaren of ook op de druk die ouders uitoefenen op basisscholen.

het schooladvies (vo 58% en bao 20%), bijstellingen van het schooladvies (vo 59% en bao 15%) en tijdspad (vo 41% en bao 16%). Verder valt op dat 67 procent van de vo-scholen de kwaliteit van de schooladviezen als knelpunt ervaart, terwijl maar 11 procent van de basisscholen de onderbouwing van het schooladvies als knelpunt noemt.⁵³ Het relatief hoge percentage vo-scholen (67%) dat de kwaliteit van schooladviezen een knelpunt vindt, is opmerkelijk aangezien 72 procent van de vo-scholen het een beetje/helemaal eens is met de uitspraak dat het goed is dat het schooladvies leidend is bij de overgang van bao naar vo (zie 2.4).

10.2 Suggesties en opmerkingen van scholen en ouders

10.2.1 Scholen

De scholen zijn van mening dat er als het ware een dubbele boodschap uitgaat van de nieuwe regelgeving. Deze is ingevoerd om meer gewicht toe te kennen aan het schooladvies. Daarom is het schooladvies leidend geworden bij de overgang van bao naar vo. Als de uitslag op de eindtoets bekend is, wordt volgens hen alsnog de toetsscore leidend door de (toenemende) (na)druk op heroverweging en bijstelling. De scholen suggereren hiervoor verschillende (met elkaar tegenstrijdige) oplossingen.

- Een eerste oplossing die zij voorstellen is het afschaffen van de eindtoets. Alleen op die manier wordt volgens de scholen recht gedaan aan de kennis die de bao-scholen hebben over de ontwikkeling van leerlingen gedurende een langere periode en op meerdere vlakken. De eindtoets is volgens hen slechts een momentopname en heeft bovendien alleen betrekking op taal en rekenen.
- Een tweede oplossing die genoemd wordt is het naar voren halen van de eindtoets en deze weer een rol laten spelen bij de advisering. Heroverwegingen en bijstellingen zijn dan niet meer nodig. Zeker bij de laatste meting wordt deze oplossing heel vaak genoemd door vo-scholen.
- Een derde oplossing die scholen noemen om de dubbele boodschap in de regelgeving weg te nemen is het afschaffen van heroverwegingen en bijstellingen. De eindtoets zou dan bijvoorbeeld nog een rol kunnen spelen in het kader van doorgaande leerlijnen en om de kwaliteit van de schooladviezen van basisscholen te beoordelen.

Naast de drie hiervoor beschreven oplossingen zijn er vo-scholen die terug willen naar de oude situatie waarin de eindtoetsscore naast het schooladvies het tweede gegeven is voor toelating tot het voortgezet onderwijs.

Uit de opmerkingen van bao-scholen klinkt bij de laatste meting een roep door om de eindtoets los te koppelen van de beoordeling van de opbrengsten van een school door de inspectie.⁵⁴ Scholen merken dat sommige leerlingen minder gemotiveerd zijn voor de eindtoets omdat deze niet meer van het belang is voor het advies. Deze leerlingen scoren lager dan van ze verwacht kan worden. Bij de beoordeling van de opbrengsten worden scholen hierop afgerekend.

⁵³ Het grote verschil tussen deze twee percentages kan (deels) samenhangen met het feit dat vo-scholen leerlingen krijgen van meerdere bao-scholen. Stel dat een vo-school leerlingen krijgt van 10 bao-scholen en dat de kwaliteit van het schooladvies op een van deze scholen volgens de vo-school niet goed is, dan ervaart de vo-school dit als een knelpunt. Het ervaren knelpunt heeft dan echter maar betrekking op 10 procent van de bao-scholen.

⁵⁴ Recent heeft de minister de Tweede Kamer geïnformeerd over nieuw onderwijsresultatenmodel voor het primair onderwijs dat aan dit bewaar tegemoet komt. (zie voor meer informatie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z03700&did=2019D07871) Ook het CPB heeft recent een onderzoek gepubliceerd over dit onderwerp. Zie hiervoor: Bolhaar, J. & Scheer, B. (2019). *Verschillen in leerresultaten basisscholen*. Den Haag: CPB. (<https://www.cpb.nl/verschillen-in-leerresultaten-tussen-basisscholen>).

Zoals we in de vorige paragraaf beschreven hebben, zijn heroverweging en bijstelling voor ongeveer een kwart van de bao-scholen en voor ruim de helft van de vo-scholen een knelpunt. Uit de toelichtingen blijkt dat dit volgens scholen met name komt doordat vo-scholen als gevolg hiervan op een (te) laat moment in het schooljaar definitief weten hoeveel leerlingen zij hebben. Deze reden komt bij de laatste meting sterker naar voren dan bij de tussenrapportage. Scholen voor vmbo merken dat het aantal aangemelde leerlingen lager wordt na de bijstellingen. Hierdoor kunnen zij problemen krijgen met hun formatie. Scholen voor havo/vwo krijgen juist te maken met meer aanmeldingen na de bijstellingen, waardoor de klassen soms erg groot worden of er geen plek meer is voor leerlingen. Een ander gevolg van het heroverwegen en bijstellen is volgens de scholen dat de druk van met name hoogopgeleide ouders hierdoor toeneemt. Deze 'eisen' als het ware een bijstelling van het schooladvies als het schooladvies lager is dan het (op basis van de eindtoetsscore) verwachte advies. Een eerste oplossing die scholen aandragen, hebben we hiervoor al beschreven, namelijk het afschaffen van heroverwegingen en bijstellingen. Verder merken de scholen op het onlogisch te vinden dat er wel sprake is van heroverweging en bijstelling bij onderadvisering, maar niet bij overadvisering. Beide zijn volgens hen niet in het belang van het kind. Een tweede suggestie van scholen is om al bij het oorspronkelijke schooladvies aan te geven of er sprake is van twijfel. Alleen die leerlingen komen dan in aanmerking voor bijstelling als de toetsscore daar aanleiding toe geeft. Een laatste suggestie van scholen is dat vo-scholen enkele plaatsen vrij houden voor leerlingen met een bijgesteld schooladvies die zich later aanmelden.

Vo-scholen ervaren de kwaliteit van het schooladvies als knelpunt. Zij geven meerdere suggesties om dit knelpunt te verminderen. De schooladviezen zouden volgens vo-scholen altijd gegeven moeten worden door meerdere personen van de basisschool, waaronder naast de leerkracht van groep 8 ook de directeur en de intern begeleider. Overigens hebben we in paragraaf 2.1.2 beschreven dat volgens de bao-scholen de directie en de intern begeleider op respectievelijk 76 procent en 96 procent betrokken zijn bij de advisering. Een andere suggestie van de vo-scholen is het vergroten van de professionaliteit van het bao met betrekking tot advisering, zowel wat betreft de advisering zelf als wat betreft het omgaan met druk van ouders. Dat laatste wordt ook door bao-scholen voorgesteld. Bij de tussenrapportage deden vo-scholen nog een suggestie om de kwaliteit van de schooladviezen te verbeteren, namelijk bao-scholen inzicht geven of controleren. Dat kan volgens de vo-scholen bijvoorbeeld door bao-scholen een terugkoppeling te geven over de doorstroom van oud-leerlingen in het vo. Een andere optie volgens de vo-scholen is om de relatie tussen de schooladviezen en de doorstroom in het vo niet alleen mee te nemen bij het toezicht van de inspectie op vo-scholen, maar ook bij het toezicht op bao-scholen.

Druk van ouders is voor 62 procent van de vo-scholen een knelpunt en voor 40 procent van de bao-scholen. In de toelichting geven vo-scholen aan dat zij hiermee (ook) de druk van ouders in het bao bedoelen. Die heeft volgens de scholen tot gevolg dat bao-scholen soms toegeven aan ouders die om een hoger schooladvies vragen. Een mogelijke oplossing is hiervoor al beschreven, namelijk het vergroten van de professionaliteit van bao-scholen om hiermee om te gaan. Een andere suggestie van de scholen is om ouders in een vroeger stadium te informeren over het verwachte niveau in het vo voor hun kind, bijvoorbeeld door dit vanaf groep 5 te bespreken of door in groep 7 een preadvies te geven.

Tot slot merkten scholen bij de tussenrapportage op behoefte te hebben aan tijd en rust om de nieuwe regelgeving te implementeren. Dit punt komt nu niet meer naar voren. Wel is er nog steeds behoefte aan meerjarige eenduidigheid in de regelgeving: "*Niet vaak iets veranderen.*" Bijvoorbeeld brieven

vanuit de overheid waarin de regels voor het lopende schooljaar worden aangepast/aangescherpt komen de uitvoering in de praktijk volgens hen niet ten goede.

10.2.2 Ouders

Een deel van de ouders geeft aan tevreden te zijn met de overgang van bao naar vo omdat alles goed is geregeld. Er zijn echter ook ouders die minder tevreden zijn, bijvoorbeeld vanwege loting voor vo-scholen of de mate waarin de bao-school hen heeft betrokken in het adviestraject. Sommige ouders zouden liever zien dat de eindtoets afgeschaft wordt. Een toets is immers maar een momentopname. Het is volgens hen beter om alleen het schooladvies te gebruiken, dat gebaseerd is op jarenlang zicht van het bao op de brede ontwikkeling van het kind. Sommige andere ouders daarentegen zouden graag zien dat de eindtoets eerder afgenomen wordt zodat deze een rol kan spelen bij de advisering.

Net als de scholen geeft een deel van ouders aan dat een bijstelling van het schooladvies tot problemen kan leiden omdat sommige vo-scholen dan geen plaatsen meer beschikbaar hebben. Het kind is hiervan de dupe volgens de betreffende ouders.

Sommige ouders geven aan dat zij graag in groep 7 al zouden starten met de voorbereiding op het vo. Zij vinden het nu lastig om te bepalen welke scholen passen bij het niveau van hun kind omdat het schooladvies pas gegeven wordt, nadat de open dagen geweest zijn. Zij worden graag eerder geïnformeerd over het mogelijke schooladvies van hun kind.

Tot slot merken veel ouders op dat de overgang van bao naar vo voor kinderen soms erg groot is met name wat betreft huiswerk en plannen. Het zou volgens hen goed zijn als de bao-school de leerlingen wat dit betreft beter voorbereidt.

10.3 Samenvatting

Voor de bao-scholen is druk van ouders in verhouding het grootste knelpunt (40%), gevolgd door heroverweging van het schooladvies (20%) en beschikbaarheid van plaatsen op vo-scholen waar de leerlingen voor kiezen (20%). Bijna een derde van de bao-scholen ervaart geen knelpunten (31%). Voor vo-scholen is de kwaliteit van de schooladviezen het grootste knelpunt (67%), gevolgd door druk van ouders (62%), bijstellingen van het schooladvies (59%), heroverwegingen van het schooladvies (58%) en tijdspad (41%). Een beperkte groep vo-scholen (7%) ervaart geen knelpunten.

Een vergelijking tussen bao- en vo-scholen laat zien dat meer vo-scholen knelpunten ervaren dan bao-scholen (vo 93% en bao 69%). Verder zijn er een aantal knelpunten die door meer vo-scholen dan bao-scholen genoemd worden. Dat geldt voor de volgende knelpunten: druk van ouders (vo 62% en bao 40%), heroverwegingen van het schooladvies (vo 58% en bao 20%), bijstellingen van het schooladvies (vo 59% en bao 15%) en tijdspad (vo 41% en bao 16%). Verder valt op dat 67 procent van de vo-scholen de kwaliteit van de schooladviezen als knelpunt ervaart, terwijl maar 11 procent van de basisscholen de onderbouwing van het schooladvies als knelpunt noemt.⁵⁵

---

⁵⁵ Het grote verschil tussen deze twee percentages kan (deels) samenhangen met het feit dat vo-scholen leerlingen krijgen van meerdere bao-scholen. Stel dat een vo-school leerlingen krijgt van 10 bao-scholen en dat de kwaliteit van het schooladvies op een van deze scholen volgens de vo-school niet goed is, dan ervaart de vo-school dit als een knelpunt. Het ervaren knelpunt heeft dan echter maar betrekking op 10 procent van de bao-scholen.

Bijlage 1 Opzet van het onderzoek

Opzet procesevaluatie

In het najaar van 2015 tot en met 2018 hebben bao-scholen, vo-scholen en ouders met een kind in de brugklas een vragenlijst ingevuld. In de vragenlijsten kwamen de onderwerpen voor de procesevaluatie zoals beschreven in de vorige paragraaf aan bod. Op hoofdlijnen was de inhoud van de vragenlijsten voor de vier metingen gelijk. Om de omvang van de vragenlijst en daarmee de invultijd te beperken zijn sommige vragen niet in alle metingen aan bod gekomen. Over de inhoud van de vragenlijsten hebben we overlegd met de opdrachtgever. Concepten van de vragenlijsten zijn voorgelegd aan de opdrachtgever en aan de begeleidingscommissie van het onderzoek.⁵⁶ Vervolgens hebben we de vragenlijsten getest bij enkele respondenten, waarbij we in het bijzonder aandacht hebben besteed aan de duidelijkheid van de vragen voor verschillende groepen respondenten. De definitieve vragenlijsten zijn gedigitaliseerd, waarbij een zogenaamde routing is opgenomen. Hierdoor worden respondenten op basis van een gegeven antwoord of een achtergrondkenmerk doorverwezen naar de juiste vervolgvragen.

Voor het benaderen van de bao-scholen en vo-scholen hebben we gebruik gemaakt van adresbestanden van DUO. Voor het basisonderwijs hebben we een steekproef getrokken, waarbij we zorg hebben gedragen voor voldoende scholen van alle drie de eindtoetsen in de steekproef. In het voortgezet onderwijs hebben we alle vo-locaties benaderd, met uitzondering van locaties die uitsluitend praktijkonderwijs verzorgen. De directies van de scholen hebben per e-mail een persoonlijke uitnodiging ontvangen om de vragenlijst in te vullen. Om de respons te verhogen hebben de PO-Raad en de VO-raad in hun nieuwsbrief het belang van het invullen van de vragenlijst benadrukt. Verder hebben de scholen die de vragenlijst nog niet hadden ingevuld via e-mail twee keer een herinnering ontvangen.

Voor het benaderen van ouders met een kind in de brugklas hebben we samengewerkt met DUO. Hierdoor was het mogelijk om van elke basisschool uit onze steekproef vijf⁵⁷ ouders te benaderen op het moment dat hun kind in het vo zat. DUO heeft de verzending van de brieven verzorgd omdat wij niet de beschikking hadden over namen en adressen. Hierdoor zijn de persoonsgegevens en de overige data van elkaar gescheiden gebleven. Wel hebben we van DUO per ouders uit de steekproef enkele achtergrondkenmerken ontvangen. De ouders die de vragenlijsten nog niet hadden ingevuld hebben per brief een keer een herinnering ontvangen.

Respons en analyses

In tabel 1.1 presenteren we per vragenlijst en per jaar de responsaantallen en -percentages.

Tabel B.1.1 Respons vragenlijsten, aantallen (en percentages)

responsgroep	2015	2016	2017	2018
bao-scholen	581 (43%)	641 (37%)	566 (32%)	531 (31%)
vo-scholen	566 (52%)	536 (49%)	581 (49%)	580 (47%)
ouders	487 (13%)	987 (19%)	982 (19%)	879 (17%)

⁵⁶ In deze begeleidingscommissie zitten vertegenwoordigers namens het ministerie van OCW, de Inspectie van het Onderwijs, DUO, de PO-Raad, de VO-raad, Ouders & Onderwijs en de aanbieders van eindtoetsen.

⁵⁷ Bij de eerste meting hebben we drie ouders per school benaderd.

Voor een aantal achtergrondkenmerken van bao-scholen hebben we de samenstelling van de responsgroep en van de populatie vergeleken: afgenomen eindtoets, denominatie, schoolgrootte, percentage gewichtenleerlingen⁵⁸ en geografische ligging op basis van vakantie regio (noord, midden en zuid). In de responsgroep zijn in alle jaren de achtergrondkenmerken denominatie en schoolgrootte op basis van aantal leerlingen (samen strata), gewichtenpercentage en vakantie regio ongeveer hetzelfde verdeeld als in de populatie. Voor de afgenomen eindtoets geldt dat de Centrale Eindtoets doelbewust ondervertegenwoordigd is en de overige toetsen waar mogelijk oververtegenwoordigd zijn (in vergelijking tot de populatie). In de analyses hebben we hiervoor gecorrigeerd door middel van weging, zodat de uitkomsten representatief zijn voor de gehele populatie.⁵⁹

In de responsgroep van de vo-scholen zijn de achtergrondkenmerken denominatie, onderwijstype en vakantie regio ongeveer hetzelfde verdeeld als in de populatie. Voor de schoolgrootte geldt dat de kleine scholen ondervertegenwoordigd zijn en de grote scholen oververtegenwoordigd. In de analyses hebben we hiervoor gecorrigeerd door middel van weging.

In de responsgroep ouders zijn de achtergrondkenmerken leerlinggewicht en schooladvies van kind ongeveer hetzelfde verdeeld als in de populatie. In 2015 tot en met 2018 zijn ouders van leerlingen die de Centrale Eindtoets hebben gemaakt ondervertegenwoordigd in de responsgroep (in vergelijking met de populatie) en in 2018 ouders van leerlingen die de Centrale Eindtoets en de IEP Eindtoets hebben gemaakt. In de analyses hebben we hiervoor gecorrigeerd door middel van weging.

Voor vragen die in meerdere metingen gesteld zijn, presenteren we in deze rapportage uitsluitend de bevindingen van de laatste meting, tenzij er noemenswaardige verschillen zijn tussen de metingen. Daar waar sprake is van dergelijke verschillen vermelden we deze expliciet. Ook zijn er geen noemenswaardige verschillen naar achtergrondkenmerken van leerlingen, tenzij we die expliciet vermelden. In het bao hebben we gekeken naar eventuele verschillen naar percentage gewichtenleerlingen, afgenomen eindtoets, gemeentegrootte⁶⁰ en mate van stedelijkheid.⁶¹ Bij ouders hebben we gekeken naar leerlinggewicht en afgenomen eindtoets en in het vo naar gemeentegrootte en onderwijstype.

Opzet effectonderzoek

Het effectonderzoek is gebaseerd op door DUO verstrekte gegevens van alle leerlingen die in de schooljaren 2010/11 tot en met 2017/18 vanuit groep 8 in het reguliere basisonderwijs de overstap hebben gemaakt naar het voortgezet onderwijs. In tabel 1.1 geven we de aantallen leerlingen weer per schooljaar, alsmede de verdeling naar het opleidingsniveau van de ouders. Voor het opleidingsniveau van de ouders hebben we gebruik gemaakt van CBS-data. Hoogopgeleid betekent dat minstens één van beide ouders een hbo-opleiding (of hoger) heeft afgerond. Leerlingen waarvoor dat niet geldt, duiden

---

⁵⁸ Op basis van het opleidingsniveau van de ouders worden leerlingen in drie categorieën onderverdeeld (1.2-leerlingen: de ouders hebben maximaal basisonderwijs afgerond; 0.3-leerlingen: de ouders hebben maximaal lager beroepsonderwijs afgerond; 0.0-leerlingen: overige leerlingen).

⁵⁹ Bij de weging voor 2017 zijn de AMN Eindtoets, de Dia-eindtoets en de CESAN Eindtoets samengevoegd tot één groep vanwege de kleine aantallen. Voor 2018 geldt dat voor de AMN Eindtoets en de Dia-Eindtoets.

⁶⁰ We hebben hiervoor gebruik gemaakt van de volgende onderverdeling: G4 (zeer grote gemeenten), G33 ((middel)grote gemeenten) en overige gemeenten. Inmiddels is de G33 uitgebreid tot de G40.

⁶¹ Voor de mate van stedelijkheid hebben we gebruik gemaakt van dezelfde indeling als die uit de *Kamerbrief over schooladviezen en resultaten op eindtoets in schooljaar 2017-2018*. De hiervoor benodigde gegevens hebben we van DUO gekregen.

we aan als lager opgeleid. Het aandeel leerlingen met hoogopgeleide ouders stijgt in de periode 2010/11 tot en met 2017/18 van 32 procent naar 45 procent.

Tabel B.1.2 *Leerlingen per schooljaar, verdeling naar opleiding ouders*

jaar	aantal ⁶²	opleidingsniveau ouders	
		hoogopgeleid	Lager opgeleid
2010/11	185.968	32%	68%
2011/12	189.608	34%	66%
2012/13	191.288	36%	65%
2013/14	189.002	38%	62%
2014/15	187.329	40%	60%
2015/16	184.876	42%	58%
2016/17	179.254	44%	57%
2017/18	176.620	45%	55%

Kernbegrippen

In het effectonderzoek spelen drie variabelen een hoofdrol. De score op een van de eindtoetsen, het schooladvies van de basisschool en de onderwijspositie in leerjaar 1 en 3 van het vo. Het schooladvies en de onderwijspositie worden uitgedrukt in scores op een schaal van 1 t/m 6 (praktijkonderwijs t/m vwo). Indien het schooladvies of de onderwijspositie twee of meer onderwijstypes omvat (bijvoorbeeld vmbo bb/vmbo kb) is het (rekenkundig) gemiddelde aangehouden. Op basis van de scores op de eindtoetsen kan een verwacht schooladvies en verwachte onderwijspositie worden vastgesteld. Ook deze kunnen worden uitgedrukt op een schaal van 1 t/m 6. Zodoende kunnen de overeenkomsten tussen score op de eindtoets, schooladvies en onderwijspositie voor de leerlingen worden vastgesteld.

Bij de overeenkomst tussen het schooladvies en de eindtoets maken we gebruik van de begrippen: overadvisering: het schooladvies van een leerling is hoger dan zijn eindtoetsscore; onderadvisering: het schooladvies van een leerling is lager dan zijn eindtoetsscore.

Met het gebruik van de begrippen 'overadvisering' en 'onderadvisering' willen we zeker niet suggereren dat het door de basisschool gegeven schooladvies niet correct is. Het schooladvies is immers gebaseerd op een breed aantal aspecten van het functioneren van een leerling over een langere periode (zie 2.1), terwijl de eindtoets een momentopname is die zich beperkt tot taal- en rekenvaardigheden van een leerling.

Een nadere nuancering brengen we aan door te kijken naar de mate van over- en onderadvisering. Daarbij hanteren we de volgende onderverdeling:

- zeer sterke overadvisering: schooladvies anderhalf niveau of meer hoger dan eindtoetsscore;
- sterke overadvisering: schooladvies een niveau hoger dan eindtoetsscore;
- beperkte overadvisering: schooladvies een half niveau hoger dan toetsscore;
- schooladvies stemt overeen met eindtoetsscore;
- beperkte onderadvisering: schooladvies een half niveau lager dan eindtoetsscore;

⁶² In het schooljaar 2015/16 heeft DUO de systematiek voor het opschonen van databestanden gewijzigd. Om de vergelijkbaarheid tussen de onderzoeksjaren in deze rapportage, hebben we voor alle jaren deze nieuwe systematiek gehanteerd. De exacte aantallen kunnen daarom heel licht afwijken van eerder gepubliceerde cijfers. De verschillen zijn niet meer dan 0,3%.

- sterke onder advisering: schooladvies een niveau lager dan eindtoets score;
- zeer sterke onder advisering: schooladvies anderhalf niveau of meer lager dan eindtoets score.

Bij de overeenkomst tussen enerzijds het schooladvies en de eindtoets score en anderzijds de positie in de leerjaren 1 en 3 van het vo maken we gebruik van de begrippen:

- overpositionering: de positie in het eerste jaar (of derde jaar) vo hoger is dan het schooladvies of de eindtoets score;
- onderpositionering: de positie in het eerste jaar (of derde jaar) vo lager is dan het schooladvies of de eindtoets score.

Ook hier geldt weer dat we met het gebruik van deze begrippen niet willen suggereren dat de plaatsing door vo-scholen niet correct is.

Voor een verdere nuancering maken we gebruik van de mate van over- en onderpositionering. Daarbij hanteren we dezelfde werkwijze en een vergelijkbare terminologie als hiervoor beschreven:

- zeer sterke overpositionering: onderwijspositie anderhalf niveau of meer hoger dan schooladvies;
- sterke overpositionering: onderwijspositie een niveau hoger dan schooladvies/eindtoets score;
- beperkte overpositionering: onderwijspositie een half niveau hoger dan schooladvies/eindtoets score;
- onderwijspositie stemt overeen met het schooladvies/eindtoets score;
- beperkte onderpositionering: onderwijspositie een half niveau lager dan schooladvies/eindtoets score;
- sterke onderpositionering: onderwijspositie een niveau lager dan schooladvies/eindtoets score;
- zeer sterke onderpositionering: onderwijspositie anderhalf niveau of meer lager dan schooladvies/eindtoets score.

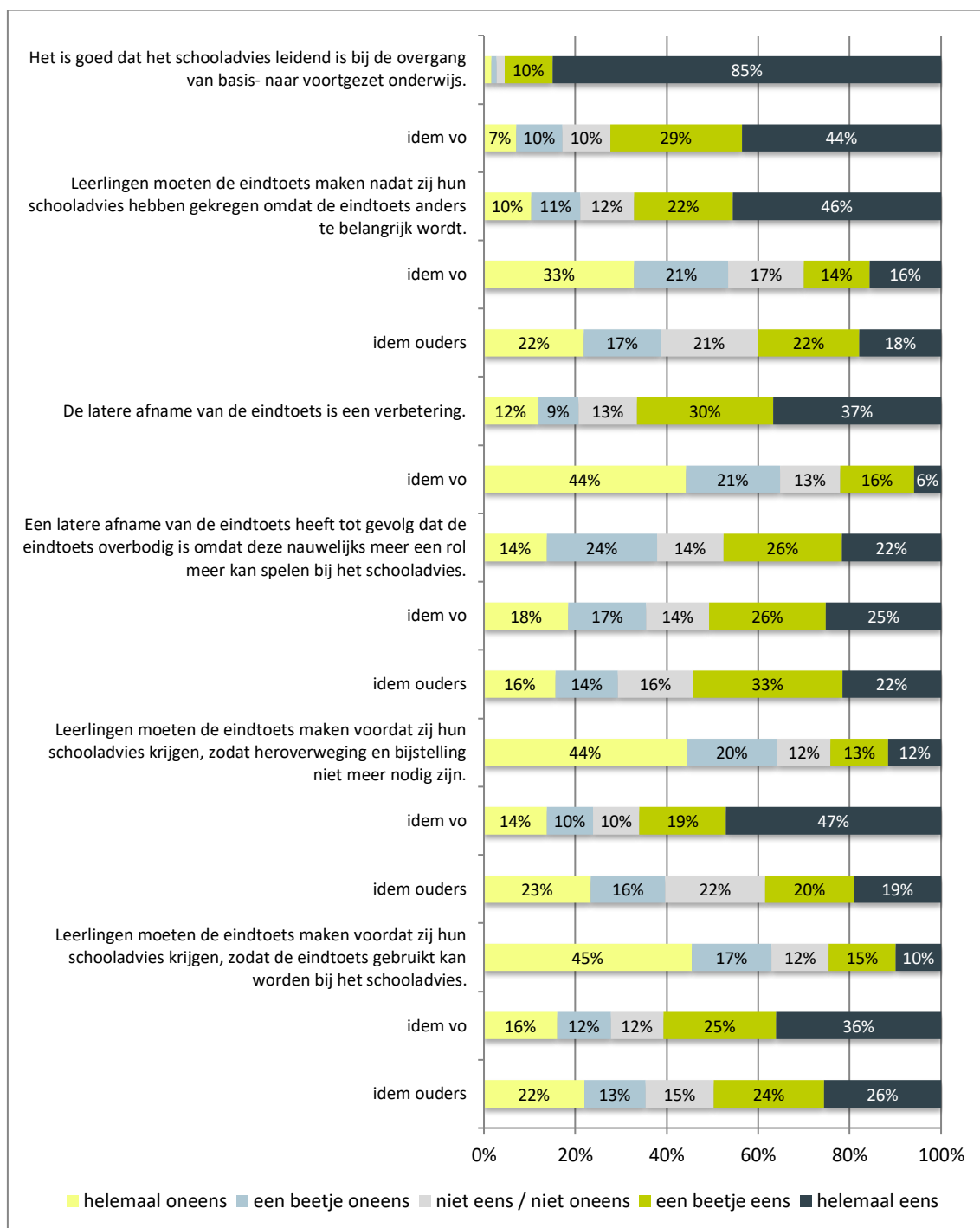
Het voortgezet speciaal onderwijs (vso) is in de rapportage niet meegenomen, omdat dit niet goed als een niveau kan worden gezien ten opzichte van andere onderwijstypen. Leerlingen worden in het vso geplaatst vanwege een beperking of extra ondersteuningsbehoefte. Dit kan een verstandelijke beperking zijn, maar ook lichamelijke beperkingen of gedragsproblemen kunnen de reden zijn.

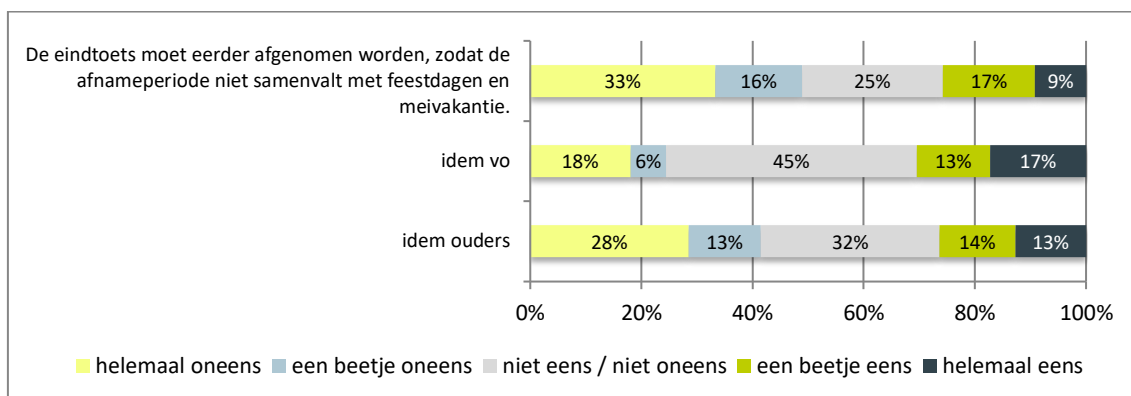
Bijlage 2 Aanvullende tabellen en figuren

Behorend bij hoofdstuk 2

Figuur B.2.1 *Mening bao-scholen, vo-scholen en ouders over uitspraken over eindtoets en schooladvies (meting 2018)*

Figuur B.2.1 (vervolg) *Mening bao-scholen, vo-scholen en ouders over uitspraken over eindtoets en schooladvies (meting 2018)*

Tabel B.2.1 *Verdeling van schooladviezen voor en na bijstelling*

advies	2014/15		2015/16		2016/17		2017/18	
	voor	na	voor	na	voor	na	voor	na
1.0 – pro	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
2.0 – vmbo bb	8%	8%	7%	7%	7%	6%	6%	6%
2.5 – vmbo bb/vmbo kb	3%	2%	3%	3%	4%	3%	4%	4%
3.0 – vmbo kb	12%	11%	12%	11%	10%	9%	10%	9%
3.5 – vmbo kb/vmbo gl-tl	2%	2%	2%	2%	4%	3%	4%	4%
4.0 – vmbo gl-tl	23%	22%	21%	21%	19%	18%	18%	18%
4.5 – vmbo gl-tl/havo	5%	5%	6%	7%	8%	8%	9%	9%
5.0 – havo	22%	22%	20%	21%	18%	19%	18%	19%
5.5 – havo/vwo	6%	6%	7%	8%	9%	10%	10%	10%
6.0 – vwo	19%	20%	20%	21%	20%	22%	20%	21%

Behorend bij hoofdstuk 3 Tabel B.2.2 *Percentage bao-scholen per eindtoets*⁶³

Eindtoets	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Centrale Eindtoets	91%	76%	64%	56%
Eindtoets Route 8	1%	7%	9%	13%
IEP Eindtoets	3%	17%	26%	29%
AMN Eindtoets	-	-	0%	1%
Dia-Eindtoets	-	-	0%	1%
Cesan Eindtoets	-	-	0%	-
Overige ⁶⁴	5%	-	-	-
totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel B.2.3 *Aantal leerlingen geen eindtoets gemaakt*

Reden	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Ontheffing	1.219	1.642	1.972	2.562
Verhinderend/ medische redenen	186	137	188	166
Totaal	1.405	1.779	2.160	2.728
Percentage van totaal aantal leerlingen	0,8%	1,0%	1,2%	1,5%

Tabel B.2.4 *Percentage leerlingen geen eindtoets gemaakt per ontheffingsgrond*

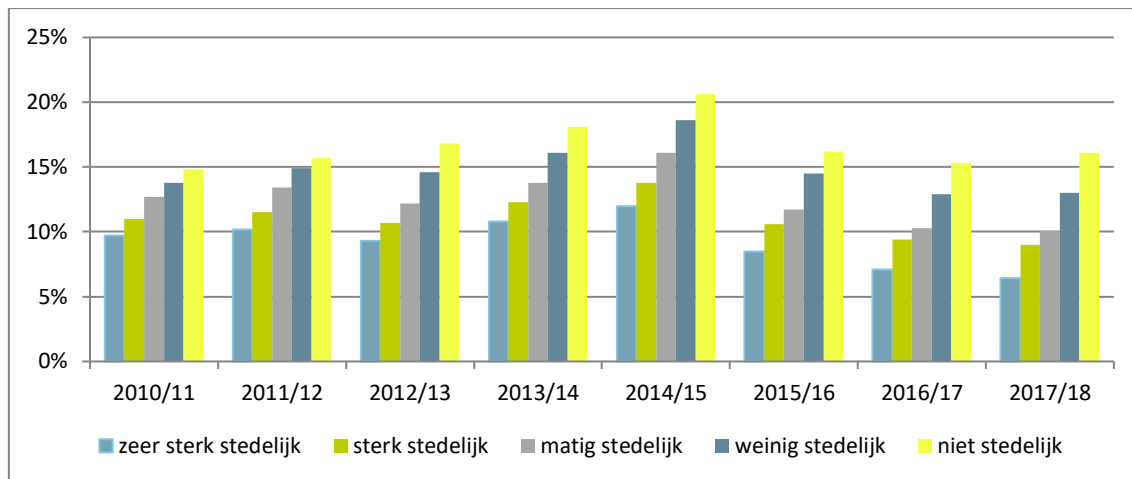
ontheffingsgrond	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Zeer moeilijk lerend	72%	58%	57%	57%
Korter dan 4 jaar in Nederland	25%	40%	40%	41%
Meervoudig gehandicapt	3%	2%	3%	2%

⁶³ Voor de analyse (en de steekproeftrekking) hebben we de volgende scholen uit het bestand gehaald: scholen zonder eindtoets(score), scholen met 0 of 1 leerling in groep 8, scholen zonder naam of e-mailadres. Een ruime meerderheid (70%) van de scholen die in 2014/15 uit het bestand zijn gehaald, is in 2015/16 wel meegenomen. De verdeling van deze scholen over de drie eindtoetsen in 2015/16 was 38% Centrale Eindtoets, 18% Eindtoets Route 8 en 44% IEP Eindtoets.

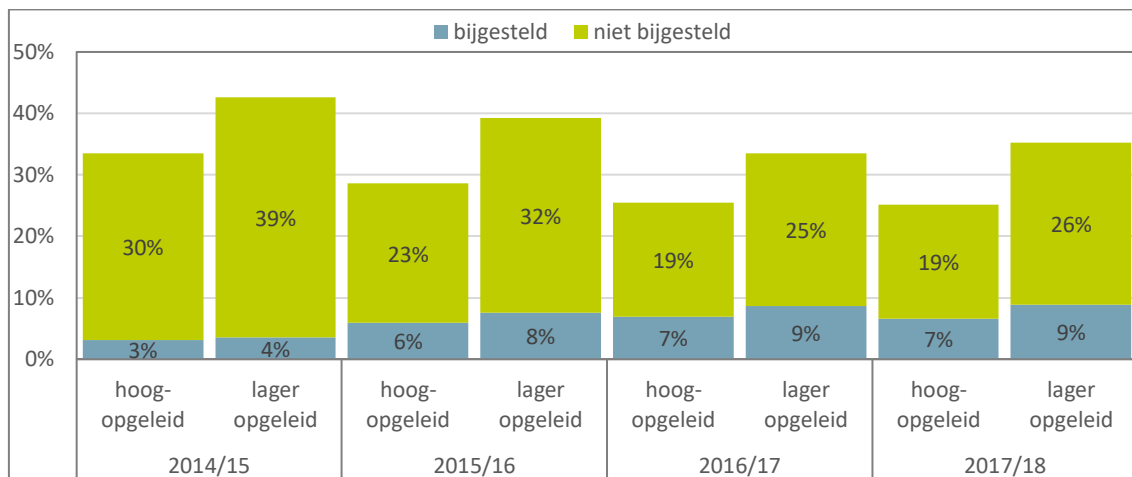
⁶⁴ Het schooljaar 2014/15 was een overgangsjaar. Naast de eindtoetsen mochten de scholen ook kiezen voor het Drempelonderzoek 678 of een landelijk genormeerde methode-onafhankelijke toets voor groep 8 (toetsen Rekenen-Wiskunde en Begrijpend Lezen van het Cito Volgstelsel primair onderwijs of de toets Begrijpend Lezen van 678 Onderwijs Advisering.

Behorend bij hoofdstuk 4

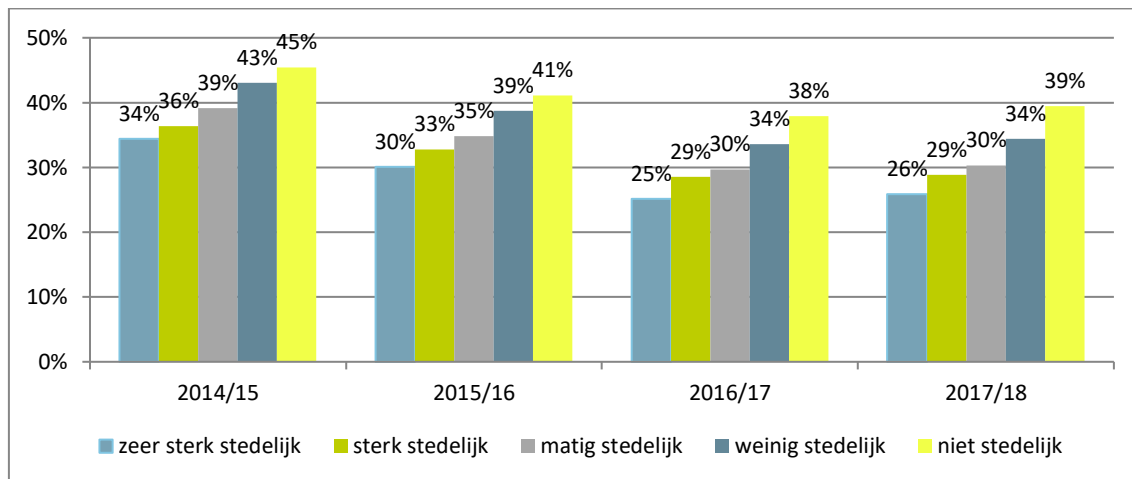
Figuur B.2.2 Percentage leerlingen met sterke en zeer sterke onder advisering, naar mate van stedelijkheid

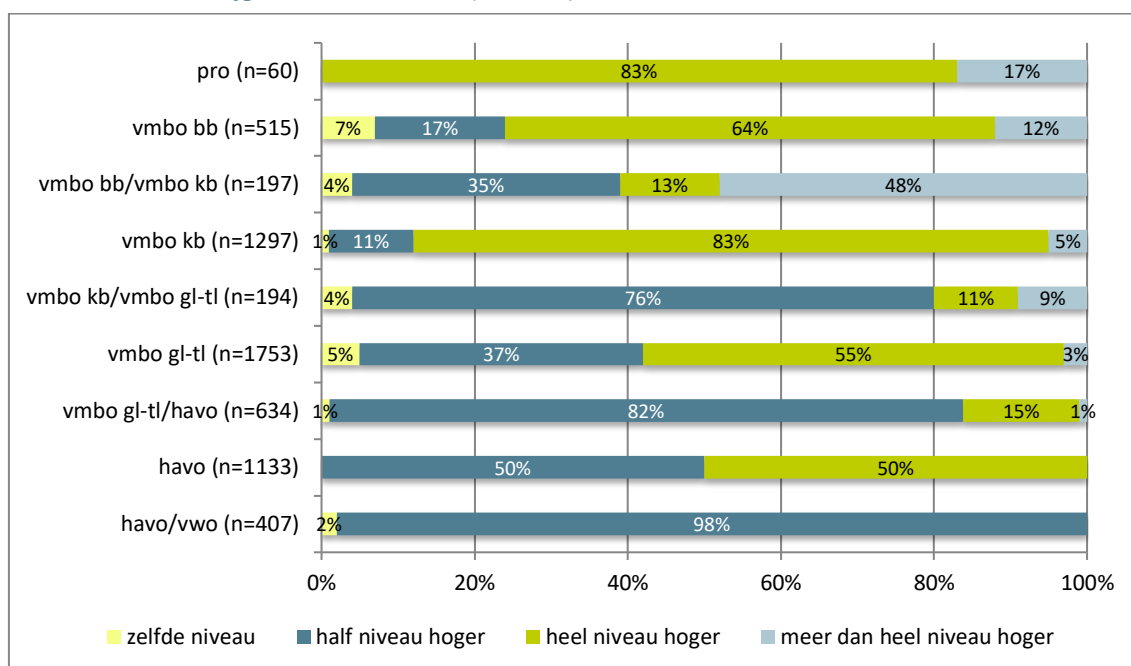
Figuur B.2.3 Percentage leerlingen met heroverweging, naar opleidingsniveau ouders

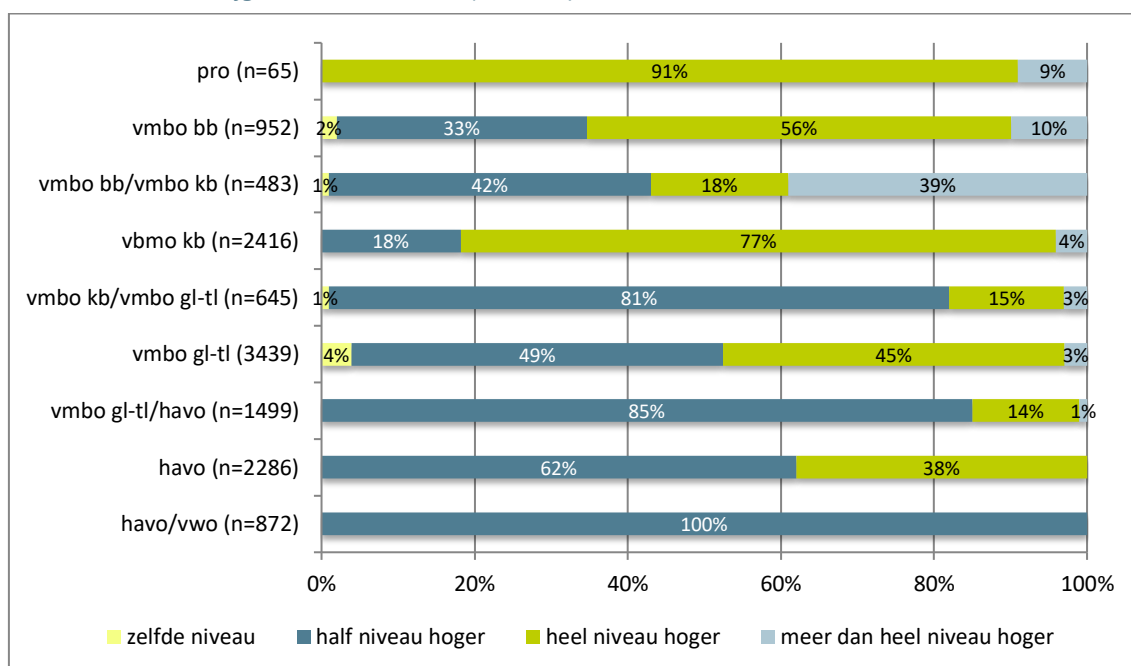
Figuur B.2.4 Percentage leerlingen met heroverweging, naar mate van stedelijkheid

Figuur B.2.5 Percentages leerlingen met bijgestelde schooladviezen van oorspronkelijk schooladvies naar bijgesteld schooladvies (2014/15)⁶⁵

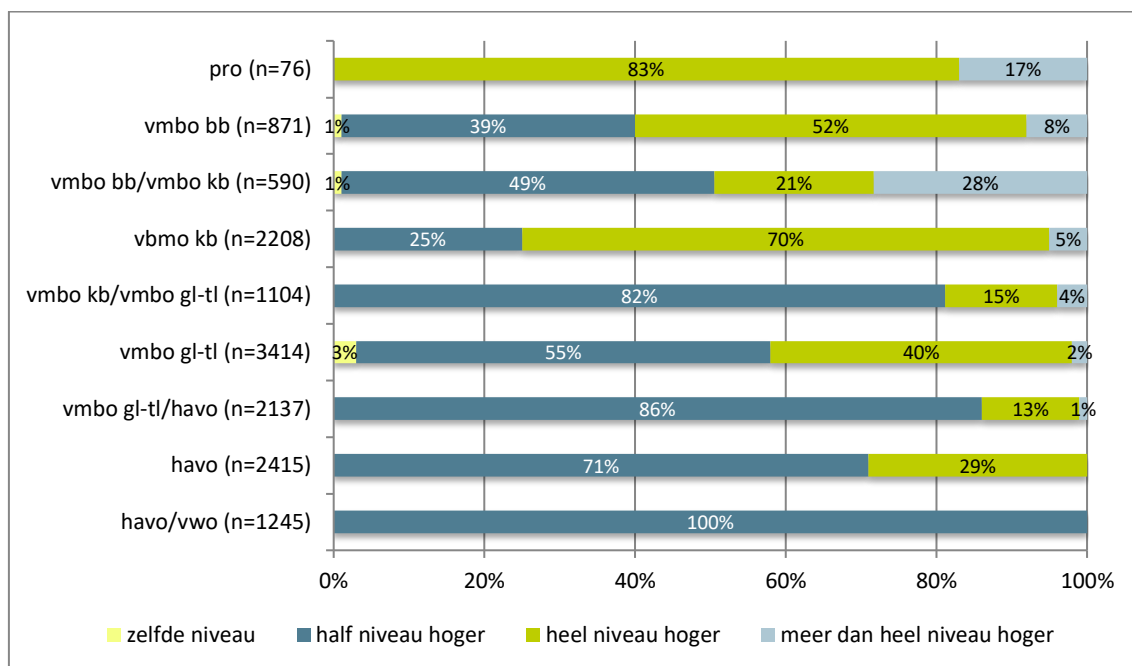

Figuur B.2.6 Percentages leerlingen met bijgestelde schooladviezen van oorspronkelijk schooladvies naar bijgesteld schooladvies (2015/16)

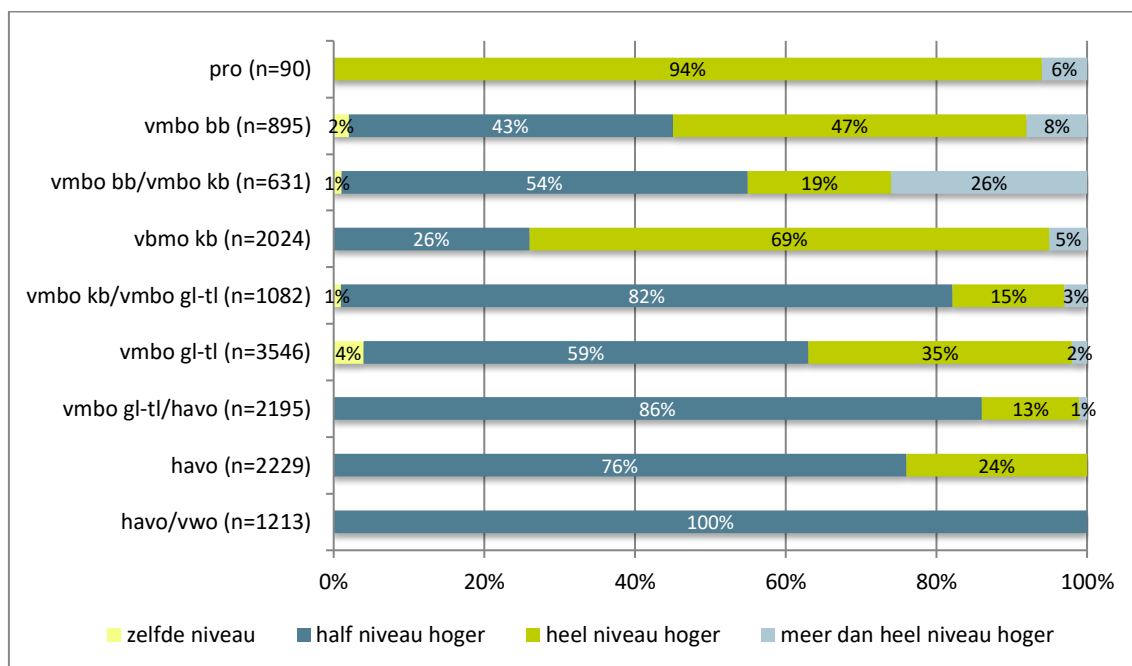

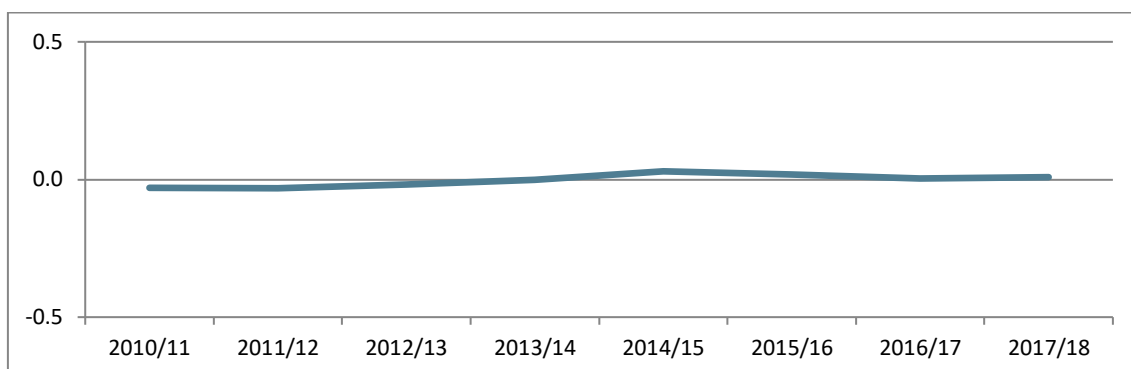
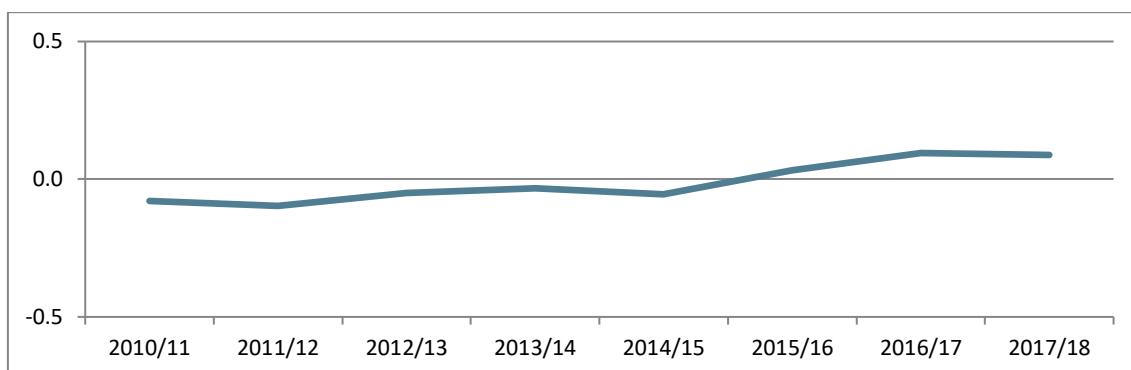
⁶⁵ Volgens de wet- en regelgeving mogen de schooladviezen alleen naar boven bijgesteld worden. Toch zien we in de tabellen dat er zeer kleine aantallen leerlingen zijn waarbij het bijgestelde schooladvies gelijk is aan het oorspronkelijke schooladvies (of lager is dan het oorspronkelijke schooladvies, niet in de figuur). Dit hangt wellicht samen met een niet-optimale registratie van de bijgestelde schooladviezen.

Figuur B.2.7 Percentages leerlingen met bijgestelde schooladviezen van oorspronkelijk schooladvies naar bijgesteld schooladvies (2016/17)

Figuur B.2.8 Percentages leerlingen met bijgestelde schooladviezen van oorspronkelijk schooladvies naar bijgesteld schooladvies (2017/18)

Behorend bij hoofdstuk 5*Figuur B.2.9 Overeenstemming tussen schooladvies en onderwijspositie leerjaar 1 vo (cohorten groep 8)**Figuur B.2.10 Overeenstemming tussen eindtoetsscore en onderwijspositie leerjaar 1 vo (cohorten groep 8)*

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht
t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80
info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, april 2019

In opdracht van: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap